

ELBLĄSKA UCZELNIA HUMANISTYCZNO - EKONOMICZNA

WYDZIAŁ ADMINISTRACJI I NAUK SPOŁECZNYCH

Kierunek studiów: Pedagogika Opiekuńczo-Wychowawcza

Jerzy Gawryolek

Potrzeba opieki i wychowania we współczesnym szkolnictwie

Praca licencjacka
napisana pod kierunkiem
dr Anety Kobylińskiej

SPIS TREŚCI

STRESZCZENIE	3
SŁOWA KLUCZOWE	4
WSTĘP.....	4
ROZDZIAŁ I PROBLEMATYKA BADAŃ W ŚWIETLE TEORII	7
1.1 Zakresy opieki w oparciu o klasyfikację Z. Dąbrowskiego	7
1.2. Wychowanie i potrzeba autorytetu.....	12
1.2.2. Autorytet i autorytaryzm	20
1.2.3. Błędy w wychowaniu.....	24
1.3. Bezpieczeństwo – więcej niż spełnienie obowiązku.....	28
1.3.1. Odpowiedzialność karna za cyberprzemoc w Polsce.....	34
1.3.2. Jak zatem zadbać o bezpieczeństwo w sieci?	35
ROZDZIAŁ II METODOLOGICZNE PODSTAWY BADAŃ WŁASNYCH.....	39
2.1. Przedmiot i cel badań	39
2.2. Problemy i hipotezy badawcze.....	40
2.3. Metody, techniki i narzędzia badawcze	41
2.4. Charakterystyka przebiegu badań i badanej grupy	41
ROZDZIAŁ III ANALIZA I WNIOSKI Z WYNIKÓW BADAŃ	43
3.1. Analiza ankiet skierowanych do rodziców	43
3.2. Analiza ankiet skierowanych do uczniów	45
Autorytet	45
3.3. Analiza ankiet skierowanych do nauczycieli.	61
ZAKOŃCZENIE.....	65
BIBLIOGRAFIA.....	71
SPIS ANKIET	73
TABELE	79
WYKRESY	79
SPIS ILUSTRACJI	80

STRESZCZENIE

Niniejsza praca poświęcona jest problematyce wpływu aktualnego stanu edukacji z jego reformami i zmianą podstawy programowej na funkcje opieki i wychowania w szkole oraz roli nauczyciela w procesie wspierania ucznia na drodze jego rozwoju. Jest wyrazem troski o ucznia będącego podmiotem pedagogiki opiekuńczej. Nie byłoby „dziś” edukacji bez fundamentów jakie położyli twórcy całego systemu opieki i wychowania w przeszłości w Polsce. Jako pedagodzy mamy niezbywalne prawo wzorować się na nich i ich pracę przypominać. Jednym z zasadniczych fundamentów opieki jest to, co prof. Zdzisław Dąbrowski „zebrał” od innych i to, co sam stworzył. H. Radlińska, Ryszard Wroczyński, Cz. Babicki, A. Kamiński i inni – bez nich nie byłoby Dąbrowskiego i jego systemu „Pedagogiki opieki” który znamy. To w ramach rodziny kształtują się język, normy i wzorce życiowe, hierarchia wartości i wartościowania, dokonywanie wyborów, a także rozbudzanie różnorodnych potrzeb. Tu najbardziej dokonuje się socjalizacja i transmisja treści kulturowych. W działaniach tych rodzinę ma wspierać szkoła jako miejsce mające stwarzać optymalne warunki do rozwoju ucznia. Nie bez przyczyny więc, trwa walka o zagospodarowanie rodziny i szkoły, o przyszłość, a swój wpływ na te środowiska wywierają władza państwowa, świat polityki i różne ideologie. Niestety nurt ideologiczny ponowoczesności omija i neguje z racji swych przekonań odrzucających „to co ustalone i stałe” samą strukturę społeczną w ramach rodziny jako podstawy kultury i społeczeństwa. By ocalić i wesprzeć rodzinę potrzeba przywrócić na należne miejsce rolę autorytetu w funkcjonowaniu środowiska rodzinnego i edukacyjnego. Oddziaływanie rodziny na życie poszczególnego człowieka towarzyszy ludzkości powszechnie od zarania czasów do dziś. Temat wychowania przez rodzinę, a następnie szkołę i popełnianych w tych środowiskach błędów wychowawczych jest więc niezwykle istotny. Na ile także są one skutkiem kolejnych reform w oświacie? Można więc zapytać: czy mądrości wychowawczej można się nauczyć? Na te i inne pytania poznamy odpowiedzi także w rozdziale dotyczącym dydaktyki i metod przekazywania wiedzy. Dziś jak nigdy wcześniej olbrzymią rolę, także w wychowywaniu i kształceniu młodego człowieka odgrywają multimedia i przede wszystkim za ich pomocą odbywa się komunikacja człowieka z człowiekiem. Zmiany zachodzące w sposobach kontaktowania się, którym ton narzucają masmedia, nie zawsze są uświadamiane i są co istotne mało znane i rozumiane. Czy są bezpieczne? Czy nic „z tej strony” nie zagraża dzieciom wyposażonym w komórki i smartfony oraz komputery i Internet? Nie wiemy jakie ostateczne skutki „przekazu obrazkowego” przyniesie „zanurzenie się” człowieka w świat mediów. Jak będą kształtowały się społeczeństwa, jak będzie wyglądało życie jednostki ludzkiej, zwłaszcza tej dorastającej? Jaka będzie szkoła – czy zostanie uwolniona od polityki i uzyska autonomię o którą upomina się tak wielu analityków problematyki szkolnictwa i sami nauczyciele? Poprzez zsumowanie wyników ankiet przeprowadzonych wśród uczniów, ich rodziców i nauczycieli uzyskujemy przynajmniej w zakresie poglądowym wiedzę na zadane wcześniej pytania.

SŁOWA KLUCZOWE

Opieka, wychowanie, autorytet, bezpieczeństwo, edukacja.

WSTĘP

Mamy czasy relatywizmu norm i zasad, mocno praktykowanego w dzisiejszym szkolnictwie. Mamy mnogość programów uczenia, rozdrobnienie kierunków uzurpujących sobie prawo bycia priorytetowym podawanych jako nowoczesne, odkrywcze, uzasadnione, tłumaczone „potrzebą” czasów tak bardzo zmienionych głównie przez media, środki komunikacji i grupy polityczne, naciskające wręcz i „wchodzące tylnymi drzwiami” by nieść „nowoczesność” obalając jednocześnie i odrzucając tradycyjne normy i formy wychowania oraz samej edukacji¹. Tą problematyką zajmują się tacy badacze jak Bogusław Śliwerski czy też Dorota Klus-Stańska. Szkolnictwo jako potężny obszar stosowanych oddziaływań stało się niczym laboratorium, w którym eksperymentuje się na człowieku od najmłodszych lat. Mimo kładzenia nacisku na bezpieczeństwo ucznia, środowiska odpowiedzialne za zdrowie dzieci i młodzieży biją na alarm z powodu wręcz już epidemii występowania depresji wśród uczniów, coraz liczniejszych prób samobójczych oraz masowo występującego efektu wypalenia się ucznia uzależnionego od mediów według zasady „istnieję, jeśli inni się o mnie dowiedzą”.

Dyskurs trwa, a nachalnie narzucany relatywizm zamazuje pojęcia wartościujące. Poprzedni okres modernistyczny zauważalny był już w latach czterdziestych wprowadzany wpierw przez kulturę w dziedzinach takich jak kino (*Dama z Szanghaju* Orsona Wellesa, „*Stracony Weekend*” Billy’ego Wildera i ponowoczesnych latach dziewięćdziesiątych („*Wściekle psy*” Quentin Tarantino), teatr („*Kłątwa*”) w ramach utylitarnej ideologii czyli nacisku na korzystanie ze wszystkiego w sposób nieograniczony. Miriam Bratu Hansen, wybitna znawczyni historii kina i badaczka kultury popularnej określa: *modernizm [...] to nie tylko nowoczesna estetyka praktykowana przez grupy inteligentne w obrębie różnych sztuk, ale zjawisko z porządku doświadczenia codziennego z jego »ekonomią postrzegania zmysłowego«, wiążaną z nowymi formami pobudzenia emocjonalno-sensorycznego, z organizacją oraz wytwarzaniem »masowo wytwarzanych i konsumowanych wytworów mody, designu, reklamy, architektury, otoczenia miejskiego, fotografii, radia oraz kina«². Dla badań podjętych w tej pracy przytoczone zjawiska są kluczowe, gdyż w coraz szybszym tempie zniekształcają teraźniejszość odciskając swe piętno na systemie edukacji. Jesteśmy świadkami podważania roli rodziców w wychowaniu dzieci, a także obniżenia autorytetu nauczyciela jako osoby mającej kształtować młodego człowieka.*

¹ Opisane cechy postmodernistyczne na podstawie literatury m.in.:

Andrzej Szahaj, *Postmodernizm w kulturze współczesnej*, Wydawnictwo Wers, Bydgoszcz 2001.

Ks. Zbigniew Sareło SAC, *Postmodernizm w pigułce*, Wydawnictwo: Pallottinum 1998.

Krystyna Wilkoszewska, *Czym jest postmodernizm*, Kraków 1997.

Ryszard Legutko, <http://rlegutko.pl/wartosc-i-tradycja/tradycje.html>.

Mieczysław Gałaś, *Niebezpieczne ścieżki rozwoju. Kultura postmodernistyczna jako źródło kryzysów*.

Zeszyty naukowe WSP w Olsztynie, *Prace psychologiczne*, zeszyt II, 1998.

B. Śliwerski, *Nauki o wychowaniu wobec wyzwań postmodernizmu*, *Chowanna* 1, 9-18, Katowice 2003.

² M. Bratu Hansen, *Masowe wytwarzanie doświadczenia zmysłowego. Klasyczne kino hollywoodzkie jako modernizm wernakularny*, tłum. Ł. Biskupski i in., w: *Rekonfiguracje modernizmu...*, s. 237.

Jest to kierunek odwrotny od tego, którym podążali prekursorzy polskiej myśli i praktyki opieki nad dzieckiem, a których było wielu na przestrzeni dziejów opieki i wychowania w Polsce jak choćby:

ks. Stanisław Konarski (1700-1773) z jego Collegium Nobilium, Henryk Jordan (1842-1907) twórca parków – ogrodów jordanowskich, ks. Wacław Błaziński (1870-1944) twórca Stowarzyszeń spółdzielczych, angażujący rodziców do pracy twórczej dzięki której zapadłe wioski zmieniały się we wzorowe wsie z internatami, szkołami, warsztatami oraz świetlicami i boiskami sportowymi. Otwierał on przytułki i Stacje Opieki nad Matką i Dzieckiem, a także walczył o prawa dzieci kalekich i nieuleczalnie chorych.

W procesie kształtowania podstaw prawnych opieki nad dzieckiem dużą rolę odegrał Józef Czesław Babicki (1880-1952) propagator Deklaracji Genewskiej z 1923 r. dostrzegający wagę naturalnego środowiska jakim jest rodzina. Piętnował on używanie nazwy „sierociniec” przy wychowaniu zakładowym widząc tu zagrożenia dyskryminacją dzieci-sierot. Słusznie tym samym krytykował Kazimierza Jeżewskiego i Janusza Korczaka. (Z. Dąbrowski, F. Kulpiński, *Pedagogika Opiekuńcza*, WUW-M, Olsztyn 2002, str 45).

Polskie szkolnictwo miało takie postacie jak twórca *Pedagogiki dla nauczycieli* – Bogdan Suchodolski z jego przenikliwie określonym - *światem wartości, który będąc światem rzeczy, nigdy nie przekroczy progu świata kultury*. Wspomnijmy innych nie wymienionych wcześniej reprezentantów wychowania jak Janusz Korczak (1878-1942) - to także Helena (Orsza) Radlińska (1879-1954), Maria Grzegorzewska (1880-1967) czy Aleksander Kamiński pedagog animator. Właśnie to słowo „animator” wydaje się być ważnym słowem - kluczem. *Wychowawca-animator* – jak pisze prof. Jan Żebrowski - *wnosi ożywienie do życia, zachęca, aktywizuje, wzbudza różnorodne zainteresowania wychowanków. Animatorzy są „misjonarzami” edukacji i kultury, wychowują przez kulturę. Są specjalistami od komunikowania i re-animacji społecznej, ulepszają stosunki międzyludzkie, prowadzą różnorodną działalność wychowawczą, rozbudzają pożądanie wiedzy, rozwijając twórcze myślenie i aktywność własną wychowanków. Są więc wychowawcami*³.

Narzucane edukacji drogą reform normy i zasady nie są spójne, brak w nich jasności i stabilności. To swoista „nieprzejrzystość” jak pisał w Studiach Gdańskich prof. Jan Żebrowski. Sprawdzone systemy wychowawcze świadomie odrzucono jako „nie-modne” i „przestarzałe”, wręcz przeszkadzające w tworzeniu „nowego” człowieka. Dziedzina pedagogiki stała się polem walki o jedną, uprawomocnioną wersję rzeczywistości. Lecz przy tym *czy w natłoku zajęć i trosk nauczyciel może jeszcze walczyć o jakość swojej duszy?* (Jan W. Dawid, *O duszy nauczycielstwa*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2002, s. 84).

W czasach powojennych szkoła podlegała ideologizacji narzucanej przez władze PRL. Już wtedy minimalizowano rolę rodziców, wprowadzano system internatowy, izolowano ucznia od jego środowiska, różnymi działaniami neutralizowano też rolę

³ Jan Żebrowski, *Studia Gdańskie Wizje i rzeczywistość*, 2007-t4-s.163-176, s.14.

kościół wprowadzając w pedagogikę laickość i świeckość, a szkoły poddawano drobiazgowym kontrolom przez przedstawicieli władz partyjnych i terenowych.

Szkolnictwo „systemowe” zdaje się nadal funkcjonuje i wpływa w znaczny sposób na edukację i wychowanie, co jest widoczne we wciąż zmienianych podstawach programowych i reformach szkolnictwa. Stworzono system oświatowy wielobarwny, rozproszony, oparty na kulturze upozorowanej i edukacji globalnej, a w sferze głównie niepublicznej oparty o mechanizmy wolno-rynkowe⁴.

⁴ Jolanta Sajdera, *Wolny rynek w edukacji przedszkolnej, czyli biznes z dzieckiem w tle, rozdz. 4, (Anty)edukacja wczesnoszkolna*, Impuls, PAN, Kraków 2014.

ROZDZIAŁ I PROBLEMATYKA BADAŃ W ŚWIETLE TEORII

1.1 Zakresy opieki w oparciu o klasyfikację Z. Dąbrowskiego

Opieka ze względu na różnorodność form i różny jej zakres, której podmiotem i przedmiotem jest człowiek możemy nazwać opieką międzyludzką⁵. Jest przede wszystkim działalnością człowieka o ponadczasowym charakterze gdyż dokonuje się ciągle w granicach ludzkiej aktywności, czyli w relacjach człowiek - człowiek i człowiek - nie-człowiek, obejmując swym zakresem podstawowe rodzaje opieki jak ludzka, zwierzęca, transcendentna, rodzinna, a podmiotem będzie zawsze i wyłącznie tylko człowiek.

Zdzisław Dąbrowski pisał: *do dziś dnia, kiedy określam pojęciowy model opieki, to przyjmuję, że cechą opieki jest bezinteresowność. Jedno, co wzięłem od Radlińskiej i co zachowuje prawomocność do dziś, to uznanie, że cechą opieki jest odpowiedzialność za drugiego człowieka. Ona mówiła: „odpowiedzialność za losy podopiecznego”*⁶.

Jedna z kategorii - opieka transcendentna - zasługuje na zainteresowanie z dwóch głównych powodów. Po pierwsze, ze względu na znikomą obecność refleksji naukowej na ten temat w publikacjach dotyczących opieki „w ogóle”. Po drugie, z uwagi na jej wyjątkowość oraz swoistości, złożoność i znaczenie dla ludzi wierzących w Opatrzność boską. *Rzecz jednak jeszcze poszła dalej, biorąc pod uwagę, co się dzieje niżej. Mianowicie jest jeszcze opieka transcendentna. Ona ma inne cechy, ale jej podstawowe właściwości są te same. Mam tu na myśli to, co rozumiemy pod nazwą Opatrzności. My jesteśmy w środku – opieka ludzka, wcześniej była opieka w świecie zwierząt, ale w naszym myśleniu o tym, co się dzieje z człowiekiem, kiedy umiera, to w zasadzie możemy mówić o opiece transcendentnej. nadaje się jej wymiary ważniejsze niż opiece międzyludzkiej. Stwórca opiekuje się swoim stworzeniem. to pokazuje uniwersalność tego pojęcia. Podstawowa dla budowania mojej teorii opieki jest teoria potrzeb ludzkich stworzona przez Abrahama Masłowa.*⁷

Dąbrowski pisze o istotnych potrzebach takich jak: estetyczne, wiedzy i rozumienia, szczęścia, samorealizacji, sensu życia, nowych wrażeń i doświadczeń, uznania, samodzielności i autonomii, aktywności i twórczości, przynależności i miłości, bezpieczeństwa oraz najbardziej podstawowe czyli fizjologiczne.

Ze względu na podjęty temat pracy istotna jest opieka rodzinna, która jest na ogół znanym, zasadniczym zakresem działalności, szczególnie w odniesieniu do dzieci i młodzieży. Jej rodzaje to: normalna, zrekonstruowana, adopcyjna, pełna, niepełna, dwu - i trzypokoleniowa, zróżnicowana pod względem liczby dzieci, a każda z nich może różnić się poziomem opiekuńczego funkcjonowania.

Małżeństwo i rodzina powinny być treścią życia zarówno kobiety, jak i mężczyzny. Ich role i zadania są komplementarne i służebne w stosunku do siebie. Często i mocno podkreśla się przy tej okazji rolę matczyną w opiece nad dzieckiem.

⁵ Z. Dąbrowski, *Pedagogika opiekuńcza w zarysie 1*, UWM Olsztyn, 2006, s.46.

⁶ Z. Dąbrowski, *Z problemów pedagogiki. Uniwersalność opieki międzyludzkiej*, Zeszyt Naukowy nr.3/1p/2011, Chojnice, str 22.

⁷ Z. Dąbrowski, *Z problemów pedagogiki. Uniwersalność opieki międzyludzkiej*, Zeszyt Naukowy nr.3/1p/2011, Chojnice, str 23.

W czasach o których mówi się, że ojcostwo jako funkcja rodzinna i społeczna jest w kryzysie, na jej znaczenie zwraca uwagę Mieczysław Płopa badając wpływ postaw uczuciowych ojców na rozwój dziecka i Anna Więclawska. Według niej ojcostwo jest „profesją” na całe życie, która ulega modyfikacji wraz z rozwojem dziecka i nie traci nic na swojej wartości. Jest ono aktywnością twórczą, niezwykle ważną i to nie tylko z racji pełnienia w rodzinie funkcji ekonomicznej. *Ojcostwo jest specyficzną funkcją mężczyzny i oznacza:*

- zajęcie właściwego sobie miejsca w małżeństwie i rodzinie,
- poczęcie dziecka (dzieci),
- otoczenie tych dzieci i ich matki troskliwą miłością,
- utrzymanie i wyżywienie członków rodziny,
- trudne dzieło wychowania dzieci.

Bycie ojcem ma aspekt biologiczny, prawny i duchowy. Dziecko pomaga ojcu stawać się bardziej odpowiedzialnym człowiekiem. nie tylko ojciec jest przewodnikiem dla własnego dziecka, ale także ono może być przewodnikiem dla niego. Dziecko wywiera istotny wpływ na życie mężczyzny, na rozwój jego psychiki i osobowości. Żona i dzieci czynią mężczyznę ojcem⁸.

Opieka społeczna to zakres opieki, w którym podmiotem jej działalności jest społeczeństwo. Ma charakter ponadpodmiotowy. W tej kategorii ważne zadania ma do spełnienia szkolnictwo. Ma ona charakter powszechny (normalna), nie wyróżnia podopiecznych i jest podejmowana jako działalność planowana zgodnie z szerszymi założeniami polityki społecznej. Będą to:

1. świadczenia opiekuńcze państwa;
2. opieka zakładowa (żłobki, przedszkola, internaty itd.);
3. funkcje opiekuńcze spełniane przez różne instytucje społeczne jak szkoły, zakłady produkcyjne i inne.

Działalność interwencyjno-kompensacyjna tej opieki ma charakter nadzwyczajny, jest moralnie i prawnie usankcjonowana interwencją społeczeństwa, najczęściej w niekorzystny przebieg opieki rodzinnej (np. działania sądu opiekuńczego). Jej rezultatem jest określona kompensacja niedostatków i braków, pochodzących głównie z trzech źródeł: niekorzystnej sytuacji rodzinnej, dziedzicznych czy też wrodzonych upośledzeń rozwojowych oraz negatywnych przypadków losowych.

Opieka spontaniczna podejmowana jest przez jednostki wobec siebie w sposób nieformalny, spontaniczny i bezinteresowny w układach niesymetrycznych zależności, i oparta na pozytywnych więziach emocjonalnych, poczuciu życzliwości, powinności, solidarności oraz pozytywnych postawach opiekuńczych np. stała koleżeńska pomoc w nauce jednego ucznia drugiemu.

Zakresy opieki obejmują złożoność i różnorodność opieki międzyludzkiej. Każdy człowiek korzysta z opieki w różnym stopniu i zakresie przez całe życie, począwszy już od prenatalnego okresu aż do śmierci. Jej szczególne nasilenie przypada na okres niemowlęstwa, kiedy to niemal wszystkie potrzeby dziecka zaspokajane są przez opiekuna. W ciągu postępującego rozwoju zakres opieki nad nim stopniowo maleje i jednocześnie

⁸ Anna Więclawska, *Z problemów pedagogiki*, Zeszyt naukowy nr3/1p/2011, Chojnice, s 86, Mieczysław Płopa, *Psychologia rodziny: teoria i badania*, Impuls, Kraków 2011, s 303

zmienia się jej treść, drogą ciągłej redukcji i modyfikacji zaspokajanych w jej ramach potrzeb, aż do osiągnięcia względnie pełnej dojrzałości, samodzielności i niezależności życiowej.

Rysunek 1. Podstawowe potrzeby opieki.

W drugim okresie dojrzałości opieka utrzymuje się w stosunkowo wąskich granicach, obejmujących głównie funkcje opiekuńcze rodziny wobec swych członków oraz państwa w stosunku do obywatela, jak na przykład opieka zdrowotna czyli cały system społecznej służby zdrowia mający zapewnić bezpieczeństwo poprzez działalność opiekuńczą policji, czy system ubezpieczeń.

Na ogół różne formy opieki nad dziećmi i młodzieżą ustają wraz z ich życiowym usamodzielnieniem. Realizują się one w perspektywie czasowej. Rozpoczyna się tutaj dla człowieka drugi okres względnej samodzielności i niezależności życiowej, wspieranej w pewnych granicach i sytuacjach różnymi formami opieki ze strony społeczeństwa i osób najbliższych. Grupa osób niezdolnych do samodzielnego zaspokajania i regulowania swych potrzeb to sieroty, niepełnosprawni, społecznie niedostosowani, chorzy, ofiary wypadków losowych, ofiary kataklizmów, doświadczeni szczególnymi trudnościami losowymi jakim ulegają.

I. Głos oceny etycznej domaga się byśmy zajmowali stanowisko opiekuńcze bynajmniej nie tylko względem tych, względem których zobowiązaliśmy się do tego umową lub w jakiś podobny sposób. Serce ma swoje prawa niezależnie od ogółu. Żąda ono uczestnictwa w losach wszystkich istot, które są od nas faktycznie zależne. To zaś uwikłanie społeczne jest nam dane przez całość sytuacji.

II. Każdy z podopiecznych ma prawo liczyć na to, że w stosunku do niego – tak samo jak w stosunku do kogokolwiek innego z podopiecznych – dobry opiekun nie uchylił się od linii należytego z istoty sprawowanej opieki wyłamującego się działania za podszeptem wyróżniającej się sympatii czy antypatii osobistej⁹. (Normy T. Kotarbińskiego)

Typowo opiekuńczy okres życia jednostki może mieć zakres bieżący lub perspektywiczny aktualizujący się nieustannie. Zakres opieki można również określić stopniem jej powszechności. Chodzi tu o stosunek liczby podopiecznych rzeczywistych do liczby podopiecznych wyczekujących, czyli ile jest osób objętych opieką, a ile jej oczekuje, tak w odniesieniu do poszczególnych form opieki, jak i całego jej systemu w skali kraju.

Kryterium bezpieczeństwa na wielu płaszczyznach jest niezwykle istotne w zakresie opieki wyznaczanej funkcjami opiekuńczymi różnych instytucji społecznych w tym szkoły i rodziny. O zakresie opieki według stanów zaspokojenia potrzeb i ich skutków Dąbrowski pisał: *na naszym gruncie mamy trzech tuzów w tym zakresie (teoria potrzeb: Tadeusz Tomaszewski, Janusz Reykowski i Kazimierz Obuchowski. Tomaszewski mówi, że potrzeba to zależność. Jak nie ma zależności, to nie ma potrzeby. on ujmuje ją w największym, maksymalnym skrócie. Uczeń Tomaszewskiego Janusz Reykowski dalej tę kwestię rozwijał. Jednak to Kazimierz Obuchowski pozwolił mi zrozumieć, z czym w opiece mamy do czynienia¹⁰.*

Przedmiotem opieki są potrzeby ludzkie złożone z podmiotu, przedmiotu i powodu, genetyczne i epigenetyczne, pierwotne i wtórne, zaktualizowane i potencjalne, których istotą jest podleganie stałym zależnościom od różnych elementów zewnętrznego i wewnętrznego środowiska, przy czym spełnianie wymagań wynikających z tych zależności warunkuje życie, rozwój, zdrowie, normalność funkcjonowania, zadowolenia z życia. Możemy wyróżnić kilka rodzajów potrzeb:

Potrzeby dzieciństwa – swoiste właściwości osobowe najmłodszych dzieci |dziedziczone i nabyte, których zaspokajanie warunkuje jakość ich życia, wielostronny rozwój, przystosowanie się do ludzkiego świata i znalezienie w nim swego miejsca. Znaczenie odgrywają tu najmniejsze gesty i wygospodarowanie nawet klika minut na kontakt z dzieckiem. Wyjście naprzeciw potrzebie opowiedzenia przez dziecko tego, co je poruszyło, zaciekało, zaskoczyło, czy sprawiło radość. Brak „czasu razem” czyli „nie ma mnie dla ciebie”, „nie mam czasu” może na trwałe zachwiać poczucie bycia ważnym i akceptowanym.

Jeśli weźmiemy pod uwagę cechy osobowościowe jednostki, jej indywidualną biografię, utrwalone przyzwyczajenia, nastawienia i oczekiwania to mamy potrzeby indywidualne.

Inne są potrzeby powszechne dotyczące każdego członka grupy: biologiczne, bezpieczeństwa, przynależności, uznania, itp., oraz potrzeby grupy jako całości, takie, które są grupowymi sposobami zaspokajania potrzeb powszechnych.

Potrzeby normalne są właściwościami gatunkowymi człowieka, z jego nieuniknionymi zależnościami interpersonalnymi i społecznymi oraz – nie budząc dezaprobaty – właściwościami indywidualnymi.

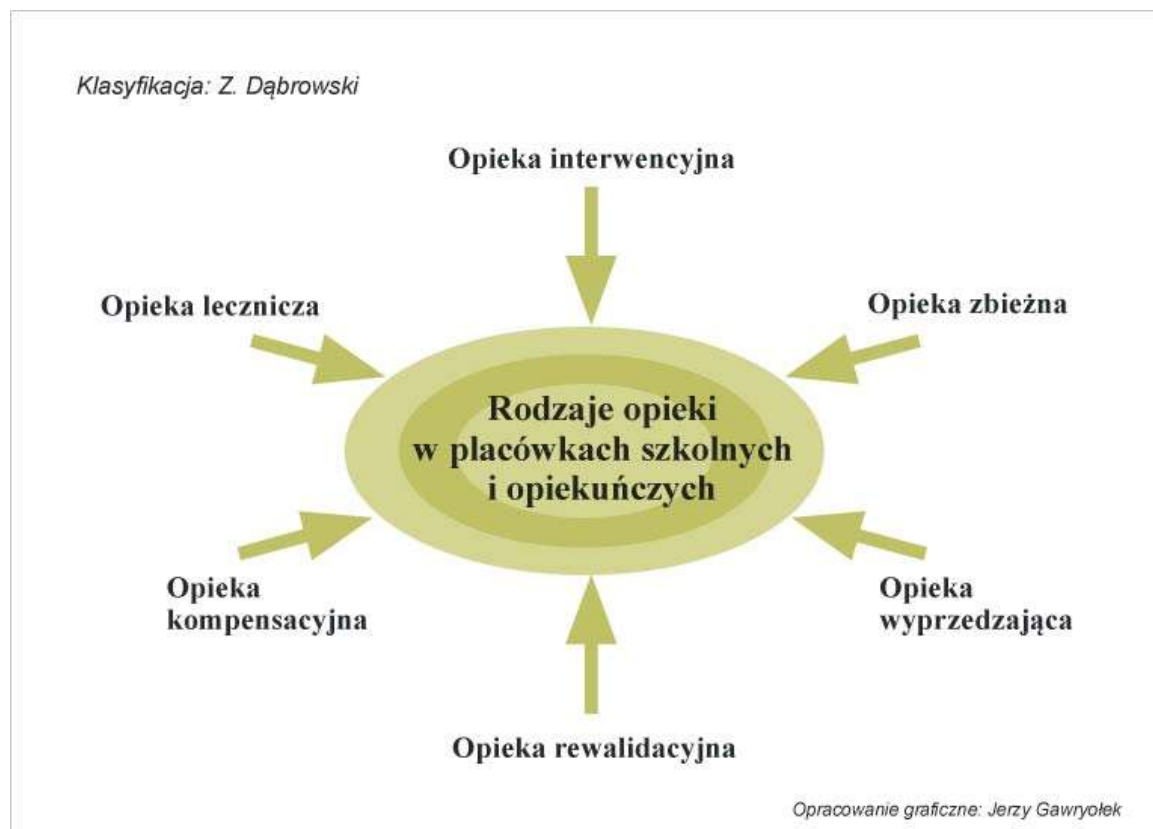
⁹ T. Kotarbiński, *Medytacje o życiu godziwym*, Wiedza Powszechna, 1986, s. 188

¹⁰ *Z problemów pedagogiki. Uniwersalność opieki międzyludzkiej.*, Zeszyt Naukowy nr.3/1p/2011, Chojnice, s. 23

Potrzeby standardowe mieszczą się w granicach średniego poziomu, właściwe większości podopiecznych lub występujące najczęściej (zaspokajanie ich nabiera charakteru standardowego).

Potrzeby hiperstandardowe wykraczają znacznie ponad poziom średni, statystyczny, uznawane i aprobowane, wynikają z wyższych parametrów rozwoju i określonych dyspozycji jednostki (uzdolnienia, talenty) i są wysoce wartościowe zarówno dla jednostki, jak i społeczeństwa.

Możemy wyróżnić rodzaje opieki i ich cechy ze względu na ich stosowanie w placówkach szkolnych i opiekuńczych¹¹:

Rysunek 2. Rodzaje opieki w oparciu o klasyfikację Z. Dąbrowskiego.

Na opiekę wyprzedzającą składają się działania, które wyprzedzają u podopiecznego stan niezaspokojenia jego potrzeb, tak odczuwany jak nie odczuwany przez niego i niedopuszczania do takiego stanu. Opieka ta ma formę wyprzedzającą aktualnego stanu niezaspokojenia potrzeb. Jeśli dziecko poczuje, że w czasie spotkania z rodzicem czy wychowawcą jest coś ważniejszego niż ono samo – telefon komórkowy, problemy w pracy, czy codzienne zajęcia domowe, nie będzie mogło opiekunom zaufać.

Opieka interwencyjna to - działanie podejmowane dopiero w sytuacjach realnego zagrożenia. Jej celem jest usuwanie zagrożeń i przywrócenie stanu równowagi. Ten zakres działalności występuje nie tylko w jednostkowych procesach opiekuńczych, ale przejawia się również w działalności instytucjonalnej choćby w interwencyjnej działalności sądu opiekuńczego.

¹¹ Z. Dąbrowski, F. Kulpiński, *Pedagogika opiekuńcza*, UWM Olsztyn 2002, s 137-140.

Opieka zbieżna mieści się między profilaktyką a interwencją opiekuńczą i można ją traktować w dużej mierze jako ich alternatywę. Znajdujemy ją przede wszystkim w tych rodzinach i placówkach opiekuńczych, w których funkcje opiekuńcze urzeczywistniane są przez działalność racjonalną, opartą na pozytywnych postawach opiekuńczych opiekunów.

Opieka zastępcza, czyli zastąpienie utraconych przez podopiecznego pewnych wartości opiekuńczych (rodzice, dom rodzinny, bliscy krewni) innymi tego typu, zbliżonymi wartościami (opiekun - wychowawca, przyjaciele itp.) i wyrównanie w ten sposób w możliwym zakresie i stopniu tych strat.

Opieka rewalidacyjna odnosi się do tej kategorii podopiecznych, u których z różnych, a zwłaszcza środowiskowych przyczyn jak złe funkcjonowanie opieki rodzinnej lub jej całkowity zanik, zaznaczają się wyraźnie odchylenia od psychofizycznej normy, a których doprowadzanie do tej normy jest możliwe poprzez działalność opiekuńczą. Opieka rewalidacyjna obejmuje zaspokajanie tych potrzeb które warunkują ich możliwie szybki powrót do normy.

Opieka lecznicza to swoisty zakres opieki międzyludzkiej (dotyczy ona problematyki pracy) polegającej na zaspokajaniu ponadpodmiotowych potrzeb chorobowych lub traumatycznych podopiecznych. Postawą tego typu opieki jest zaspokajanie potrzeb chorobowych, które wynikają z rodzaju i stanu ich schorzenia lub urazu. Opiekę leczniczą można podzielić na: profesjonalną lekarsko-pielegniarską i domową dyletancką. Drugą cechą tej opieki jest to, że wywołuje ona często u podopiecznych doznania przykrości, bólu i cierpienia.

Opisując „Pedagogikę serca”, Łopatkowa stwierdza: *ten kierunek wiedzie ku zaspokojeniu potrzeb kochania i bezpieczeństwa, czyli ku szczęściu. Celem więc wychowania jest wprowadzenie dzieci i młodzieży na tę właśnie drogę wyznaczoną umysłem i sercem. Jeśli się z niej nie zboczy, dojdzie się nią do stwierdzenia, iż życie warte było życia. Sens jego bowiem tkwi w urodzie i bogactwie otaczającego nas świata. Tkwi także w pięknie duchowym, które potrafi cel ziemskiego istnienia wnieść pod postacią idei ponad czas. W wieczność.* (M. Łopatkowa, dz. cyt., s. 28)

Otóż jeśli ktoś tego nie ma tego co jest przedmiotem potrzeby dzieci, czyli nie dysponuje przedmiotami potrzeb, to nie może, z natury rzeczy, tego dać. Kotarbiński ujmuje to dosłownie: chodzi tu o człowieka dobrego serca /.../ Jeżeli tego nie ma, to można rzecz sprowadzić tylko do pewnych technik działania, które mogą być poprawne, mało tego, mogą być słownie opisane w kwiecisty sposób, ale jeżeli nie ma tej dyspozycji – być dobrym człowiekiem – to nie wyjdzie¹².

1.2. Wychowanie i potrzeba autorytetu

1.2.1. Wychowanie a intencje wychowawcze

Dziecko nie żyje w świecie czarno-białym, nie rozumie też niuansów, natomiast w domu od najmłodszych lat kształtuje się hierarchia wartości, sumienie i samokontrola. W jasnym i uporządkowanym świecie dziecko dość szybko zaczyna się samodzielnie poruszać, wie jak osiągnąć pożądane cele i jak przypodobać się rodzicom.

¹² Z. Dąbrowski, *Węzłowe problemy opieki i wychowania w domu dziecka*, Olsztyn 1995.

Problem pojawia się kiedy informacje przekazywane dziecku nie są spójne - mama mówi, że coś jest złe, a tata że dobre, lub odwrotnie. Nietrudno jest zaobserwować, że coraz większy wpływ na wychowanie dziecka ma telewizja, a nie rodzice. Z literatury przedmiotu wynika – na co wielokrotnie zwracała uwagę w swych pracach naukowych B. Smolińska-Theiss – że nie ma jednoznacznych stanowisk dotyczących problematyki dzieciństwa, co wynika z różnych postaw ontologicznych i strategii pedagogicznych¹³.

Rysunek 3. Dwoistość pedagogiki.

Dwoistość w pedagogice wyraża się składnią dziś powszechnie używaną „pedagogika opiekuńczo-wychowawcza”, a przecież za Dąbrowskim można stwierdzić, że pedagogika jest albo opiekuńcza albo wychowawcza¹⁴. Podobnie rzecz wygląda w przypadku systemów edukacyjnych. Szkoła ma być środowiskiem posiadającym możliwości realizowania funkcji opiekuńczej i wychowawczej wobec uczniów. Realizacja tych zadań powinna być dostosowana do każdego poziomu edukacyjnego oraz potrzeb ludzkich i uwzględniać podmiotowość dziecka.

Nie ma wychowywania bez wychowawcy. Wychowawca ma obowiązek liczyć się z potrzebami ponadpodmiotowymi wychowanków, a sytuacje dydaktyczno-wychowawcze powinny być przekształcane w sytuacje dydaktyczno-wychowawczo-opiekuńcze¹⁵. Dlatego ważną rolę w procesie wychowania i nauczania odgrywa odpowiedzialność pedagogiczna nauczycieli wychowawców.

Obowiązki moralne pedagoga winno się rozpatrywać pod kątem jego obowiązków wobec:

- a) wychowanków i uczniów,
- b) własnej grupy zawodowej,
- c) środowiska lokalnego i całego społeczeństwa.

¹³ Jan Żebrowski, *O godności dziecka i jego prawach*, Studia Gdańskie, t. VI, s. 22–37, s. 32.

¹⁴ Z. Dąbrowski, *Pedagogika opiekuńcza w zarysie cz. I i II*, Olsztyn 2000.

¹⁵ Z. Dąbrowski, F. Kulpiński, *Pedagogika opiekuńcza*, UWM Olsztyn 2002, s. 169.

Chodzi tu o odpowiedzialność fachową, zawodową, merytoryczną (rzeczową i metodyczną). Ważne są też kompetencje i cechy osobowe nauczyciela wychowawcy. Odpowiedzialność moralna to odpowiedzialność przed sobą.

Całościowe spojrzenie na kategorię odpowiedzialności łączy doświadczenie z twórczością, naukę z życiem, obejmuje wszechstronny rozwój osobowości człowieka, jest kategorią społeczno-moralną. Ten punkt widzenia prezentuje Bogdan Suchodolski.

Jego zdaniem wychowanie jest przygotowaniem jednostki do zadań, które powstają w wyniku rozwoju współczesnej cywilizacji. Jest ono zarazem przygotowaniem człowieka do pracy zawodowej, życia społecznego i uczestnictwa w kulturze. Chodzi o rozwijanie podmiotu za sprawą jego uczestnictwa w świecie i za sprawą jego zaangażowania. Suchodolski podkreśla potrzebę kształtowania zwłaszcza wśród dorastających pokoleń twórczych postaw i postaw odpowiedzialności.

Widzi on potrzebę takiego zaangażowania, które uruchomi zainteresowania i wykształci zamiłowania, rozbudzi zdolność i chęć twórczej pracy. Na przykład: rodzice są odpowiedzialni nie za czyny dziecka, ale za brak nadzoru lub złe wychowanie dziecka. Dobre wychowanie rozwinię możliwości ekspresji i wspólnoty, a nasi wychowankowie będą się stawali ludźmi wielostronnie rozwiniętymi¹⁶.

Obecnie w mediach i reklamach (np. Wedla) ale i serialach, nauczyciel na ogół przedstawiany jest jako postać antypatyczna i nielubiana, bez gustu, źle ubrana i nie dorównująca bystrością uczniowi lub amoralna.

Rysunek 4. Kadr z reklamy firmy Wedel pt. Lekcja geografii.

Trudno wyjaśnić i zrozumieć ten stosunek, często bardzo sugestywnie ukazywany. Jest to na pewno akcja prowadzona na większą skalę mająca dyskredytować osobę nauczyciela. Jasne jest, że to nauczyciel stoi na straży” właściwego kształcenia młodego człowieka i to on może stać na przeszkodzie wdrażania nowych ideologii uznających klasyczne nauczanie jako nieaktualne.

¹⁶ Jan Żebrowski, *Etyczne i aksjologiczne aspekty wychowania do odpowiedzialności*, Studia Gdańskie. 2010, *Wizje i rzeczywistość* 7, s.73-88.

„Nowoczesność” próbuje natomiast na nowo zdefiniować kluczowe pojęcia i samego człowieka. Nauczyciel pełni zatem bardzo ważną rolę społeczną wykonując zawód mający cechy powołania i z tej racji należny jest mu szacunek. Proces wychowania wpływa na proces nauczania. Misji i wartości pracy wychowawcy oraz nauczyciela poświęcił wiele swej wnikliwej uwagi prof. Jan Żebrowski.

Od kondycji kształcenia i kultury jako całej warstwy wychowania zależęć będzie jakość następnych pokoleń. To swoiste odkrywanie „człowieka”. Nauczając nauczyciel przekazuje treści wychowawcze. Są one ważniejsze niż cele dydaktyczne. Wiedza naukowa ma niewielki wpływ na relację nauczyciel-wychowanek.

Zbyt mało funkcjonuje przywiązywanie wagi do wiedzy i umiejętności pedagogicznych. Niestety wyżej stawia się uległość i poprawność polityczną. Zdaniem Mieczysława Gogacza, określenie zasad w pedagogice, wyjście od nich i kierowanie się nimi w wychowaniu chroni wychowanie przed dowolnością i przypadkowym wyborem czynności wychowujących. Chroni przed spowodowaniem działań niesprzyjających integracji osobowości wychowanek. Podstawą tego rodzaju działań są określone intencje wychowawcze. Skutek wychowania powinien być planowany, a drogę do skutku określają zasady czynności wychowujących.

Zasady te to mądrość jako umiejętność intelektualna odnosząca się do osób i kierująca się ku prawdzie i dobru. Dzięki wierze wyrażającej się w zaufaniu dotykamy prawdy i ją poznajemy. To wzajemne otwieranie się na siebie osób. Cierpliwość jest sprawnością woli pozwalającą osiągać poprzez szczegółowe czynności zamierzony cel wychowawczy. Według teorii w. Tatarkiewicza zwycięża w nas myślenie, które jest tylko marzeniem, gdyż nie zawsze jest możliwe. Mianowicie stwierdził on, że: *Marzenie jest naturalnym stanem i niewątpliwą potrzebą umysłu ludzkiego. I nie tylko u ludzi młodych i sentymentalnych. Jednakże nie zawsze jest możliwe: to, co istnieje, działa silniej od tego, co nie istnieje, terazniejszość jest na ogół silniejsza od wspomnień i marzeń. Życie praktyczne zmusza nieustannie, by skupiać się na nim i reagować na nie, jeśli nie chcemy utracić swego stanu posiadania*¹⁷.

By tak się nie stało, trzeba rozróżnić relację miłości jako troskę o dobro drugiej osoby od zespołu uczuć współwystępujących. Aby człowiek posłużył się działaniami chroniącymi, powodującymi dobro, trzeba go do tego skłaniać, trzeba go wychować¹⁸. Inaczej, w trakcie opieki poprzez świadome działania wraz z zaspakajaniem potrzeb podopiecznych powinno się rozbudzać, rozwijać, modyfikować pożądane wychowawczo cechy i postawy lub eliminować niepożądane¹⁹.

Szczególnie aktualny jest ten zakres opieki i wychowania „do kultury” i „dla kultury” ale nie tej proponowanej przez Rewolucję Francuską wprowadzającej ateizm i wynikający z niego laicyzm, nakreślonej przez totalitarnego J.J. Rousseau, by religię i chrześcijan „wygnać z demokratycznego” państwa. Byłoby to odcięcie ery starożytnej i wyrosłej z niej ery chrześcijaństwa, wciąż trwającej i nieustannie tworzącej przez XXI wieków kulturę wyrażaną poprzez sztukę, architekturę, muzykę i teatr. Przypomnijmy, że „Umowa społeczna” Rousseau stała się inspiracją dla wielu ruchów anarchistycznych w tym reżimu

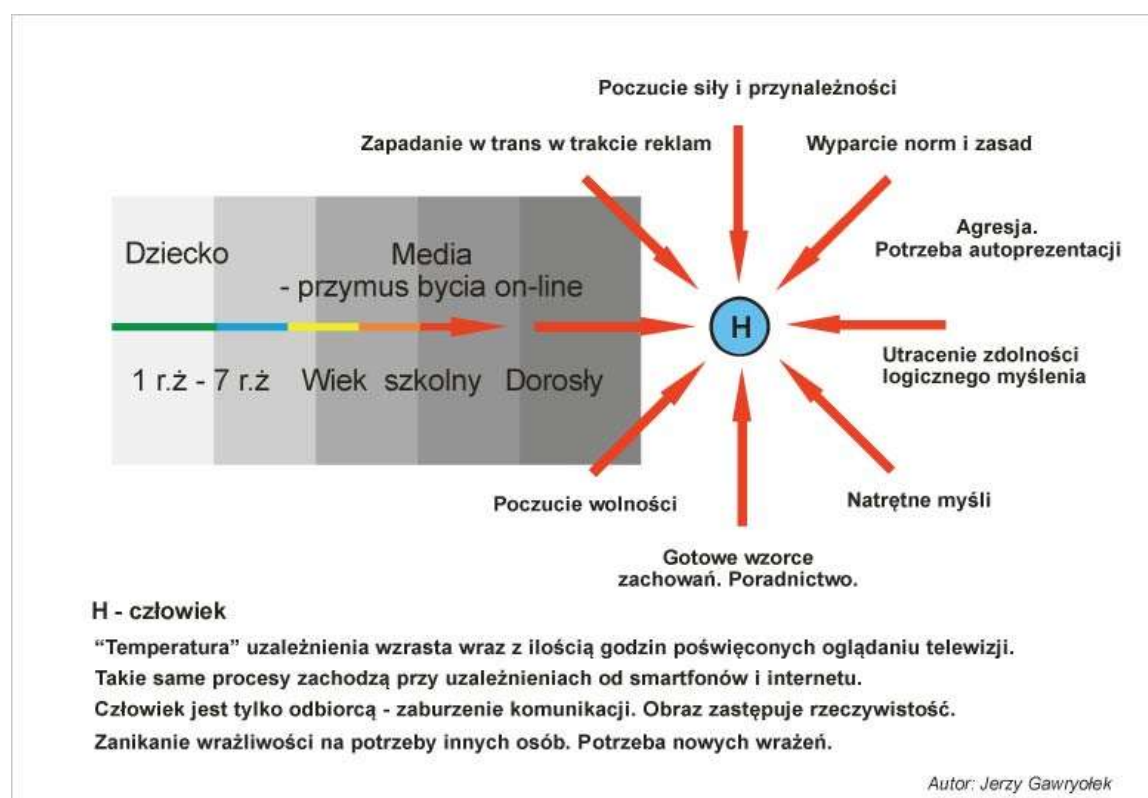
¹⁷ Władysław Tatarkiewicz, *O filozofii i sztuce*, PWN 1986, s 171.

¹⁸ Mieczysław Gogacz, *Osoba zadaniem pedagogiki*, Wykłady bydgoskie, W-wa 1997, s 13, 15.

¹⁹ Zdzisław Dąbrowski, Franciszek Kulpiński, *Pedagogika opiekuńcza*, UWM Olsztyn 202, s 168.

Kadafiego (*Zielona książka*). Pod rządami Jakobinów na czele których stał M. Robespierre, Francja tonęła w morzu krwi. Zgilotynowano wtedy 30-40 tysięcy osób. Natchniony poglądami Rousseau, Robespierre powiedział (napis na nagrobku): *przechodniu, nie płacz nad moją śmiercią. Gdybym żył, ty byłbyś martwy*. Na „Umowie” oparto późniejszy komunizm i w imię jego zasad wymordowano kolejne miliony ludzi w wielu krajach na świecie. Poglądy Rousseau oznaczały odejście od liberalnej koncepcji demokracji, miały wpływ na tradycje marksistowskie i anarchistyczne, a także na Nową Lewicę. Zamiast chrześcijaństwa Rousseau postulował dwie religie: człowieka i obywatela.

Siebie samego postawił na piedestale: *samym ukazaniem miałem napęłnić sobą świat*²⁰. Tak wielki wróg cywilizacji przyczynił się do jej rozpowszechnienia na skutek Wielkiej Rewolucji Francuskiej pod hasłem – „wolność, równość, braterstwo albo śmierć” (*pełna wersja hasła*). Zalecając i wskazując zasady postępowania z dziećmi w „nowym modelu człowieka i obywatela” (*Emil czyli o wychowaniu*) Rousseau jednocześnie oddał własne dzieci na wychowanie do domu dziecka. Gdy spojrzymy przez pryzmat historii na wychowanie zauważymy analogie i ciągłość ponowoczesnego myślenia w duchu Rousseau. Jak można przynajmniej poprawnie wychowywać, kształtować młodego człowieka bez wartości i aksjomatów nadających ład społeczeństwu²¹?

Rysunek 5. Mechanizm oddziaływań mass mediów na człowieka.

Mieczysław Gogacz pisał w *Wykładach bydgoskich – wszędzie, gdzie są błędy i zaniedbania, pedagogika nabiera doniosłego znaczenia*²². Dziecko nie potrafi samo skutecznie się bronić. „Wychowawcą” dziś stał się internet i media.

²⁰ J. J. Rousseau, *Wyznania*, Kraków 2003, s. 50.

²¹ J. J. Rousseau, *Emil, czyli o wychowaniu*, t. 2, s. 54.

²² Mieczysław Gogacz, *Osoba zadaniem pedagogiki*, Wykłady bydgoskie, W-wa, 1997 s 9.

Jadwiga Izdebska, legitymująca się dużym dorobkiem naukowym w zakresie tej problematyki, w sposób rzeczowy i z dużą kompetencją analizuje nowy wymiar dzieciństwa w kontekście oddziaływania mediów na rozwój osobowości dziecka (telewizja lokalna, satelitarna, kablowa, komputer, Internet, telefon komórkowy, nowa technologia cyfrowa, zminiaturyzowane kalkulatory i tym podobne).

Owe przekazy medialne i multimedialne mają charakter zróżnicowany pod względem treściowym, z jednej strony są wartościowe pod względem poznawczym, edukacyjnym, społecznym i cieszą się zainteresowaniem dzieci, z drugiej jednak strony budzą niepokój, zagrażając rozwojowi i wychowaniu dziecka²³.

Nietrudno zauważyć, że na wychowanie większy wpływ ma obecnie telewizja, a nie rodzice. Mało prawdopodobnym jest też, by także mass media w większym stopniu kierowały się dobrem dziecka niż zyskiem ekonomicznym.

Z. Kwieciński²⁴ pisał, że *dzieci stały się przedmiotem i ofiarami działań, które przekreślają romantyczny mit dzieciństwa*.

To są paradoksy obecnego wieku. Pedagog zawsze ma jakiś margines swobody w tym co robi. Nie zmienia to jednak faktu, iż system nie sprzyja poszukiwaniu obiektywnej prawdy w szkole. W polityce oświatowej Unii Europejskiej rola pedagoga jest ściśle określona i wynika z celów programowych, jakie postawiła sobie Wspólnota Europejska. Jej wytyczne określiła Rada Europejska (skupiająca szefów państw lub rządów UE) na posiedzeniu w Lizbonie w 2000 r. Na spotkaniu tym określono nadrzędne cele gospodarczo-polityczne dla państw UE. Cele te implikują określone konsekwencje dla edukacji i pośrednio samego nauczyciela²⁵.

Generalnie można powiedzieć, iż edukacja unijna bezpośrednio podporządkowana jest polityce i ekonomii. Z tego założenia wynika prosty wniosek: dzieci należy kształcić pod kątem ich przyszłej przydatności gospodarczej. Nie można nie doceniać społecznego wymiaru edukacji, niemniej taki „praktycyzm propanstwowy” instrumentalizuje człowieka w celu osiągnięcia konkretnych celów politycznych.

W efekcie praca pedagogiczna nabiera charakteru politycznego. W ten sposób pedagog pełni rolę „człowieka do zadań specjalnych”, wypełniając zadania w służbie państwa (partii), a nie prawdy i właściwie pojętej służby drugiemu człowiekowi²⁶. W wyniku tego będzie dezorientowany, zagubiony, balansujący pomiędzy tym do czego go przygotowano, a poprawnością systemową. Tym samym nie będzie w stanie zapewnić wychowankom bezpieczeństwa.

Nauczanie systemowe pustoszy edukację i zawsze będzie ono przedmiotem zawłaszczania przez nowe systemy. Z jednej strony mamy troskę o dziecko, a z drugiej degradację wartości osoby jaką jest dziecko. Przypatrzmy się z punktu widzenia rozwoju osobowego człowieka, niepokojącym i kontrowersyjnym działaniom, mającym znamiona poważnych nadużyć, stawiających godność i autonomię dziecka pod znakiem zapytania,

²³ *Dziecko i media elektroniczne – nowy wymiar dzieciństwa*, red. J. Izdebska T. Sosnowski, Białystok 2005, t. I, s. 9.

²⁴ Z. Kwieciński, *Tropy – ślady – próby. Studia i szkice z pedagogiki pogranicza*, Poznań – Olsztyn, 2000, s. 413–414.

²⁵ Dariusz Zalewski, *Nauczyciel jako funkcjonariusz systemu*, <https://www.edukacja-klasyczna.pl>.

²⁶ W. Jaeger, *Paideia*; H.-J. Marrou, *Historia wychowania w starożytności*.

tj. działaniom środowisk LGBT i „animatorów” wywodzących się z tej grupy społecznej, uzurpujących sobie prawo do „edukowania”. I stwierdzić należy, że nie jest to edukowanie oparte o tolerancję, szacunek i wspólne wartości, a raczej mające znamiona przestępstwa. Twierdzą oni, że należy zachęcać dzieci do masturbacji i oglądania pornografii. *To może być edukacyjne i inspirujące*²⁷ - twierdzą. *Może powiem brzydko, ale trzeba trochę podstępem. (...) Zazwyczaj jakby zaczyna się to od takich bardziej ogólnych tematów, czyli wychodzimy z: tolerancja, szacunek, niestosowanie przemocy... Później kolejne zajęcia, na przykład o tym... o wyborach, o samodzielności, o poczuciu bezpieczeństwa, wsparciu. O tym, że każdy ma prawo sam decydować. To jest moment, kiedy dopiero się teoretycznie powinno wejść głębiej./.../ "Podkreślam, że to jest zdrowe, to jest dobre dla zdrowia psychicznego, twierdzi jedna z „działaczek”.*

Wychowaniem powinny zajmować się rodzice. W jakim kierunku idzie zatem taka forma socjalizacji dziecka? Do jakiej roli w społeczeństwie miałyby być ono w ten sposób przygotowywane? Wszak to też wychowanie.

Odpowiedzią na taką interpretację „dobra” dziecka może być film ukazujący, co dzieje się z mózgiem dziecka gdy zobaczy pornografię po raz pierwszy i wtedy kiedy się od niej uzależni²⁸. Jak rozumieć postawę dyrektora szkoły udostępniającego środowisku LGBT salę gimnastyczną na otwarty „turniej siatkówki”. *Gdy na należącej do szkoły hali sportowej trwał "turniej siatkówki", na szkolnych korytarzach można było znaleźć m.in. środki na erekcję, produkty do pobudzenia seksualnego oraz inne gadżety erotyczne. Wchodzący mogli zobaczyć również plakaty z półnagimi homoseksualistami, które reklamowały gejowską saunę z darkroomem, czyli pomieszczeniem do uprawiania gejowskiego seksu grupowego. W szatni, w której na co dzień przebierają się dzieci na WF, można było zamówić homoseksualny masaż. Sponsorem całego wydarzenia został producent akcesoriów erotycznych i prezerwatyw, a honorowego patronatu całemu wydarzeniu udzielił prezydent Warszawy Rafał Trzaskowski*²⁹.

Czy winni są jedynie dyrektor szkoły i rodzice, niespójny system wychowawczy, bezstresowe wychowanie i rozwody? Nie o taki „interwencjonizm” edukacyjny chodzi. Problem nie jest nowy, lecz ze względu na agresję wspomnianych środowisk jest omijany i nie komentowany. Jeśli spojrzymy na strategie pedagogiczne i cele wychowawcze, będą one identyfikowane zarówno z rozwojem intelektualnym, jak i moralnym i dziecko ma prawo do zapewnienia warunków do przeżycia kolejnych stadiów swego rozwoju zgodnie z prawdą antropologiczną o sobie samym.

W niedalekiej przyszłości dyskursu na ten temat i tak nie da się uniknąć, gdyż zmiany społeczne zachodzą błyskawicznie i zbyt głęboko. I jak zwykle największymi ofiarami zmian kulturowych są dzieci. Młody człowiek powinien dorastać dzięki sile niezależnego od państwa i gospodarki nauczyciela-wychowawcy, który może swobodnie rozwijać własne uzdolnienia, gdyż wtedy panuje tu wolność³⁰.

²⁷ <https://www.tvp.info/42659501/seksedukatorka-o-pornografii-to-moze-byc-edukacyjne-i-inspirujace>.

²⁸ https://www.youtube.com/watch?v=D_tZ2C8d0SY.

²⁹ <https://www.tvp.info/42800851/dziennikarz-wyrzucony-z-turnieju-siatkowki-dla-osob-lgbt>.

³⁰ Stanisław Kawula, *Antropozoficzne oddziaływanie na rozwój współczesnego człowieka, Prace psychologiczne II*, WSP Olsztyn 1998.

Okazuje się, że na oddziały psychiatryczne trafia coraz więcej dzieci z rodzin dysfunkcyjnych, w których nikt faktycznie nie sprawuje nad nimi opieki. Ale jest też grupa dzieci z tzw. dobrych rodzin. Do poradni zdrowia psychicznego trafia wielu małych pacjentów z zaburzeniami lękowymi. 12% dzieci leczonych psychiatrycznie ma zaburzenia nerwicowe związane ze stresem. Jest to często także skutek tzw. wypalenia się ucznia, który nie potrafi udźwignąć nadmiaru obowiązków, który emocjonalnie nie jest w stanie podołać oczekiwaniom w zakresie realizowania programu szkolnego oraz sprostać trendom w sprytny sposób narzucanym. Prof. Tomasz Wolańczyk, były krajowy konsultant ds. psychiatrii dziecięcej, zwracał uwagę, że w czasie kiedy liczba pacjentów wzrosła o 10 proc., nakłady na tę dziedzinę to jedynie o 3 proc. Mamy niespójne systemy wychowawcze, bezstresowe wychowanie i rozwody – kiedy rodzice nie walczą o dziecko, o jego dobro a jedynie walczą z dzieckiem.

Na przyjęcie do szpitala trzeba czekać. Najmłodszych pacjentów, w wieku przedszkolnym, jest coraz więcej. Trafiają tu dzieci z zaburzeniami snu, nadpobudliwością, moczeniem nocnym i stanami lękowymi. Część jest kierowana do poradni, inne na leczenie dzienne, a najtrudniejsze przypadki na leczenie zamknięte – opowiada Renata Tokarz-Czart, ordynator oddziału psychiatrycznego dla dzieci i młodzieży ze szpitala im. Babińskiego w Łodzi³¹.

Specjalistów zajmujących się zdrowiem dzieci martwi ich zwłaszcza rosnąca liczba przypadków autoagresji, zachorowań na depresję i rosnąca liczba samobójstw nieletnich. Wydaje się, że także zdrowie nauczycieli ma swą zależność od cech klimatu szkoły i kultury czyli od tego, jak długo uczą przedmiotu, jaka jest liczebność klas, poziom wykształcenia nauczycieli, poczucie więzi między nimi ma kluczowe znaczenie dla dobrostanu psychicznego uczniów. Dawniej wymieniano tylko te czynniki, ale dziś wiadomo, że przekonania, wartości, wzory zachowań i sposoby rozwiązywania problemów na przykład związanych z formami przemocy rówieśniczej i poziomem agresji są stymulowane za pomocą mass mediów uchodzących za autorytarne. Nacisk dorosłych na młodego człowieka jest ogromny - *musisz być ciągle przygotowany, wszyscy oczekują od ciebie coraz więcej. Tego nie da się wytrzymać. Wymagają od nas rodzice, wymagają od nas złe wychowawczynie czy nauczyciele, wymagają znajomi ...Żeby przetrwać w takim miejscu, trzeba mieć osobowość. Trzeba lubić siebie i trochę się wyróżniać, bo możesz zginąć niezauważony (wypowiedź ucznia gimnazjum).*

Na zlecenie Ministerstwa Zdrowia Fundacja *Dajemy Dzieciom Siłę* przeprowadziła badania na temat dostępu do pornografii wśród dzieci i młodzieży. Aż 43 proc. nastolatków w wieku od 11 do 18 lat ma kontakt z pornografią. Wśród 11-latków jest to aż 21 proc. W większość przypadków rodzice nawet nie zdają sobie z tego sprawy. Tak samo jak z tego, że skutki uzależnienia od pornografii są obecnie porównywane do tych powodowanych przez narkotyki. W budowaniu skutecznej ochrony przed zagrożeniami, także przed szkodliwym wpływem pornografii i ideologii raniących dzieci i niszczących ich godność, najskuteczniejszą okazuje się być silna więź między dzieckiem i rodzicami. Musi jednak dla rodzin przyjść wsparcie środowisk samorządowych, stowarzyszeń, ale nie

³¹ <https://zdrowie.pap.pl/psyche/coraz-wiecej-dzieci-doswiadcza-kryzysow-psychicznych>

tylko ekonomiczne. Każdy człowiek posiada wrodzone pragnienie miłości, która w rzeczywistości jest postawą intensywniej aktywności.

Ta zdolność nie jest dana w gotowej formie. Tkwią tu olbrzymie możliwości rozwoju wzmacniające potencjał twórczy i wychowawczy. *Spójna, troskliwa rodzina zapobiega skutecznie odchyleniom od norm zachowania we wszystkich prawie dziedzinach życia społecznego, gdyż nieprawidłowości w postępowaniu mogą pociągać ujemne skutki dla wszystkich jej członków*³². Rodzina wprowadza dziecko w świat kultury społeczności w której żyje, a z kolei nauczyciel wspomagając ucznia:

- akceptuje bez warunków osobę ucznia,
- stwarza sytuacje w których jest miejsce na aktywność ucznia,
- potrafi uruchomić w uczniu wiarę w siebie, gotowość do bycia aktywnym,
- w sytuacjach trudnych pozostaje z uczniem.

*To pomoc „w układaniu się ucznia ze światem”. Wszystko to czynione ma być w „relacji”, gdyż podstawą egzystencji ludzkiej nie jest „człowiek sam w sobie, lecz człowiek z drugim człowiekiem”. W tym odniesieniu do „pedagogiki spotkania” sformułowane zostały zasady: relacji - dualności, obecności, dwustronności, jedności, bezpośredniości i wspomagania - dialogu, otwartości, partnerstwa, symetrii i bliskości*³³.

1.2.2. Autorytet i autorytaryzm

*Rozwój dziecka dokonuje się za sprawą trudnego wysiłku. Wymaga dorastania do rzeczywistości. I nie chodzi jedynie o rozwój fizyczny, a rzeczywisty rozwój osobowości poprzez działanie*³⁴. Jest to także proces rozwoju sylwetki moralnej człowieka. Zdaniem Heliodora Muszyńskiego na drodze kształtowania się postaw moralnych działają cztery mechanizmy takie jak: mechanizm wzmacniania zewnętrznego – tu jednostka nabywa motywacji do zachowań, które w jego otoczeniu są spróbowane i prowadzą do pozytywnych następstw. Mechanizm pełnienia ról społecznych - przedmiotem trwałej motywacji stają się takie cele, zachowania i poglądy, które są w jej przekonaniu ściśle związane z rolą społeczną, jaką pełni w danym środowisku.

Bliski kontakt międzyjednostkowy – człowiek przyswaja sobie motywy takiego postępowania i uznawania takich przekonań, jakie przypisuje osobom sobie bliskim, które wysoko ceni. Mechanizm integracji wewnętrznej – jednostka przyswaja sobie postawy zgodne z już posiadanymi, natomiast odrzuca te, które są w jej mniemaniu z nimi sprzeczne. Działają one w sposób naturalny w każdym środowisku społecznym człowieka. W tej wymianie interpersonalnej nie może być zatem pozostawiony sam sobie. Znaczenie olbrzymiej wagi co do decydowania kogoś z mechanizmów ma odniesienie emocjonalne do kręgu którym są rodzina, grupa sąsiedzka, koleżeńska, krąg w sieci albo szkoła. Szczególne znaczenie dla kształtowania się postaw moralnych człowieka ma trzeci mechanizm, czyli bliski kontakt międzyjednostkowy.

³² Józefa Anna Pielkowa, *Rodzicielskie troski*, IWZZ, Warszawa 1988, s. 9.

³³ Stanisław Kawula, *Wychowanie jako wspomaganie rozwoju*, WSP Olsztyn 1998 s. 181.

³⁴ Bogdan Suchodolski, *Pedagogika*, PWN, W-wa 1982, s. 61.

Chodzi tu o zdolność psychiczną przeżywania stanów przypisywanych innym. Chodzi nam o zjawisko identyfikacji, która zachodzi tam, gdzie kontakty są wyjątkowo bliskie i bezpośrednie, a więc na przykład w domu rodzinnym lub grupie rówieśniczej. I nie mówimy o dzieciach starszych czy młodzieży, ale już o tym najmniejszym dziecku, które już w pierwszych miesiącach wieku niemowlęcego stara się naśladować rodziców i tych w których obecności przebywa odwzorowywać stany uczuciowe i odnosić się analogicznie do pewnych obiektów. Zjawisko identyfikacji u dzieci i młodzieży występuje w odniesieniu osób atrakcyjnych, pociągających swą powierzchownością, umiejętnościami i stylem bycia. Wpływ na młodzież wywierają idole, celebryci, „bożyszczą” muzyki młodzieżowej upowszechniani za pomocą środków masowego przekazu, radia, telewizji, prasy, filmu czy nagrań płytowych, a także poprzez internet i media typu smartfon³⁵. Te ostatnie mają wyjątkową moc oddziaływania.

Być w obecności autorytetu to czuć się bezpiecznie. Gdy czujemy się bezpiecznie potrafimy być sobą i współpracować z innymi. Być autorytetem, to mieć odwagę postępować właściwie. To także gotowość przedkładania potrzeb innych nad potrzeby własne. Być osobą z autorytetem to także bycie liderem. Lider nie musi dużo mówić i współzawodniczyć. Ważne by można było mu zaufać. „Jeśli twoje działania inspirują innych do większych marzeń, uczenia się, podejmowania dodatkowych działań i stawiania się kimś więcej, to jesteś liderem” - stwierdził George J. Flynn, jeden z dowódców armii USA. Jednak natura człowieka jest taka, że człowiek pragnie aby ci na górze dostrzegali nasze dokonania.

Chętnie wyciągamy ręce po pochwały i nagrody. Większość z nas uważa, że im większe uznanie dla naszych wysiłków ze strony mocodawców, tym większy odnosimy sukces. Działa to tak długo dopóki życie nie zweryfikuje tego błędu. Wtedy jest tak, że warunki pracy nie zmieniają się, a zmieniają się pracownicy. Także w szkolnictwie. Nauczyciel musi mieć poczucie przynależności do miejsca pracy.

To poczucie może mu dać wspomniane już poczucie bezpieczeństwa, spełnienia, natchnienia i wdzięczności. Jest on wtedy szczęśliwy. Będąc szczęśliwym będzie zawsze wpierw chronił dzieci.

Jeśli powiemy, że autorytet nauczycielowi nie jest przypisany z „automatu” może nas spotkać oburzenie części pedagogów. Wydawać by się mogło bowiem, że z racji pełnionej funkcji oraz swojej pozycji społecznej – osoba, która kształci kolejne pokolenia i przygotowuje je do podjęcia dalszej nauki, wejścia w dorosłe życie, rozpoczęcia pracy zarobkowej – cieszy się wśród uczniów autorytetem. Uczniowie powinni go podziwiać, obdarzać szacunkiem i stosować się do stawianych wymagań. Tymczasem nie zawsze tak jest. Sytuację w dzisiejszych ponowoczesnych czasach utrudnia - mamy na myśli relację wychowawca - uczeń, upowszechniany model dotyczący właśnie tych relacji, że pozbycie się odpowiedzialności wychowawców i dowolność ucznia pozostawia młodego człowieka sobie samemu. Ta nowoczesna kultura zamiast umacniać człowieka w aspekcie psychofizyczno-duchowym stwarza obszar niemocy, zagubienia i uzależnienia od mediów. Zamiast przyswajać piękno i prawdy niezmiennie człowiek otrzymuje jak w *pastylce* papkę którą należy tylko *połknąć*. To manipulacja na niespotykaną dotąd skalę.

³⁵ Heliodor Muszyński, *Pedagogika*, PWN, W-wa 1982, s 447.

Skutkiem tego współczesny człowiek nie potrafi nazwać tego co przeżywa, trudno mu zdefiniować „kim jest” i „jaki jest”, i tym trudniej mu oprzeć się na autorytecie nauczyciela, zaufać mu i oprzeć się na nim. Należy rozróżnić pomiędzy osobą z autorytetem, a człowiekiem o osobowości autorytarnej.

Autorytet w znaczeniu właściwym, to „osoba, która dzięki zespołowi cech osobowościowych, szczególnie kompetencji w danym zakresie, wpływa na kształtowanie się sądów i postaw innej osoby lub grupy społecznej, uznających jej wartość; stanowi wiodący człon relacji autorytarialnej³⁶.

Osoba z autorytetem wyróżnia się logicznym myśleniem, silną wolą, szlachetnymi uczuciami i poprawnie działającym sumieniem. Ponadto osoby z autorytetem wyróżniają się wyjątkową wiedzą, roztropnością i uznaniem. Cieszą się popularnością, a ich polecenia są wykonywane. Bardzo istotnym elementem autorytetu jest także osobista motywacja danej osoby, która wyraża się zwłaszcza w pozytywnym nastawieniu do bliźnich. Prawdziwy autorytet jest przejawem „naturalnej dobroci i altruistycznej miłości bliźniego, oraz wynika z indywidualności danej jednostki i osobistych cech charakteru.

Natomiast wychowawcy autorytarni to wychowawcy posiadający osobowość autorytarną. Szczegółową analizę takiej osobowości autorytarnej przedstawił w swojej pracy Adorno wraz ze swoimi pracownikami. Osobowość autorytarna - usiłująca jednocześnie być autorytetem i podporządkowywać sobie innych; osobowości autorytarne w skrajnej postaci dzielą ludzi na posiadających władzę i jej pozbawionych; przeciwstawia się jej osobowość demokratyczną. Osobowość autorytarna to ktoś, kto w szczególny sposób podchodzi do posiadanej przez siebie i przez innych władzy i kto dąży także do posiadania pewnych innych cech, które razem tworzą charakterystyczną i łatwą do rozpoznania osobowość³⁷.

Różnice w pojmowaniu autorytetu mają konsekwencje wychowawcze. Młodzież dorastająca nie lubi, by do niej mówiono z pozycji bezdyskusyjnych decyzji. Nie toleruje surowego wychowania rodzinnego, które przeważnie przejawia się w kontrolowaniu czasu wychodzenia i powrotu do domu, sprawdzaniu doboru kolegów i sympatii, także w podejrzeniach o przedwczesne palenie papierosów i picie alkoholu, oraz zażywanie narkotyków. W filozofii autorytarnej podkreśla się potęgę tych, którzy mają władzę, oraz bezradność tych, którzy jej nie posiadają. Podobnie w *autorytarnym domu zasadą pojmowania dobra jest unikanie tego, co zakazane, a co wyraźnie określone jest przez prawa i przepisy, których pogwałcenie uzasadnia karę mającą sprzyjać rozwijaniu dobra. W tych warunkach dobro oparte jest raczej na zasadzie unikania zła niż na uznaniu i umacnianiu wartości osoby.*

Autorytetu nie można jedynie używać jak substytutu. To właśnie stanowi różnicę pomiędzy autorytarnymi rodzicami, którzy postępują wedle zasady: *rób, jak ja ci każę, a nie jak sam robię*, a tymi, dla których autorytet i dyscyplina są wyrazem wiary w wartość wzorców wedle których żyją i które potrafią uzasadnić, bronić ich, a jeśli trzeba – gdy wzorce te okażą się nieodpowiednie – potrafią je zmienić.

³⁶ Astrid Męczkowska, *Podmiot i Pedagogika, O roli procesu wychowania dla rozwoju podmiotowości człowieka*, WNDSWE TWP, Wrocław 2006, str. 94.

³⁷ Ks. Prof. Dr hab. Marian Wolicki, *Znaczenie autorytetu w wychowaniu*, KUL.
<http://pedkat.pl/index.php/239-ks-wolicki-marian-znaczenie-autorytetu-w-wychowaniu>.

Zasadniczy wpływ na ukształtowanie się zrębów i rozwój osobowości autorytarnej ma szczególnie surowe wychowanie, głównie rodzinne. Rodzice poprzez drastyczne egzekwowanie swoich poleceń powodują wyrobienie się w dziecku nawyku ulegania autorytarnej kontroli oraz ukrywania niechęci i zadowolenia. Jest rzeczą ciekawą, że ci dorośli, którzy mieli w dzieciństwie surowych rodziców, zachowują się potem ulegle wobec silnych autorytetów, a wyrażają ukrytą wrogość i despotyzm wobec słabych, których można atakować bez narażania się samemu.

Innym skutkiem tego rodzaju autorytarnego wychowania jest wytworzenie czegoś, co freudyści nazywają „silnym superego”. Superego jest zinternalizowaną postawą rodziców. Każde pogwałcenie życzeń władzy wzbudza silne uczucie strachu, wstydu oraz winy, i tego typu przesadnie skrupulatna, szalenie drobiazgowo osoba może mieć zniszczone życie, ponieważ najłżejsze przekroczenie, rzeczywiste czy wyimaginowane, wywołuje u niej przesadną, paniczną reakcję³⁸.

Przy wychowaniu autorytarnym rodzice uważają, ich autorytet powinien naprawiać zło tkwiące w dziecku, podczas gdy w przypadku wychowania opartego na autorytecie zainteresowanie skupia się na nakierowywaniu działań podejmowanych przez dziecko, jego rozwoju, potrzebie pomocy. To, czy wychowanie będzie polegać na prawdziwym autorytecie czy też będzie wychowaniem autorytarnym, zależy od postaw rodziców, od tego, czy uważają dziecko za swoją własność, za pozbawione niezależności przedłużenie samych siebie, czy też będą traktować nowe życie jako wolny, prawdziwy dar dla dziecka z jedną tylko możliwą konsekwencją: związku nacechowanego wolnością w przyszłości. Stwierdzenie, że rodzice uważają albo siebie albo Boga za stwórcę, jest podstawą interpretacji znaczenia władzy”.

Rodzice przyjmujący na siebie obowiązek służenia będą gwarantować dziecku zrealizowanie własnych możliwości wejścia w satysfakcjonujące związki z nimi i z innymi ludźmi. *Każda inna postawa nieuchronnie uważa źródło życia za źródło władzy opartej na sile i to określa jakość późniejszych stosunków³⁹.*

Autorytet pozorny tłumi samodzielność człowieka rozwijając niewolniczość, służalczość, brak zaufania do własnych sił, a z drugiej strony budzi rządę władzy, nietolerancję, ambicję i próżność. Jak widać z powyższych rozważań, autorytet odgrywa zasadniczą rolę w wychowaniu. Musi to być jednak autorytet autentyczny, a nie tylko pozorny. *Wychowanie oparte na prawdziwym autorytecie prowadzi do wielu pozytywnych i różnorodnych skutków, przede wszystkim do kształtowania się dojrzałej i wszechstronnie rozwiniętej osobowości⁴⁰.*

Budowaniu własnego autorytetu sprzyjają następujące działania wychowawcze: jasne przekazywanie norm, brak akceptacji dla zachowań agresywnych, sprawiedliwość, pozytywne wzmocnienia, modelowanie postaw pozytywnych, cierpliwość oraz skuteczność.

³⁸ Astrid Męczkowska, *Podmiot i Pedagogika, O roli procesu wychowania dla rozwoju podmiotowości człowieka*, WNDSWE TWP, Wrocław 2006, str. 94.

³⁹ Józefa Anna Pielkova, *Wychowanie do miłości - Rodzina na przełomie wieków* pod red. Jana Żebrowskiego, WUG, Gdańsk 2006, str. 84.

⁴⁰ Ks. Prof. Dr hab. Marian Wolicki, *Znaczenie autorytetu w wychowaniu KUL*, <http://pedkat.pl/index.php/239-ks-wolicki-marian-znaczenie-autorytetu-w-wychowaniu>.

1.2.3. Błędy w wychowaniu

Modele rodzin, sposoby ich funkcjonowania przekładają się na funkcjonowanie człowieka w pozostałych społecznościach niezależnie do jakich grup on będzie należał i niezależnie jaką rolę będzie tam pełnił. Będą to zachowania „wyssane z mlekiem matki” bądź nabyte w czasie socjalizacji w obrębie rodziny, podwórka, szkoły, czy pracy zawodowej. Prawidłowe wychowanie jest sprawą bardzo trudną. Niektóre dzieci są łatwe do prowadzenia: uległe, potrafiące zająć się tym, co je interesuje, nie popadające w konflikty z rówieśnikami, ani nauczycielami, grzeczne w domu, pomagające rodzicom. Ale są też i inne dzieci: nadrucliwe, niespokojne, wszędzie ich pełno, popadają ciągle w jakieś kłopoty, nie potrafią doprowadzić żadnego zadania do końca, czują się nieustannie pokrzywdzone przez otoczenie, które obwiniają o swoje problemy lub lękliwe, zahamowane, zasłaniają się w sytuacjach trudnych rodzicami, którzy często próbują za dziecko rozwiązać jego konflikty z kolegami. Do prawidłowego wychowania dziecka należałoby rodziców starannie przygotować, ale nikt tego nie robi. Dopiero kiedy trudności wychowawcze są poważne, rodzice szukają rady, ale bywa tak, że to, co się zepsuło, nie da się tak łatwo naprawić⁴¹.

Spoglądając na zagadnienie z perspektywy kulturowej na pewno skarbnicą metod pracy z dorosłymi będzie zawsze andragogika Bogdana Suchodolskiego zawarta między innymi w książkach: „Edukacja permanentna, rozdroża i nadzieje” oraz „Pedagogika” a także „Skąd i dokąd idziemy” dla której jednym z zasadniczych warunków jest nieustanna i zwycięska walka z alienacją której towarzyszyć będzie zawsze dwoistość (np. indywidualizm/kolektywizm) jako kategoria niezbędna w pedagogice.

Na co dzień każdy nauczyciel staje wobec *zakłóceń* spowalniających prowadzenie zajęć - w klasach panuje harmider, zgiełk, wrażenie chaosu i występuje problem outsiderów (przemoc grupowa). Telewizja, stres, szybkie tempo życia, nadmiar bodźców, konsumpcjonizm, to jedne z czynników wpływających negatywnie na postawę i zachowanie ucznia wychowanka - decyduje tu jednak perspektywa indywidualna. Szkoła może generować zakłócenia, lecz konflikty istnieją i jako takie leżą w naturze szkoły. Może zaistnieć sytuacja, że nauczyciel znajdzie się w pozycji przeciw uczniom, gdyż jego intencje przeważnie nie będą zbieżne z intencjami uczniów. Szkoła ustala program, a obowiązek uczenia został uczniowi narzucony i tej zależności nie zmienimy. Program (podstawa programowa) będzie wdrażana w różnorodny sposób i da się zauważyć, że w przykładowej jednej klasie pod kierunkiem jednego nauczyciela klasa jest zdyscyplinowana, a pod kierunkiem innego, w klasie będzie panował chaos.

Dotykamy tu zagadnień, jakimi jest postawa nauczyciela przede wszystkim charakteryzująca się surowością lub konsekwencją. To dwie różne przeciwstawne sobie metody, często są stosowane w oddziaływaniu na ucznia. Jak twierdzi Hans-Peter Nolting w swej książce *Jak zachować porządek w klasie*, (GWP, Gdańsk 2008) dyscyplina nie zależy od dyscyplinowania ale od zręczności pedagogicznej, stosowania odpowiednich metod i komunikowania się werbalnie i niewerbalnie. *Jeśli zadałeś pracę domową to ją sprawdź, nie spóźniaj się, wszak tego wymagasz od ucznia, nie podnoś głosu skoro uczniowi nie wolno, zajmujesz się uczniami słabszymi, a pozostawiasz uczniów zdolnych,*

⁴¹ Mieczysław Płopa, *Psychologia rodziny: teoria i badania*, Impuls, Kraków 2011, ss 48, 241, 282.

widzisz tylko uczniów w pierwszych ławkach i wiele innych podobnych sytuacji. Czy zapewniasz uczniom swobodę wypowiedzi, wyrażanie własnych myśli, czy traktujesz uczniów z szacunkiem, czy możesz być wzorem do naśladowania? Czy reagujesz w porę i sprawiedliwie oceniasz zachowania uczniów? Uczeń powinien wiedzieć co się dzieje i czego oczekuje nauczyciel. Głos, mimika, gestykulacja i sposób poruszania się nauczyciela czyli indywidualna ekspresja ma znaczenie w podtrzymywaniu uwagi wychowanków. Reguła - nie tylko „co” się mówi, ale jednocześnie „jak” się mówi bez umiejętności „słuchania” nie sprawdzi się. Nolting zachęca, by aktywizować jak największą grupę uczniów jednocześnie wskazując, że zbyt duża liczba reguł utrudnia wprowadzanie dyscypliny. *Działaj przekonująco i w najbardziej pozytywny sposób nie stroniąc od indywidualnych rozmów*, to także jedna z rad Noltinga z zakresu psychologii edukacji.

Z kolei według Antoniny Guryckiej⁴² na proces wychowawczy składają się cztery czynniki tworzące dynamiczny układ. Są to: cel wychowawczy, sytuacje wychowawcze organizowane przez nauczyciela, doświadczenia zdobyte przez wychowanka w procesie wychowawczym oraz zmiany zachodzące w osobowości wychowanka pod wpływem doświadczeń. Autorka wyróżnia trzy kategorie oddziaływań wychowawczych ze względu na ich skutek. *Wychowanie skuteczne* wtedy, gdy trzy czynniki są ze sobą zbieżne, i w wyniku zabiegów wychowawczych dziecko zdobyło pożądane doświadczenie, a więc cel wychowawczy został osiągnięty. *Wychowanie nieskuteczne*, gdy wychowanek mimo aranżowanych sytuacji nie zdobył zamierzonego doświadczenia. *Wychowanie błędne* wywołujące niekorzystne dla rozwoju dziecka doświadczenia.

A. Gurycka błąd wychowawczy zdefiniowała jako *takie zachowanie wychowawcy, które stanowi realną przyczynę (lub ryzyko) powstania szkodliwych dla rozwoju wychowanka skutków*. Zadaniem wychowawcy jest, więc unikanie sytuacji mogących wywołać niekorzystny wpływ na doświadczenia wychowanka, niedopuszczanie do zaburzenia bądź zerwania interakcji między wychowawcą a wychowankiem, bowiem wywołuje to w dziecku poczucie krzywdy, niesprawiedliwości oraz negatywnie wpływa na dalsze wzajemne relacje nie tylko z danym wychowawcą, ale może być przeniesione również na innych wychowawców. Błędem jest także zbyt uległość wychowawcy, postawa nadmiernie chroniąca przed trudnościami bądź zgoda na dominację wychowanka.

Skutki błędu wychowawczego można podzielić na doraźne i odległe w czasie. Skutki doraźne dotyczą zerwanej lub zaburzonej interakcji oraz negatywnej oceny zdarzenia przez wychowanka, powodują przeniesienie ocen i zachowań na inne sytuacje wychowawcze lub życiowe. Skutki odległe w czasie wywołują negatywne zmiany osobowości oraz jej zaburzenia.

Wychowawca zazwyczaj popełnia błąd nieświadomie. Czynnikiem powodującymi błędy wychowawcze są właściwości osobowościowe (głównie stosunek do ludzi), postawy wychowawcze i czynniki sytuacyjne (np. brak czasu, złożoność wykonywanych zadań, kontrola, opór wychowanka).

Antonina Gurycka w oparciu o zachowania wychowawcy skategoryzowała błędy wychowawcze. Ujęła je w postaci dwubiegunowej:

⁴² Antonina Gurycka, *Błąd w wychowaniu*, WSiP, Warszawa 1990.

Tabela 1. Błędy w wychowaniu wg. A. Guryckiej

Ekstremalna emocjonalna akceptacja dziecka	Ekstremalne odrzucenie emocjonalne dziecka
Nadmierna koncentracja na dziecku	Nadmierna koncentracja na sobie
Nadmierna koncentracja na zadaniu dziecka	Niedoceniaenie zadań dziecka

Te trzy wymiary zachowań wychowawców stanowiły podstawę do klasyfikacji błędów wychowawczych. Poprzez ich skrzyżowanie wyznaczono dziewięć błędów. W oparciu o tę typologię możliwe było zestawienie błędnych i właściwych zachowań wychowawców oraz ich scharakteryzowanie.

Tabela 2. Charakterystyka zachowań wg. A. Guryckiej.

Zachowania błędne	Zachowania „właściwe”
Rygoryzm – bezwzględne egzekwowanie wykonywania poleceń, sztywność ocen, stawianie dokładnie określonych wymagań, brak swobody, ściśle kontrolowanie postępowania dziecka (posłuszeństwo)	Stawianie realnych wymagań, kontrolowanie ich spełnienia z prawidłowym systemem wzmocnień, równowaga kar i nagród lub przewaga nagród, równoważenie potrzeb dziecka i wymagań zadania
Agresja – atak słowny, fizyczny lub symboliczny, zagrażający lub poniżający dziecko	Rozwiązywanie konfliktów na drodze racjonalizacji stanowisk, tolerancja
Hamowanie aktywności – przerywanie, zakazywanie, aktywności własnej dziecka poprzez fizyczne lub symboliczne zachowania własne, zmienianie bez powodu rodzaju aktywności dziecka	Tworzenie warunków dla rozwijania aktywności własnej dziecka, ustalanie (negocjowanie) rodzaju aktywności zastępczej wobec jego własnej
Obojętność – dystans do dziecka i jego spraw, okazywanie braku zainteresowania dla jego aktywności	Tworzenie warunków dla wyrażania samodzielności dziecka i jego akceptacja
Ekspozowanie siebie – koncentrowanie uwagi dziecka na walorach wychowawcy, potrzebach, odczuciach wtórnych do aktualnych potrzeb i odczuć dziecka, chęć imponowania, wyróżniania się, obrażanie się	Demonstrowanie własnych zachowań zgodnych z wymaganiami stawianymi dziecku, bycie wzorem, skromność w traktowaniu własnej osoby, równoważne traktowanie interesów własnych i dziecka
Uleganie – spełnianie zachcianek dziecka, rezygnowanie ze stawianych wymagań, okazywanie bezradności wobec dziecka	Uzgadnianie, pertraktacje

Zastępowanie – wyręczanie dziecka w działaniu, przejmowanie jego zadań bez oczekiwania na wyniki pracy	Pomoc, współdziałanie z zachowaniem aktywności dziecka
Idealizacja – ciągle zajmowanie się dzieckiem i jego sprawami, utożsamianie się z nim jako najwyższym dobrem, chronienie przed możliwymi niebezpieczeństwami, zabezpieczanie przed zachowaniem niezgodnym z idealnym wzorcem	Pozytywne i adekwatne wzmacnianie zachowań dziecka, krytycyzm połączony z akceptacją
Niekonsekwencja – przemienność zachowań błędnych należących do różnych kategorii	Adekwatność zachowań wychowawcy do zachowań i własności sytuacji

W oparciu o badania przeprowadzone wśród młodzieży wyróżniono dwa typy nauczycieli: *błądzących*, czyli popełniających błędy oraz *nie błądzących* prezentujących właściwy styl wychowawczy.

Nauczyciel *nie błądzący* ma poczucie humoru, jest mądry, inteligentny, wesoły, uprzejmy, pomysłowy, opanowany, cierpliwy, życzliwy, wrażliwy, bardziej sprawiedliwy. Częściej występują zachowania wspierające, nawiązujące kontakt emocjonalny. Lekcje prowadzone przez niego są atrakcyjne i przyjemne dla uczniów. Wychowankowie podporządkowują się jemu, akceptują zachowania uznając jego autorytet.

Z powyższego zestawienia wynika, iż zachowanie nauczyciela ma wpływa na całościową ocenę jego osoby, kompetencji oraz rzutuje na stosunek uczniów do wychowawcy.

Na podstawie badań stworzono Klucz do Identyfikacji Błędnych Zachowań Wychowawcy oparty na koncepcji dziewięciu błędów wychowawczych:

- a) Rygoryzm, nadmierne wymagania, polecenia, zakazy, sprawdzanie, drobiazgowo kontrola, oceny negatywne.
- b) Agresja, ataki słowne, obrażanie, poniżanie.
- c) Hamowanie aktywności, przerywanie aktywności dziecka nowymi poleceniami, zadaniami.
- d) Obojętność, (nie zwracanie uwagi na dziecko.
- e) Eksponowanie siebie, (nauczyciel eksponuje siebie, wywyższa się, zajmuje swoimi sprawami),
- f) Uległość, spełnianie zachcianek dziecka.
- g) Zastępowanie, wychowawca wykonuje zadania za dziecko.
- h) Idealizacja dziecka, wychowanka, uwypuklanie ważności spraw dziecka.
- i) Niekonsekwencja zmienne wymagania i zachowania wobec dziecka, różna ocena.

Jakże istotnym elementem ludzkiego życia jest wychowanie któremu towarzyszy samowychowanie i samokształcenie w znaczeniu „kierować sobą” jak określał B. Suchodolski. Nikt z ludzi nie jest jednak sam. Potrzebuje kogoś – zawsze drugiej osoby.

Co robić, by nie popełniać błędów wychowawczych jako rodzic, a być może jako wychowawca – nauczyciel. Najlepszą zasadą będzie, po rozpatrzeniu tematu „Błędy w wychowaniu” *zasada złotego środka* lub inaczej realizmu umiarkowanego.

Jeśli dołożymy do tego cierpliwość, pokorę i wspomniane samowychowanie jako pracę nad sobą samym jest szansa, że osiągniemy pedagogiczny sukces. Pedagogika bez miłości człowieka będzie tylko „odtworzeniem” wychowania. Nawet jeśli włożymy w naszą pracę całe nasze siły, wiedzę i umiejętności, nawet jeśli będziemy mieć sukcesy wychowawcze a zabraknie tej „iskierki” nasza misja będzie jedynie dobrze wykonanym rzemiosłem. *Wszak wychowanie jest zawsze racjonalną nadzieją realizowaną przez człowieka „mimo wszystko”*⁴³.

1.3. Bezpieczeństwo – więcej niż spełnienie obowiązku

Mocną przesłanką, by powiązać wcześniejsze rozdziały z obecnym jest nic innego jak *bezpieczeństwo* te zarówno szerzej pojęte w zakresie zachowań społecznych jak i zagrożeń mających związek z korzystania z cyberprzestrzeni i mass mediów. Wagę tematu zasygnalizowano w rozdziale o „Wychowaniu i potrzebie autorytetu”. Z badań ankietowych przeprowadzonych przez NIK w trakcie kontroli (wśród 271 nauczycieli, 814 rodziców i 737 uczniów) wynika, że zjawisko cyberprzemocy jest wśród uczniów poważnym problemem. Z cyberprzemocą zetknęło się prawie 40 proc. uczniów, blisko 30 proc. rodziców oraz 45 proc. ankietowanych nauczycieli. Wykrywalność sprawców cyberprzemocy jest najwyższa w opinii badanych nauczycieli, bo blisko 97 procent.

Pogląd na temat wykrywalności sprawcy podzieliło natomiast ok. 59 proc. rodziców oraz ponad 49 proc. uczniów.

Blisko połowa ankietowanych uczniów stwierdziła, że w przypadku doświadczenia cyberprzemocy nie zwróciłyby się do nikogo o pomoc, nieco ponad 13 proc. uczniów zwróciłyby się o pomoc do nauczyciela, a 19 proc. do rodziców. (Raport NIK 2017).

Z danych pokontrolnych wynika, że Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Cyfryzacji, szkoły oraz Policja w minionym okresie nie rozpoznały właściwie i nie określiły skali zagrożenia jaką niesie cyberprzemoc wśród dzieci i młodzieży. MEN nie koordynowało działań w zakresie zapobiegania i przeciwdziałania cyberprzemocy wśród uczniów, nie opracowało też wytycznych dotyczących cyberprzemocy m.in. dla szkół.

W efekcie każda spośród kontrolowanych szkół opracowywała odpowiednie zasady postępowania osobno, we własnym zakresie. Policja z kolei przeprowadzała działania profilaktyczne w szkołach, o ile dyrektorzy zgłosili takie zapotrzebowanie.

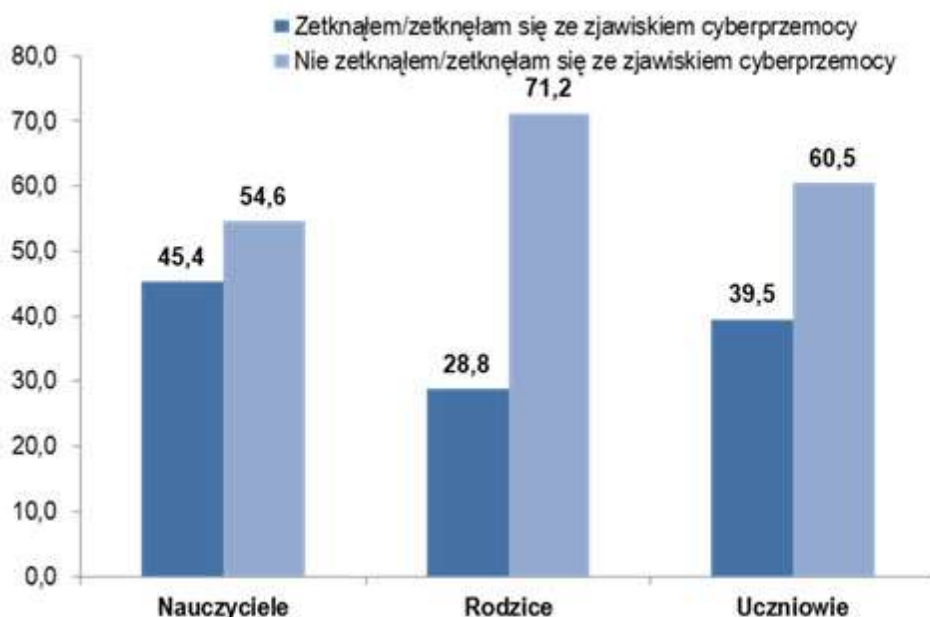
Ujawnione przypadki cyberprzemocy stanowiły niewielki procent (średnio 2 proc.) w porównaniu do liczby uczniów uczęszczających do tych szkół. Natomiast wyniki badania ankietowego przeprowadzonego przez NIK w skontrolowanych szkołach wskazują, że z problemem cyberprzemocy zetknęło się ok. 40 proc. ankietowanych uczniów. Ponadto badania ankietowe w szkołach wykazały, że zdaniem ok. 43 proc. nauczycieli zjawisko cyberprzemocy występuje w szkołach, w których uczą.

⁴³ Bogdan Suchodolski, *Świat człowieka i wychowanie*, Warszawa 1967, s. 12.

Zaprezentowane wyżej dane mogą świadczyć o tym, że rzeczywista liczba zdarzeń dotyczących cyberprzemocy nie jest znana. Czym zatem jest zjawisko o którym mowa? I dlaczego jest tak groźne?

Według danych z ubiegłego roku Polacy spędzają 4,5 godzin dziennie na siedzeniu przy komputerze i buszowaniu po Internecie. Kolejne 3 godziny spędzamy, wpatrując się w smartfony. A z reguły mamy się w co patrzeć, bo większość z nas ma dwa telefony. Internet i wszelkie urządzenia, na których możemy surfować w sieci, są potrzebne. Kiedy jednak smartfony, tablety i komputery zaczynają nas kontrolować, robi się niebezpiecznie.

Skala zjawiska cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży w opinii ankietowanych

Źródło: Opracowanie własne NIK

Rysunek 6. Dane NIK o skali cyberprzemocy.

Wszystko wskazuje na to, że stajemy się masowo uzależnieni od Internetu. Dodatkowo zapowiedziano wdrażanie sieci 5G. Dzięki temu systemowi będzie można przeciętnego obywatela kontrolować przez 24 godziny na dobę.

W sieci spędzamy około 6 godzin dziennie. Ofiarowywanie czasu dla kogoś przychodzi nam z coraz większą trudnością. Kiedyś była to rozmowa twarzą w twarz, później rozmowa przez telefon, potem sms-y, a teraz mamy kliknięcia nazywane potocznie *lajkami* w znaczeniu *lubię to* na Facebooku.

Badania wykazały, że media, a szczególnie komputer i Internet, są ważnym elementem życia młodego pokolenia. 75 proc. badanych odpowiedziało, że w wolnym czasie ogląda telewizję, gra w gry komputerowe, korzysta z Internetu; 38 proc. słucha muzyki młodzieżowej, 34 proc. poświęca czas na naukę, zajęcia dodatkowe i naukę języków obcych; 5 proc. chodzi na dyskotekę, 5 proc. poświęca ten czas na wyjście do teatru lub kina. 10 lat temu serwisy społecznościowe miały 800 tys. użytkowników, rok wcześniej było ich już około 14 milionów.

Media bazują na potrzebach ludzkich. Często podczas oglądania reklam, surfowania w Internecie na stronach z których bezpośrednio można dokonać zakupów osoba doświadcza odczuć i wrażeń określanych przez psychologów jako ekstaza konsumpcyjna.

Rysunek 7. Zaburzenia komunikacji. (on-line)

Uzależnienie nie tkwi w smartfonie czy innym medium, tylko w funkcjach, jakie mu nadajemy. Telefon jest potrzebny i użyteczny, ale my zmieniamy go w podstawę swojego jestestwa. Swoje bycie artykułujemy przez posiadanie nie tylko smartfona, ale też drogich butów i innych rzeczy. Z drugiej strony lajkami na Facebooku zastępujemy prawdziwe relacje. Zamiast prawdziwej rozmowy i czasu dla innych, mamy wspomniane lajki. Podczas zabawy grą komputerową obecność drugiego człowieka, towarzysza zabawy staje się niepotrzebna, ponieważ zastępuje go komputer. Wszystkie te cechy sprawiają, że gry komputerowe dostarczają dzieciom i młodzieży silnych przeżyć i doświadczeń, angażują emocjonalnie i nie dają uczucia nudy. Następuje bardzo silna i powszechna seksualizacja wszystkiego począwszy od reklam do muzycznych teledysków.

Maciej Tanaś w swoim artykule *Medyczne skutki uboczne kształcenia wspomaganego komputerowo*⁴⁴ sklasyfikował zagrożenia dydaktyczne i psychiczne nowych technologii informacyjnych. Do najbardziej powszechnych zaliczył:

- 1) Zaburzenia funkcji poznawczych, które prowadzą do tego że uczeń nie może kontynuować nauki z powodu:
 - zaburzeń percepcji, problemów z koncentracją uwagi, ograniczonej bądź utraconej zdolności logicznego myślenia, poczucia alienacji i zagubienia, doświadcza natrętnych myśli, zachowuje się kompulsywnie, ma problemy z pamięcią;
 - wymienionym wyżej objawom towarzyszy również tzw. syndrom odstawienia.
- 2) Ucieczka do świata wirtualnego:
 - dziecko ma poczucie siły i przynależności, która tak naprawdę jest złudna; doświadcza rywalizacji o patologicznym charakterze, nie przestrzega zasad etycznych co doprowadza do wyparcia prawidłowych norm i zasad postępowania agresją,

⁴⁴ M. Tanaś, *Nowe technologie informacyjne źródłem zagrożeń dla dzieci i młodzieży*, *Opieka Wychowanie Terapia*, 2003, nr 4, s. 7-8.

- dziecko ma poczucie wolności, bycia niezastąpionym, chce być ciągle dostępne (przymus bycia „on-line”), doświadcza potrzeby autoprezentacji i demonstrowania swojej osoby.
- 3) Charakterystyczne postacie patologii społecznej:
- indywidualna lub zbiorowa agresja niczym nie uzasadniona, przeżywanie autoagresji i frustracji,
 - zachowania patologiczne i destrukcyjne,
 - przystępowanie do patologicznych grup, zetknięcie się z takimi problemami jak prostytutka, pornografia dziecięca, pedofilia, handel żywym towarem, zetknięcie się z grupami satanistycznymi, parareligijnymi, które mają własne ideologie agresji, zła.
- 4) Uzależnienia:
- uzależnienie od Internetu,
 - zapadanie w trans w czasie emitowanych w telewizji reklam,
 - zmienione stany świadomości, które fizjologicznie i psychologicznie podobne są do zatrucia alkoholem bądź narkotykami,
 - uzależnienie od świata wirtualnego,
 - uzależnieni od programów, które stanowią elementy manipulacji psychologicznej.
- 5) Dysfunkcje neurologiczne:
- padaczka ekranowa,
 - nerwica.

Psycholog szkolna, gimnazjum: Nie oszukujmy się. Mówię dzieciom o tym, czego nie wolno robić w Internecie, opowiadam o dziewczynie, która wrzuciła do sieci swoje zdjęcie, internauci to okropnie komentowali i ona popełniła samobójstwo. W klasie jest 30 uczniów. Jeśli to dotrze do trzech, będzie sukces. Bo ja im opowiadam, a potem i tak przychodzi mi rodzic z wydrukami z Facebooka. I mówi: Proszę coś z tym zrobić I tutaj następuje pewna niezręczność. W końcu te sytuacje nie mają miejsca na terenie szkoły. Rzeczy, które dzieją się po lekcjach, pozostają w gestii rodziców. Pomimo to zawsze, kiedy dostajemy taki sygnał, reagujemy. Podejmujemy mediacje w zależności od sytuacji.

Tylko, że problem leży w rodzicach. Niektórzy kompletnie nie mają pojęcia o tym, co ich dziecko robi w Internecie⁴⁵.

W czasopiśmie *Komputer Świat*⁴⁶ można było przeczytać ostatnio o tym, jak daleko zachodzą zmiany kulturowe, jak coraz dalej przesuwają się granicę nie tylko dobrego smaku i poglądów ale i kultury ideologicznie pojmowanej. Gazeta ta informuje, że według wytycznych WHO zdefiniowano 56 rodzajów płci człowieka.

Tożsamości takie jak transgender, bigender czy cisgender mają znaleźć się wśród 50 nowych opcji wyboru w profilach użytkowników Facebooka. Oficjalna strona Facebook Diversity donosi również o nowej funkcji pozwalającej na zdefiniowanie jaki zaimiek powinien być stosowany w przypadku danego użytkownika.

⁴⁵<http://gazetaolsztynska.pl/436220,Internet-i-smartfon-zastepuja-nam-przyjaciol-i-rodzine-W-sieci-spedzamy-po-kilka-godzin-dziennie.html#ixzz5Cx9cIZG7>.

⁴⁶<https://www.komputerswiat.pl/aktualnosci/internet/gender-juz-na-facebooku-wyberz-sobie-jedna-z-56-plci-pelna-lista-oraz-instrukcja-jak/0n3mn>.

Facebook zapewnia, że wszystkie zmiany przygotowane zostały przy współpracy ze specjalną siecią wsparcia, składającą się z czołowych organizacji LGBT. Dodatkowo użytkownicy portalu otrzymają możliwość wyboru grupy osób, którym prezentowana będzie ich niestandardowa płeć. Nowa funkcjonalność jest obecnie dostępna wyłącznie dla użytkowników z USA, wciąż brakuje informacji o dacie jej wprowadzenia w innych krajach. Jak się okazuje, po zmianie języka na English (US) możemy dokonać zmiany gender na Facebooku.

Jak podaje gazeta, w ustawieniach konta, w polu Basic wybieramy Edit, a w wyświetlonym oknie wskazujemy pożądaną płeć. Według zwolenników ideologii gender, słowo gender oznacza płeć społeczno-kulturową, która zakłada m.in. że małżeństwo heteroseksualne jest przeżytkiem, a tożsamość płciowa jest nie tyle uwarunkowana biologicznie, co ukształtowana przez otoczenie. Co za tym idzie – może być płynna i powinna zmieniać się według własnych upodobań. Dziś jestem kobietą, jutro mogę być mężczyzną. Zjawisko to jest olbrzymim zagrożeniem dla dzieci, gdyż środowiska LGBT+ żądają prawnych możliwości zawierania ślubów i adopcji dzieci. Jakie miałyby być dzieci w przyszłości wychowywane przez osoby *zmiennopłciowe* czyli zmieniające *płeć społeczno-kulturową* według własnego kaprysu w dowolnym czasie? Trzeba tu nadmienić, że omawiane zmiany dokonywane są przy dużym wsparciu Unii Europejskiej oficjalnie popierającej i wymagającej wdrażania tej ideologii. Jak widzimy kwestie moralne i biologiczne nie są tu w ogóle uwzględniane.

Płeć mamy zapisaną w każdej komórce naszego ciała i niemożliwa jest jej zmiana, bo nie da się „wymienić” każdej komórki organizmu. Dzięki terapii hormonalnej możliwe jest uzyskanie pewnych cech fizycznych przeciwnej płci (np. mężczyznom mogą zacząć rosnąć piersi), a dzięki operacjom chirurgicznym można nawet zmieniać wygląd narządów płciowych. Takie ingerencje powodują jednak jedynie okaleczenie zdrowego ciała, a nie prawdziwą *zmianę płci*. Krzywdzą też człowieka, który cierpi na zaburzenia identyfikacji płciowej i zamiast pomocy psychologicznej otrzymuje operację chirurgiczną. Bowiem, *gdyby genetyka decydowała o orientacji - 100% badanych par bliźniąt jednojajowych powinno być homoseksualistami*⁴⁷. Sam LeVay na którego badania powołują się środowiska LGBT, w 1994r. stwierdził: *ważne jest podkreślenie, czego nie znalazłem*.

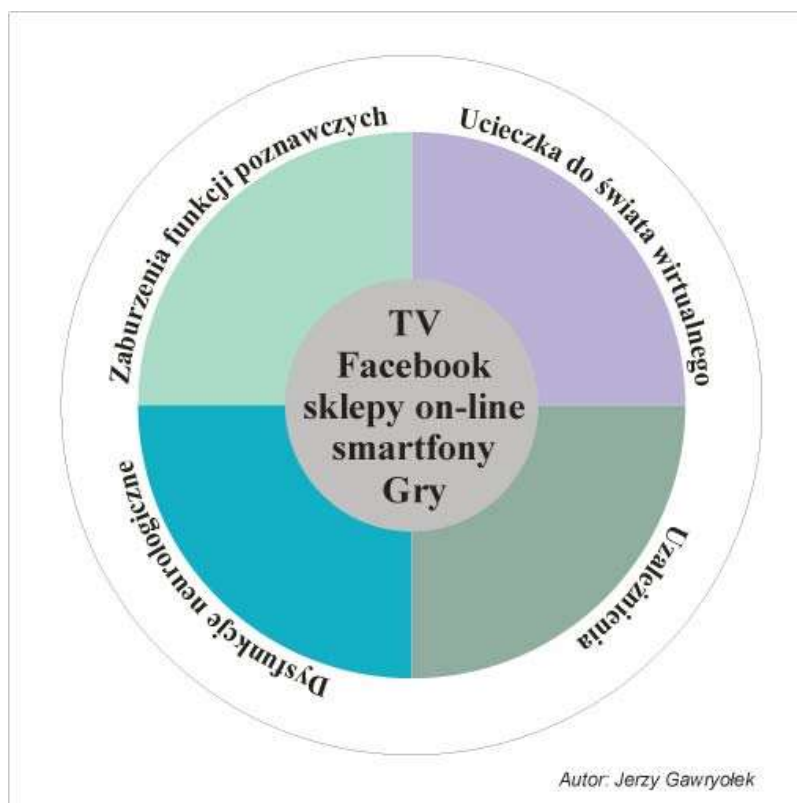
*Nie dowiodłem, że homoseksualizm jest uwarunkowany genetycznie ani nie znalazłem genetycznych przyczyn bycia gejem. Nie wykazałem, że geje są gejami od urodzenia. To jest największy błąd, jaki popełniają ludzie wyjaśniający moje badania. Nie znalazłem także centrum odpowiedzialnego w mózgu za homoseksualizm*⁴⁸.

Niewątpliwie jest to problem tożsamości człowieka w dzisiejszym świecie będącego pod wpływem mass mediów i relatywizowania pojęć w ramach ponowoczesnego utylitaryzmu. Co ciekawe środowiska homoseksualne domagające się tolerancji charakteryzują się same bardzo dużym wskaźnikiem nietolerancji i agresywnością wobec innych grup społecznych. Najbardziej zagrożone wynaturzeniami (także pedofilią) dorosłego człowieka są dzieci, które w zasadzie korzystają z internetu w sposób nieograniczony, tym bardziej – o czym już wspomniano w tej pracy, że obecnie systemowo

⁴⁷ Aardweg Gerard JM, *Walka o normalność Przewodnik do autoterapii homoseksualizmu*, Fronda.

⁴⁸ LeVay, Simon (1991) *A Difference in Hypothalamic Structure Between Heterosexual and Homosexual Men*, Science. 258: 1034-1037.

osłabia się rolę nauczyciela, czyli tego który ma chronić dziecko w procesie edukacyjnym i wychowawczym, zapewniać obok rodziny należne mu bezpieczeństwo.

Rysunek 8. Zaburzenia zależne od wpływu mediów.

Znany badacz problematyki rodziny, Mieczysław Plopa, stwierdził: *wszystkie rodziny powinny sprzyjać rozwojowi tożsamości zarówno każdego członka rodziny, jak i rodziny jako całości. Rodzinne tematy pomagają organizować tożsamość rodziny; wspomagają też kształtowanie własnych tożsamości przez spostrzeganie siebie w relacjach interpersonalnych w granicach i na zewnątrz rodziny.*

W relacjach rodzinnych w procesie socjalizacji system dostarcza członkom informacji odnośnie do ich osobistych cech zarówno tych dobrych jak i słabych. Dzieciom pomaga się uczyć stawania się „kobietą” czy „mężczyzną”⁴⁹.

Cyberprzemoc charakteryzuje się wysoką anonimowością sprawcy oraz znaczną siłą rażenia. Jest szczególnie groźna, gdy jest kierowana w stosunku do małoletnich. W tle tego zjawiska mamy do czynienia ze swoistym biznesem z dzieckiem w tle (handel). Ponadto nie dotyczy tylko bezpośrednio ofiary, ale wpływa na całą grupę, w której funkcjonuje osoba poddana cyberprzemocy. Są to:

- Krąg rodziny i opiekunów,
- Krąg przyjaciół i znajomych,
- Krąg związku,
- Krąg mentorów,
- E-krąg – znajomości w Internecie.

⁴⁹ Mieczysław Plopa, *Psychologia rodziny: teoria i badania*, Impuls, Kraków 2011, s 21.

W Polsce pierwszy znany przypadek cyberprzemocy łączy się z historią 14-letniej Ani z Gdańska. W 2006 roku, w następstwie długotrwałego prześladowania przez kolegów z klasy, gimnazjalistka popełniła samobójstwo. Ważną rolę w sprawie odegrał film nagrany komórką przez jednego ze sprawców, na którym chłopcy mieli molestować dziewczynkę. Podejrzewano, że groźba upublicznienia filmu wpłynęła na tragiczną decyzję Ani. Od niedawna opinią publiczną wstrząsają doniesienia o samobójstwach nastolatków w Wielkiej Brytanii i Stanach.

We wszystkich doniesieniach podkreśla się, że samobójcy byli ofiarami cyberprzemocy m.in. i na takich portalach jak Facebook czy Ask.fm. Z cyberprzemocą wiąże się coraz popularniejszy wśród nastolatków tzw. sexting, czyli wysyłanie przez internet zdjęć i filmików o charakterze erotycznym. W poradniach psychologicznych coraz częściej pojawiają się rodzice dzieci uzależnionych od komputera i wspomnianych mediów.

Rysunek 9. Baner profilaktyczny dotyczący bezpieczeństwa w sieci. (on-line)

Dziś już całkiem poważnie mówi się o stanie chorobowym: uzależnienie od komputera, gier czy Internetu. Nic dziwnego więc, że uzależnienie od Internetu znalazło się w katalogu uzależnień zaraz po alkoholu, papierosach i narkotykach.

Znęcanie się rówieśników nad kolegami nie jest niczym nowym, ale dzięki nowym technologiom atakujący mają znacznie ułatwione zadanie, w dodatku przysparza ofiarom dużo więcej problemów. Dlatego w przeciwdziałaniu cyberprzemocy niezwykle ważna jest rola rodziców, których w istotnym stopniu powinny wspierać szkoła oraz Policja.

To te instytucje odpowiadają za efekty profilaktyki dotyczącej cyberprzemocy. Ministerstwo Edukacji Narodowej powinno również zadbać, aby powyższe działania miały systemowy i kompleksowy charakter.

1.3.1. Odpowiedzialność karna za cyberprzemoc w Polsce

W dniu 6 czerwca 2011 roku weszła w życie nowelizacja ustawy – Kodeks karny (Dz. U. z 2011 r. Nr 72, poz. 381, której celem jest stworzenie instrumentu ochrony prawnej przeciwko przestępstwu uporczywego nękania tzw. stalkingowi.

Stalking to rodzaj przemocy emocjonalnej. Zgodnie z dodanym do Kodeksu Karnego przepisem art. 190a k.k. odpowiedzialności karnej będzie podlegał każdy, kto przez uporczywe nękanie innej osoby lub osoby jej najbliższej wzbudza u niej uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia lub istotnie narusza jej prywatność. Za takie zachowanie będzie groziła kara pozbawienia wolności do trzech lat.

Nowe regulacje dotyczą również wykorzystywania wizerunku poszkodowanego lub jego danych osobowych w celu wyrządzenia szkód majątkowych (art. 190a § 2 k.k.). Nie muszą być to zachowania powtarzające się systematycznie. Mogą to być też pojedyncze czynności, takie jak np.:

- utworzenie na Facebooku, naszej klasie czy innym portalu społecznościowym konta osoby bez jej zgody i wiedzy,
- umieszczenie w sieci wizerunku osób poszkodowanych,
- dodawanie komentarzy na ich temat na różnego rodzaju forach bądź portalach społecznościowych.

Poprawka do ustawy – Kodeks karny, opublikowana w Dz. U. z 2011 r. Nr 72, poz. 381, uznająca w Polsce cyberprzemoc i stalking za czyn zabroniony. Obecnie czyn ten podlega karze na podstawie art. 190a K.k.:

- paragraf 1: Kto przez uporczywe nękanie innej osoby lub osoby jej najbliższej wzbudza u niej uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia lub istotnie narusza jej prywatność, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.
- paragraf 2: Tej samej karze podlega, kto, podszywając się pod inną osobę, wykorzystuje jej wizerunek lub inne jej dane osobowe w celu wyrządzenia jej szkody majątkowej lub osobistej.
- paragraf 3: Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 lub 2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.
- paragraf 4: Ściganie przestępstwa określonego w § 1 lub 2 następuje na wniosek pokrzywdzonego.

Wprowadzenie art. 190a do Kodeksu karnego zakończyło w Polsce okres bezkarności osób posługujących się Internetem w celach nękania innych osób. Niezależnie od tego uregulowania prawnego nadal pozostają karalne również m.in. pomówienie, zniewaga, groźba karalna, niszczenie danych informatycznych i utrudnianie dostępu do danych informatycznych, które mogą być przejawami cyberprzemocy. Niezależnie od ochrony prawnokarnej pokrzywdzonego, osoba taka może pozwać dodatkowo prześladowcę jako poszkodowany w procesie cywilnym o np. naruszenie dóbr osobistych.

1.3.2. Jak zatem zadbać o bezpieczeństwo w sieci?

- *Unikać infekcji komputera oraz instalacji niebezpiecznych aplikacji na facebookowym profilu.*

- *Nie otwierać załączników i nie klikaj odnośników zawartych w wiadomościach od nieznanymi nadawców.*
- *Zachować ostrożność, jeżeli osoby, z którymi nie masz częstego kontaktu, wysyłają dużą liczbę wiadomości w krótkich odstępach czasu. Nagłe zwiększenie aktywności tych osób może być oznaką zainfekowania ich profili,*
- *Zablokować aplikacje, z których nie korzystasz, i nie instaluj programów, które oferują funkcjonalność sprzeczną z regulaminem Facebooka np. „Zobacz kto ostatnio oglądał Twój profil”.*
- *Zmianą „szaty graficznej możemy zainstalować oprogramowanie szpiegujące. Twoje konto nie powinno być dostępne dla osób trzecich. Zmień ustawienia prywatności i udostępni swoje informacje wyłącznie znajomym.*
- *Przestępcy najczęściej nakłaniają do kliknięcia linku, obiecując niezwykle zdjęcia lub sensacyjne filmy. Bądź ostrożny przy przeglądaniu i nie uruchamiaj wszystkiego, co znajdziesz na Facebooku, nawet jeżeli znajduje się to na Tablicy znajomego.*
- *Jeżeli po kliknięciu podejrzanego łącza zostaniesz przeniesiony na inną witrynę lub poproszony o polubienie filmu/zdjęcia, natychmiast opuść stronę i sprawdź, czy ustawienia Twojego konta na Facebooku nie zostały zmienione.*

Oprócz niezbędnych regulacji prawnych w zakresie zapewniania bezpieczeństwa młodemu człowiekowi za Z. Dąbrowskim trzeba stwierdzić, że *opieka to dawanie dziecku oparcia mającego wszystkie cechy zachowania bezpiecznego przeprowadzania młodego człowieka przez okres niezdolności bądź nieumiejętności samodzielnego zaspokajania potrzeb*⁵⁰. W podobnym tonie Helena Radlińska uważa, że *opieka nad dziećmi i młodzieżą powinna mieć charakter wychowawczy i obejmować opieką nie tylko tych, którzy są pozbawieni dostatecznej opieki rodzicielskiej*⁵¹, a także Irena Jundziłł - *na czas trwania zajęć szkolnych instytucja ta ma obowiązek zastąpić rodziców, zapewnić opiekę wszystkim uczniom, realizować ich potrzeby, stworzyć odpowiednie warunki do nauki i wypoczynku, dbać o ich bezpieczeństwo i dobre samopoczucie*⁵². By opiekować się dzieckiem-ucznieniem i chronić przed deformacjami osobowości, szkoła musi spełniać jeszcze jedną funkcję to znaczy funkcję socjalną. W tym zakresie do zadań szkoły w zakresie opieki wychowawczej zaliczyć należy:

1. Tworzenie w szkole i w środowisku optymalnych warunków rozwoju uczniów.
2. Zaspokajanie potrzeb biologicznych, psychicznych i społecznych.
3. Wzbogacanie potrzeb przez rozwijanie zainteresowań i zamiłowań.
4. Zapewnienie uczniom możliwości indywidualnego rozwoju według posiadanych możliwości.
5. Prowadzenie działalności korekcyjnej i wyrównawczej.

⁵⁰ Z. Dąbrowski, *Pedagogika opiekuńcza w zarysie, cz. I*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2000, s. 250.

⁵¹ H. Radlińska, *Pedagogika społeczna*. ZNiO, Wrocław 1962, s.324.

⁵² I. Jundziłł, *Opiekuńczo-wychowawcza funkcja szkoły*, s. 790.

6. Pomoc uczniom w wyborze określonego systemu wartości oraz w kreowaniu siebie i odnajdywaniu wśród rzeczywistych warunków życia własnej drogi do ideału pełnego człowieka.
7. Wychowanie do czasu wolnego - organizowanie różnych form racjonalnego korzystania z czasu wolnego.

Z wymienionych zadań wynika ścisły związek opieki nad dziećmi i młodzieżą z wychowaniem. *Podstawowa funkcja opiekuńczo- wychowawcza wyraża się w tworzeniu na terenie szkoły i środowiska jak najbardziej korzystnych warunków intensyfikujących rozwój psychiczny i somatyczny dziecka. Warunki te mają umożliwić pełną realizację potrzeb uczących się dzieci i młodzieży* (I. Jundziłł, s 790).

Funkcje opiekuńczo - wychowawcze szkoła spełnia względem uczniów w formach:

- diagnozowanie sytuacji dziecka w rodzinie i środowisku,
- ratownictwo indywidualne,
- kompensacja,
- profilaktyka,
- stymulowanie rozwoju,
- poradnictwo,
- integracja,
- koordynacja działalności opiekuńczo - wychowawczej. (Por. I. Jundziłł, *Opiekuńczo- wychowawcza funkcja szkoły*, s. 790).

Wciąż więc, w polskim szkolnictwie zbyt mało uwagi poświęca się opiekuńczej funkcji szkoły mimo iż uprawnia do tego w szerokim zakresie Rozporządzenie MEN z 27.08.2012r. To właśnie funkcja opiekuńcza zapewnia dzieckom odpowiednie warunki do rozwoju, wychowania i nauki. Zaspokojenie podstawowych potrzeb ucznia daje nam możliwość wszechstronnego rozwoju dziecka. Diagnoza powinna wyprzedzać działalność opiekuńczo-wychowawczą, jakie potrzeby dziecka nie są zaspakajane w środowisku jego życia, jakie ma zainteresowania i zdolności, jaki poziom rozwoju intelektualnego.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół określa następujące zadania szkoły:

- 1) Realizowanie programu nauczania skoncentrowanego na dziecku, na jego indywidualnym tempie rozwoju i możliwościach uczenia się;
- 2) Respektowanie trójpodmiotowości oddziaływań wychowawczych i kształcących: uczeń-szkoła-dom rodzinny;
- 3) Rozwijanie predyspozycji i zdolności poznawczych dziecka;
- 4) Kształtowanie u dziecka pozytywnego stosunku do nauki oraz rozwijanie ciekawości w poznawaniu otaczającego świata i w dążeniu do prawdy;
- 5) Poszanowanie godności dziecka; zapewnienie dziecku przyjaznych, bezpiecznych i zdrowych warunków do nauki i zabawy, działania indywidualnego i zespołowego, rozwijania samodzielności oraz odpowiedzialności za siebie i najbliższe otoczenie, ekspresji plastycznej, muzycznej i ruchowej, aktywności badawczej, a także działalności twórczej;

- 6) Wyposażenie dziecka w umiejętność czytania i pisania, w wiadomości i sprawności matematyczne potrzebne w sytuacjach życiowych i szkolnych oraz przy rozwiązywaniu problemów;
- 7) Dbłość o to, aby dziecko mogło nabywać wiedzę i umiejętności potrzebne do rozumienia świata, w tym zagwarantowanie mu dostępu do różnych źródeł informacji i możliwości korzystania z nich;
- 8) Sprzyjanie rozwojowi cech osobowości dziecka koniecznych do aktywnego i etycznego uczestnictwa w życiu społecznym.

(Dz. U. 2012 nr 0 poz.977)

ROZDZIAŁ II METODOLOGICZNE PODSTAWY BADAŃ WŁASNYCH

2.1. Przedmiot i cel badań

Zdaniem Marty Herzberg⁵³ przedmiotem i celem badań jest *wszystko co składa się na rzeczywistość społeczną*. Natomiast najistotniejszymi składnikami tej rzeczywistości są zbiorowości i zbiory społeczne, instytucje społeczne oraz procesy i zjawiska społeczne, a celem badań, które można rozróżnić jako poznawcze, teoretyczne i praktyczne, jest poznanie umożliwiające skuteczne działanie (Pilch, 1995, s 19). Przedmiot badań związany jest głównie z opisem, wyjaśnieniem i przewidywaniem zjawisk pedagogicznych i ma na celu diagnozę określonego stanu rzeczy lub zdarzenia. Zależy od tego, jaki rodzaj badań przeprowadzamy. Dla A.W. Maszke (*Metodologiczne postawy badań empirycznych*) będą to wszystkie obiekty, rzeczy oraz zjawiska i procesy, którym one podlegają i w odniesieniu do których formułujemy pytanie badawcze.

Według Pilcha rozległa wiedza o przedmiocie badań to postulat paradoksalny. *Żąda bowiem od nas abyśmy znali to co chcemy poznać*⁵⁴. W podobnym duchu, T. Kotarbiński sformułował regułę: „cokolwiek czynisz - staraj się nie czynić tego po raz pierwszy” (*tamże*). W istocie chodzi tu o znajomość literatury, poznanie dotychczasowych dokonań badawczych i ustaleń treściowych przy postawie twórczej i dociekliwej, zachowującej krytycyzm i ostrożność, ale jednocześnie śmiałość a nade wszystko bezstronność i inwencję myślenia.

Przedmiotem badań niniejszej pracy są opinie podmiotów zaangażowanych w proces opieki i wychowania - rodziców, nauczycieli i dzieci na temat potrzeb wychowawczych i opiekuńczych młodego człowieka na drodze edukacyjnej - w wybranej placówce szkolnej.

Zasadniczym celem poznania naukowego wybranej problematyki jest zdobycie wiedzy maksymalnie ścisłej, maksymalnie pewnej, maksymalnie ogólnej, maksymalnie prostej, o maksymalnej zawartości informacji⁵⁵. Takie dopiero poznanie prowadzi do wyższych form funkcjonowania wiedzy, a są nimi prawa nauki i prawidłowości. Każdy przypadek stwarza inne szanse i inne konieczności. Celem zaś podjętych badań jest wykazanie, że wszechstronna opieka w szkolnictwie wpływa na prawidłowy i harmonijny rozwój dziecka oraz skuteczne jego wychowanie.

Zebraniu ogólnej i szczegółowej wiedzy dotyczącej praktycznej działalności opiekuńczo-wychowawczej w edukacji na przykładzie wybranej szkoły mają pomóc pytania, jak obecny „świat” zmediatyzowany wpływa na wykonywanie funkcji rodzicielskiej, pedagogicznej i uczniowskiej w wymienionych procesach? Czy młody człowiek znajduje oparcie, którego potrzebuje na drodze zaspokajania potrzeb i indywidualnego rozwoju? Czy ideologie i organy administracyjne wychodzą naprzeciw tym oczekiwaniom?

⁵³ Marta Herzberg, *Metody i techniki badań środowiskowych, wykład 2*, WSG Bydgoszcz 2013

⁵⁴ Tadeusz Pilch, *Zasady badań pedagogicznych*, Wydawnictwo „ŻAK”, W-wa 1998, s 6-7

⁵⁵ Tadeusz Pilch, *Zasady badań pedagogicznych*, Wydawnictwo „ŻAK”, W-wa 1998, s 8

2.2. Problemy i hipotezy badawcze

Problem główny

Głównym problemem niniejszej pracy zgodnie z zasadą formułowania problemów badawczych jest: czy potrzeba działalności opiekuńczej i wychowawczej w dzisiejszym szkolnictwie jest uzasadniona i realizowana w praktyce?

Problem badawczy, czy raczej zespół problemów badawczych według T. Pilcha wyznacza dalszy proces myślowy w fazie koncepcji. Stanowią one podstawę tworzenia hipotez, bo często zabieg budowania hipotez polega na zmianie gramatycznej formy problemu, ze zdania pytającego na twierdzące lub przeczące. Problemy badawcze pośrednio stanowią podstawę do typologii zmiennych zależnych i niezależnych, a także wskaźników do zmiennych. Od problemów także zależy, jakie techniki i narzędzia dobieramy aby je rozwiązać. Formułowanie problemów badawczych jest więc ze wszech miar ważnym zabiegiem, wymagającym poważnego namysłu i pewnego zasobu wiedzy.

Bo choć problemy badawcze określają zakres naszej niewiedzy, to aby zrobić to trafnie trzeba sporo wiedzieć o przedmiocie naszych badań. Najlepszym źródłem takiej wiedzy jest literatura przedmiotu⁵⁶.

Problemy szczegółowe

W celu zgromadzenia materiału empirycznego obrazującego znaczenie opieki i wychowania w szkolnictwie zostaną przeprowadzone badania, które stanowić będą próbę poszukiwania i rozwiązywania następujących szczegółowych problemów badawczych:

1. Czy według opinii podmiotów zaangażowanych w proces opieki i wychowania w szkole, zauważalny jest wpływ reformy systemu oświaty z dnia 27.10.2017 na obniżenie poczucia bezpieczeństwa w szkole? Czy ta zależność ma wpływ na postrzeganie potrzeby autorytetu?
2. Czy w opinii podmiotów zaangażowanych w proces opieki i wychowania w szkole, powszechność mediów i urządzeń mobilnych wpływa pozytywnie na wszystkie procesy rozwojowe u dzieci i poprawia poczucie bezpieczeństwa?
3. Czy w opinii podmiotów zaangażowanych w proces opieki i wychowania w szkole, skutkiem reformy szkolnictwa 27.10.2017 nauczyciel może lepiej wypełniać zadania opiekuńcze i wychowawcze wobec uczniów?

Na podstawie analizy literatury pedagogicznej, psychologicznej, własnych obserwacji i doświadczeń praktycznych postawiono następujące hipotezy:

1. W wyniku przeprowadzonych zmian w szkolnictwie (Dz.U. 2017 poz. 59, 60) we wszystkich zakresach edukacji zmniejszyło się poczucie bezpieczeństwa uczniów i spadł autorytet wychowawczy nauczycieli oraz zaufanie rodziców do systemu edukacji.

⁵⁶ Tadeusz Pilch, *Zasady badań pedagogicznych*, Wydawnictwo „ŻAK”, W-wa 1998, s 25

2. W wyniku łatwego dostępu do Internetu i masowego korzystania z urządzeń mobilnych w sposób nieograniczony, zwiększa się wśród dzieci szkolnych przemoc rówieśnicza, uzależnienie od świata wirtualnego i wzrost zaburzeń interpersonalnych głównie w rodzinie.
3. Przeprowadzona reforma edukacji z 27.10.2017 wpływa negatywnie na wypełnianie zadań opiekuńczych i wychowawczych nauczycieli w stosunku do ich wychowanków.

Przesłanki teoretyczne przedstawiają wyżej wymienione hipotezy, będące przypuszczalnymi rozwiązaniami problemów badawczych mojej pracy. Wykorzystano w tym celu odpowiednie metody i techniki badawcze oraz procedury statystyczne.

2.3. Metody, techniki i narzędzia badawcze

Celem zweryfikowania słuszności postawionych hipotez oraz rozwiązania postawionych problemów, badania przeprowadzono metodą sondażu diagnostycznego przy pomocy wcześniej odpowiednio przygotowanych ankiet. Zapoznano się korzystając ze specjalistycznej literatury, publikacji naukowych umieszczonych w Internecie z uwarunkowaniami społecznymi, psychologicznymi, socjologicznymi i dydaktycznymi dotyczącymi problematyki ujętej w niniejszej pracy, by w konsekwencji odpowiedzieć na postawione pytania, przedstawić cele wynikające z podsumowania wyników ankiet.

2.4. Charakterystyka przebiegu badań i badanej grupy

Grupą badawczą w tej pracy stanowią podmioty zaangażowane w proces opieki i wychowania w szkole: rodzice, nauczyciele, dzieci jako grupa reprezentująca wybraną szkołę podstawową w której odbywano praktykę studencką. Szkoła cieszy się dobrą opinią zarówno w środowisku edukacyjnym jak i u rodziców. Klasy w których przeprowadzono ankietę należą do wzorowych. W ankietach uwzględniono stereotypy i konwenanse panujące w tej zbiorowości. Zebrano informacje w celu wykrycia zależności między zjawiskami społecznymi, decyzjami politycznymi, a procesami rozwojowymi ucznia i jego poczuciem bezpieczeństwa. Tak zebrane dane mają dać odpowiedź dotyczącą kondycji funkcjonowania autorytetu w społeczeństwie i szkolnictwie. Podczas praktyki władze szkoły umożliwiły zapoznanie się z monografią placówki.

W trakcie trwania praktyki w ramach hospitowanych zajęć zapoznano się bezpośrednio z metodyką pracy nauczycieli w klasach od IV do VIII. Poznano procedury stosowane w obszarach pracy pedagogicznej. Szkoła umożliwiła przeprowadzenie kilku godzin zajęć lekcyjnych i zaznajomienie się z funkcjonowaniem nowoczesnej placówki w której uczniowie są inspirowani do rozwijania pasji i uzdolnień. Propagowane są tu postawy etyczne, zdrowy sposób odżywiania, postawy proekologiczne. Rozwój dzieci wspierany jest technologią informacyjną i edukacją z zakresu obsługi komputerów. Zdobyta wiedza i umiejętności mają pomóc uczniom w wykształceniu właściwych postaw obywatelskich, poszanowaniu tradycji i kultury własnego regionu. Szkoła szczyli się realizacją wielu ambitnych programów oddziałujących na wszechstronny rozwój uczniów, zachęcających do osiągania sukcesów i dobrych wyników w nauce, stwarzających szanse edukacyjne i rozwijające ich kreatywność i samodzielność.

W tym celu podejmowane są w placówce i poza nią różne dodatkowe działania, np. konkursy, turnieje, gry, projekcje filmów, spotkania i prezentacje. Poza placówką uczniowie korzystają z basenu krytego, chodzą do kina i na spektakle teatralne. Chętnie angażują się w wolontariat. Odwiedzają chorych i schroniska dla zwierząt, pielęgnują tradycję. Biorą udział w zbiórkach żywności. Szkoła dba o bliski kontakt ucznia z szeroko pojętą kulturą i sztuką. Nad jego rozwojem czuwa kadra pedagogiczna, stosująca nowoczesne metody nauczania i wychowania. Razem z rodzicami wspierane jest każde dziecko w poszukiwaniu własnej drogi edukacyjnej. Rodzice aktywnie uczestniczą w życiu szkoły, są partnerami w podejmowaniu różnorodnych działaniach.

Badania metodą sondażu diagnostycznego przy pomocy wcześniej odpowiednio przygotowanych ankiet przeprowadzono w klasach IV-VI. Były to zapytania ogólne o poczucie bezpieczeństwa i szczegółowe - czy uczniowie doświadczali wymienionych form przemocy w szkole. Ich rodzice z kolei zostali zapytani o formy współpracy ze szkołą oraz o stosunek do zmian w szkolnictwie i a-polityczność systemu edukacji jako czynnik wpływający na bezpieczeństwo w szkole. Drugą badaną grupą byli uczniowie klas VII i VIII, którzy także odpowiadali na pytania ogólne i szczegółowe. Nauczyciele natomiast wypowiedzieli się na temat bezpieczeństwa w szkole, profilaktyki antydyskryminacyjnej i zmian w szkolnictwie na skutek reformy z 17.10.2017r.

ROZDZIAŁ III ANALIZA I WNIOSKI Z WYNIKÓW BADAŃ

Badania ankietowe przeprowadzono w szkole podstawowej na grupach uczniów klas IV-VI i VII-VIII w których uczestniczyli uczniowie o zróżnicowanej liczebności, ich rodzice oraz nauczyciele szkoły (20 osób). Uczniowie ci, na tle innych klas należeli do grupy uczniów wyróżniających się.

3.1. Analiza ankiet skierowanych do rodziców

Pierwszą badaną grupą są rodzice uczniów. W tabelach odczytujemy ilość wyboru danej opcji oraz wskaźnik procentowy. (*Wszystkie wykresy i tabele są opracowaniem własnym.*)

1. Zadaniem ankiety jest wyłonienie płaszczyzn współpracy rodziców ze szkołą. Rodzice odpowiadali na pytanie: czy współpracują ze szkołą i jeśli tak, to w jakiej formie.

Tabela 3. Współpraca rodziców

		n	%
1	Wywiadówki	157	95,7
2	Indywidualne spotkania	38	23,1
3	Lekcje otwarte	3	1,8
4	Warsztaty dla rodziców	2	1,2
5	Spotkania integracyjne	18	11
6	Korespondencja	112	68,3
7	Współpraca w Radzie Szkoły	8	4,9
8	Inne	-	-

Wykres 1. Współpraca rodziców ze szkołą.

Rodzice najczęściej współpracują ze szkołą poprzez wywiadówki (95,7%) oraz korespondencję z nauczycielami, poprzez dziennik internetowy (68,3%).

Często również przychodzą do szkoły osobiście na spotkania indywidualne (23,1%), by dowiedzieć się o sytuacji swoich dzieci. Zdarzają się również spotkania rodziców i uczniów z wychowawcą lub pedagogiem (11%). Część rodziców należy do Rady Klasy lub Rady Szkoły (8 odpowiedzi). Rzadko rodzice biorą udział w lekcjach otwartych i warsztatach.

2. W ankiecie rodzice mieli wyrazić swój pogląd dotyczący zmian w szkolnictwie - czy zmiany w szkolnictwie (reforma szkolnictwa 27.10.2017r.) mają wpływ na poprawę bezpieczeństwa w szkole i poziom kształcenia?

Tabela 4. Zmiany w szkolnictwie

		n	%
1	Zdecydowanie tak	-	-
2	Raczej tak	27	1,8
3	Raczej nie	27	16,6
4	Zdecydowanie nie	133	81,6

Wykres 2. Zmiany w szkolnictwie a bezpieczeństwo w szkole.

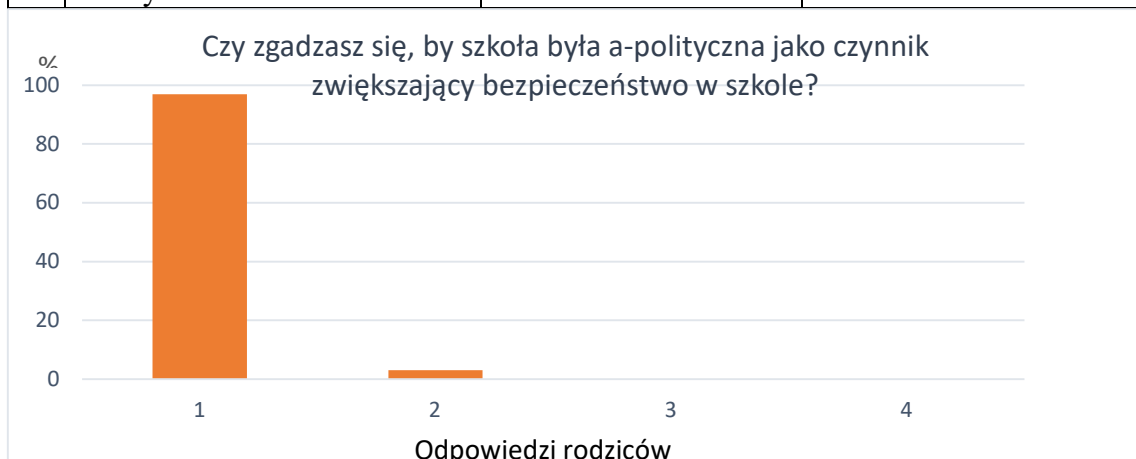
Większość badanych rodziców negatywnie ocenia wprowadzoną reformę i podstawę programową (81,6%) i nie widzi korzystnych zmian w zakresie bezpieczeństwa i poziomu kształcenia. 16,6% rodziców nie jest pewna swej odpowiedzi, lecz skłania się ku ocenie negatywnej. Jedynie 1,8% odpowiedziało „raczej tak”, natomiast brak wśród badanych pozytywnej akceptującej odpowiedzi.

3. Pytanie ogólne mające wyłonić opinię rodziców dotyczącą wyraźnych zależności edukacji z polityką, którą reprezentują zmieniające się rządy. Czy zgadzasz się, by szkoła była a-polityczna jako czynnik zwiększający bezpieczeństwo w szkole?

Tabela 5. A-polityczność szkoły

		n	%
1	Zdecydowanie tak	123	96,9
2	Raczej tak	4	3,1

3	Raczej nie	-	-
4	Zdecydowanie nie	-	-

Wykres 3. A-polityczność szkoły i jej wpływ na bezpieczeństwo w szkole.

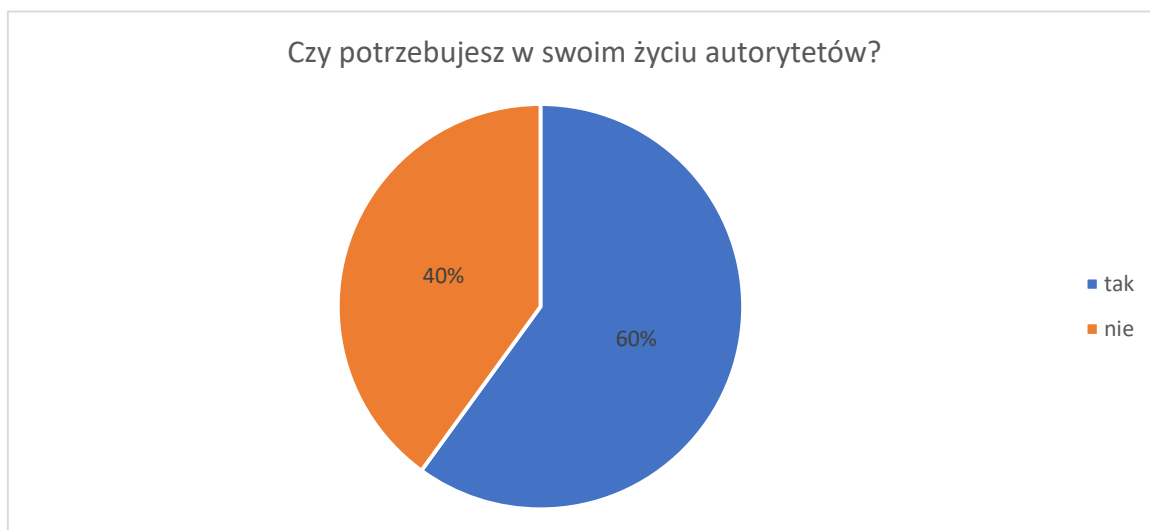
W odpowiedziach na to pytanie w porównaniu z poprzednim, tendencja jest odwrotna. Większość badanych rodziców oczekują odpolitycznienia szkoły, bo aż 96,9%. Ponadto 3,1% badanych także skłania się, by szkoła była a-polityczna. Badani wiążą z tą decyzją nadzieję na poprawę bezpieczeństwa wśród ich dzieci w szkole.

3.2. Analiza ankiet skierowanych do uczniów

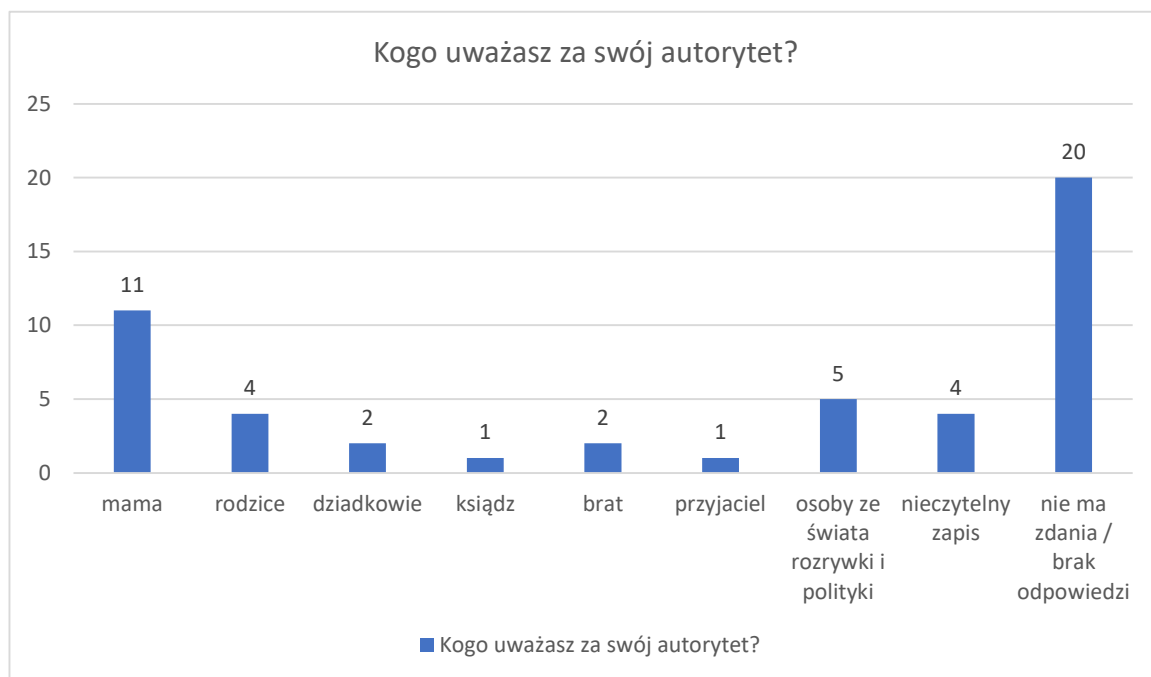
Autorytet

Swoboda uczniów i częsty brak dystansu do osoby nauczyciela, problemy z dyscypliną, mediatyzacja wychowania. Czy wobec tego autorytet w edukacji jest nadal potrzebny?

1. Rodzice w większym stopniu niż dotąd, obarczają nauczycieli odpowiedzialnością za los ich dzieci. Nadmiar dokumentacji której wypełnienie zabiera mnóstwo czasu utrudnia indywidualną pracę z uczniem. Czy sprawiający problemy wychowawcze uczniowie potrzebują autorytetu?

- Tylko 60% badanych uczniów wskazało na potrzebę autorytetu w ich życiu.
2. Kogo uważasz za swój autorytet?

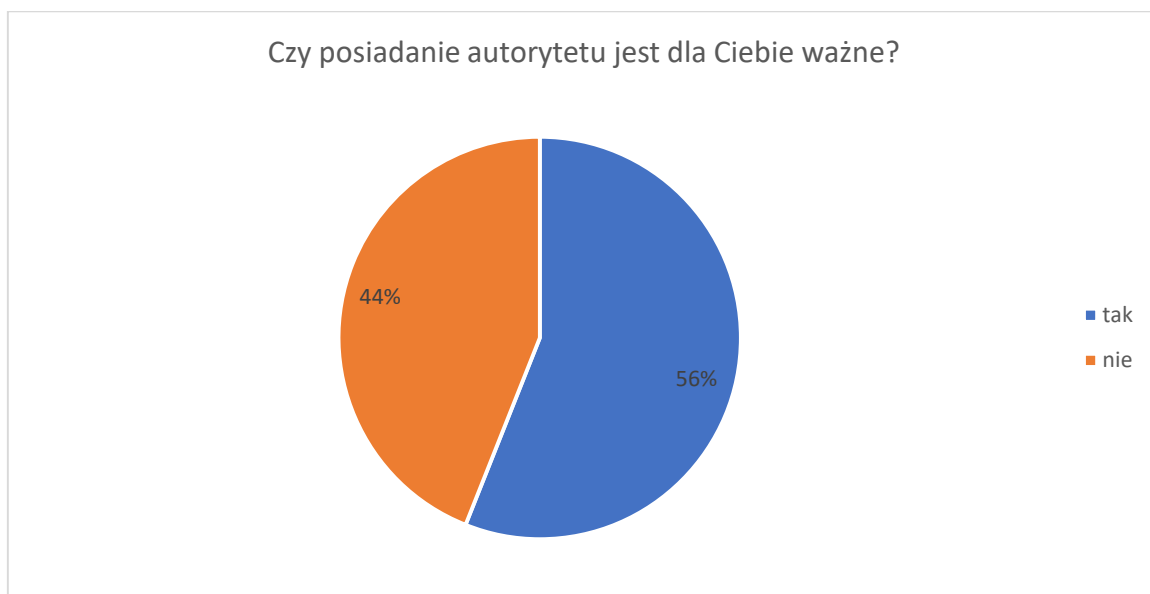

Wykres 5. Twój autorytet.

Na pytanie „kogo uważasz za swój autorytet” najczęściej wybierano odpowiedź „nie mam zdania”. W dwóch przypadkach nie dokonano wyboru żadnej opcji. Najczęściej wybierano osoby z najbliższego otoczenia rodzinnego (mama, rodzice, dziadkowie, brat). Brak natomiast wskazania na ojca. Żaden z uczniów nie dokonał takiego wyboru. Wskazywano natomiast na osoby ze świata rozrywki i polityki i sporadycznie na księdza bądź przyjaciela. W uzasadnieniu uczniowie pisali, że nie każdy zasługuje by być autorytetem i nie każdy jest odpowiedzialny w zachowaniu.

Nie wszyscy potrafią pomóc i trzeba „coś” przeżyć, by nim być. By zostać autorytetem trzeba czegoś dokonać, bo każdy może czegoś dokonać, ale musi być wzorem do naśladowania. Ankieta mimo trendów spadkowych i ataku na rodzinę przez różne środowiska potwierdziła silną pozycję i znaczenie rodziny w edukacji, opiece i wychowaniu. Osobnym rozważaniem powinny być poddany wynik odpowiedzi „nie mam zdania”/ „brak odpowiedzi”, gdyż jest to wynik wysoki. Zastanawia także nieobecność wskazania na ojca, który ma znaczącą funkcję w życiu rodzinnym określaną jako „głowa rodziny”. Czy ojca jako „źródło wiedzy”, „źródło poczucia bezpieczeństwa” i „przewodnika” zastąpiły media i Internet? Czy wielka skala rozwodów także mogła się do tego przyczynić? Wynik diagnostyczny wskazuje na kryzys ojcostwa i przemiany jakie zachodzą w strukturach społeczeństwa.

3. Czy posiadanie autorytetu jest dla ciebie ważne? Pytanie tak sformułowane w tym punkcie uzupełnia pytanie o potrzebę autorytetu. Podkreśla wyjątkowość roli bycia autorytetem.

Wykres 6. Potrzeba autorytetu.

Na pytanie trzecie więcej niż połowa, bo 56% uczniów odpowiedziało pozytywnie, wskazując, że obecność autorytetu w ich życiu ma znaczenie. Z kolei druga grupa (prawie połowa ankietowanych) odpowiadała, że nie ma takiej potrzeby, a niektórzy z uczniów wskazywali, że sami decydują o sobie.

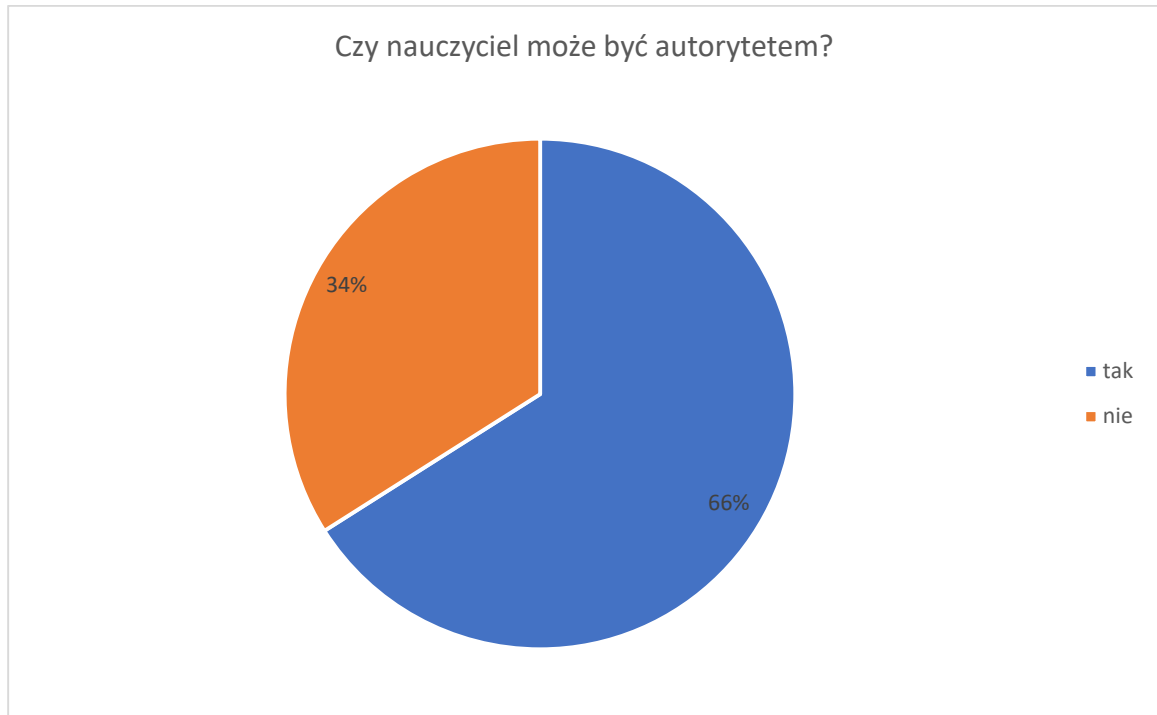
4. Czy każdy może zostać autorytetem? Dlaczego? Pytanie ukierunkowuje na cechy, którymi powinien charakteryzować się mający autorytet. One decydują kto będzie autorytetem.

Wykres 7. Kto może być autorytetem?

W tym pytaniu 64% badanych odpowiedziało negatywnie argumentując, że nie wszyscy na to zasługują. Wskazali konieczność godnego postępowania, by zasłużyć na miano autorytetu. Uznali, że taką osobę trzeba poznać bliżej, a na to trzeba czasu.

5. Pytanie o konkretną grupę, o jej misję wychowawczą i edukacyjną. Czy nauczyciel może być autorytetem? Dlaczego?

Wykres 8. Autorytet nauczyciela.

Uczniowie oczekują, by nauczyciel cieszył się szacunkiem i uznaniem. W odpowiedzi wskazali, że uczący musi mieć dobre cechy, a nie każdy je posiada. Może być także autorytetem z racji bycia nauczycielem czyli jako osoba przekazująca wiedzę.

6. Czy są w klasie osoby, do których mógłbyś się zwrócić o jakąkolwiek pomoc?
Pytanie dotyczy nie tylko zakresu poczucia bezpieczeństwa ale pyta też o postawy, czy uczniowie potrafią być wobec siebie empatyczni i koleżeńscy.

Wykres 9. Zwracanie się o pomoc.

Połowa respondentów wskazuje, że może ufać swoim kolegom ze szkoły i na nich polegać. Także dalsze 26% wskazuje, że raczej może poprosić innych uczniów o pomoc. 22% jednak uważa, że nie może liczyć na nikogo bądź ma co do tego wątpliwości, gdyż nie doświadczyli pomocy innych uczniów.

Bezpieczeństwo w szkole

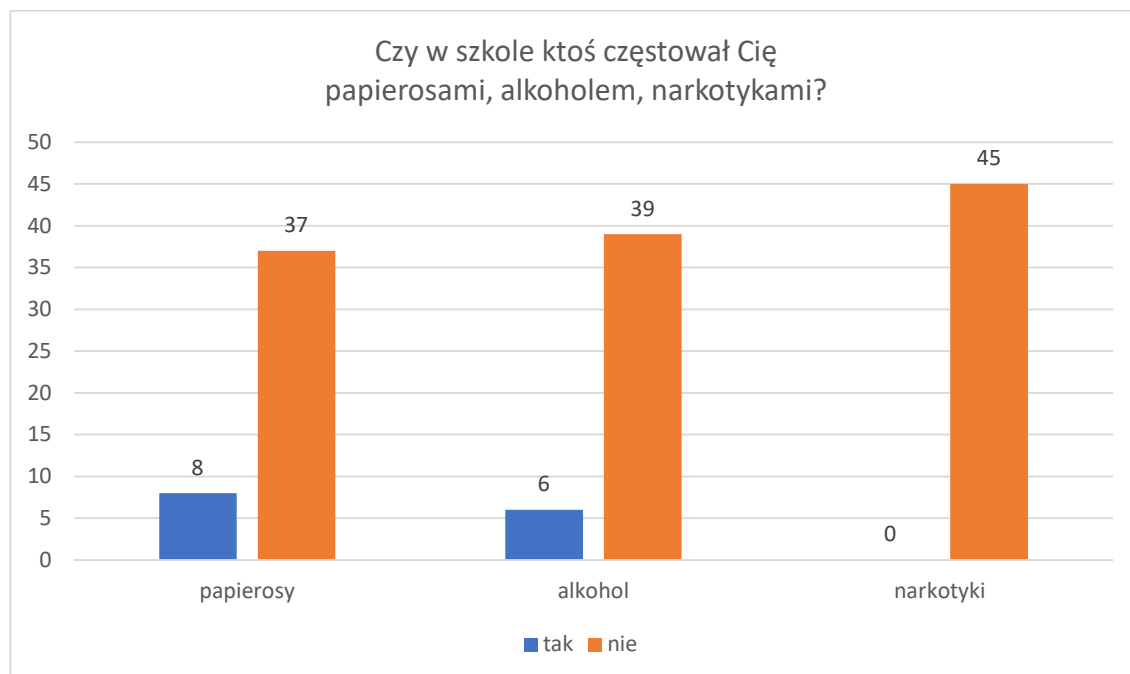
1. Czy w szkole czujesz się bezpiecznie?

Wykres 10. Poczucie bezpieczeństwa uczniów.

Odpowiadając na pierwsze pytanie dotyczące bezpieczeństwa $\frac{2}{3}$ ankietowanych potwierdziło, że w szkole czuje się bezpiecznie. Pozostała część jednak tego nie potwierdza.

2. Zachowania ryzykowne. Czy w szkole ktoś częstował Cię papierosami, alkoholem, narkotykami?

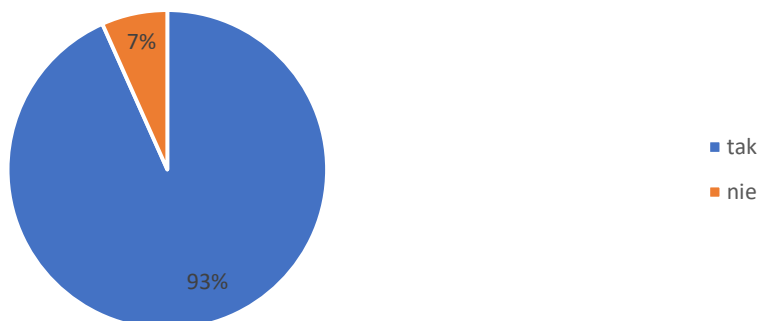

Wykres 11. Zachowania ryzykowne.

Uczniowie w tym pytaniu zaznaczali dowolną ilość odpowiedzi. Prawie wszyscy w szkole nie mieli kontaktu z narkotykami, a 5 osób nie udzieliło odpowiedzi. Papierosy są używką z której uczniowie najczęściej korzystają, a niespełna 10% uczniów była częstowana alkoholem.

3. Czy znasz konsekwencje prawne spożywania alkoholu, posiadania lub spożywania narkotyków, palenia papierosów, niedopełnienia obowiązku szkolnego, korzystania z niewłaściwych stron internetowych, zastraszania innych?

Czy znasz konsekwencje prawne spożywania alkoholu, posiadania lub spożywania narkotyków, palenia papierosów, niedopełnienia obowiązku szkolnego, korzystania z niewłaściwych stron internetowych, zastraszania innych?

Wykres 12. Znajomość konsekwencji zachowań ryzykownych.

Prawie wszyscy ankietowani uczniowie stwierdzili, że znają przepisy prawne i konsekwencje dotyczące korzystania z różnego typu używek, stosowania form przemocy wobec innych oraz przestrzegania regulaminu obowiązującego w szkole.

4. Pyt. Czy są uczniowie których się boisz?

Tabela 6. Czy boisz się innych uczniów?

	n	%
TAK	50	39,4
NIE	77	60,6

Wykres 13. Czy boisz się innych uczniów?

Blisko 40 % młodszych uczniów stwierdza, że są w szkole osoby, które wzbudzają w nich strach i niepokój. Jest to wynik inny, niż w przypadku uczniów starszych wśród których 67% czuje się bezpiecznie.

5. Czy byłeś ofiarą zachowań agresywnych?

Tabela 7. Ofiara zachowań agresywnych.

	n	%
TAK	62	48,8
NIE	65	51,2

Wykres 14. Ofiara zachowań agresywnych.

Według odpowiedzi co drugi uczeń uważa, że był ofiarą zachowań agresywnych.

6. Czy zdarzyło się, że w szkole byłeś (klasy IV-VI):

Tabela 8. Formy zachowań agresywnych.

		n	%
1	Przezywany	58	45,6
2	Wyśmiewany	29	22,8
3	Kopany	25	19,7
4	Zabierano ci jedzenie	4	3,1
5	Zniszczono rzecz	13	10,2
6	Ktoś Ci coś zabrał	23	18,1
7	Ktoś Cię pobił	15	11,8
8	Inne	4	3,1

W tym pytaniu uczniowie klas V i VI mogli zaznaczyć więcej odpowiedzi. Pytanie dotyczyło form przemocy której doznali na terenie szkoły. Pośród najczęściej wybieranych odpowiedzi to „przezywany” (45,6%) i „wyśmiewany” 22,8%. Poza agresją werbalną, 19,7% uczniów doświadczyła przemocy fizycznej i 18,1% kradzieży. Wykres poniżej.

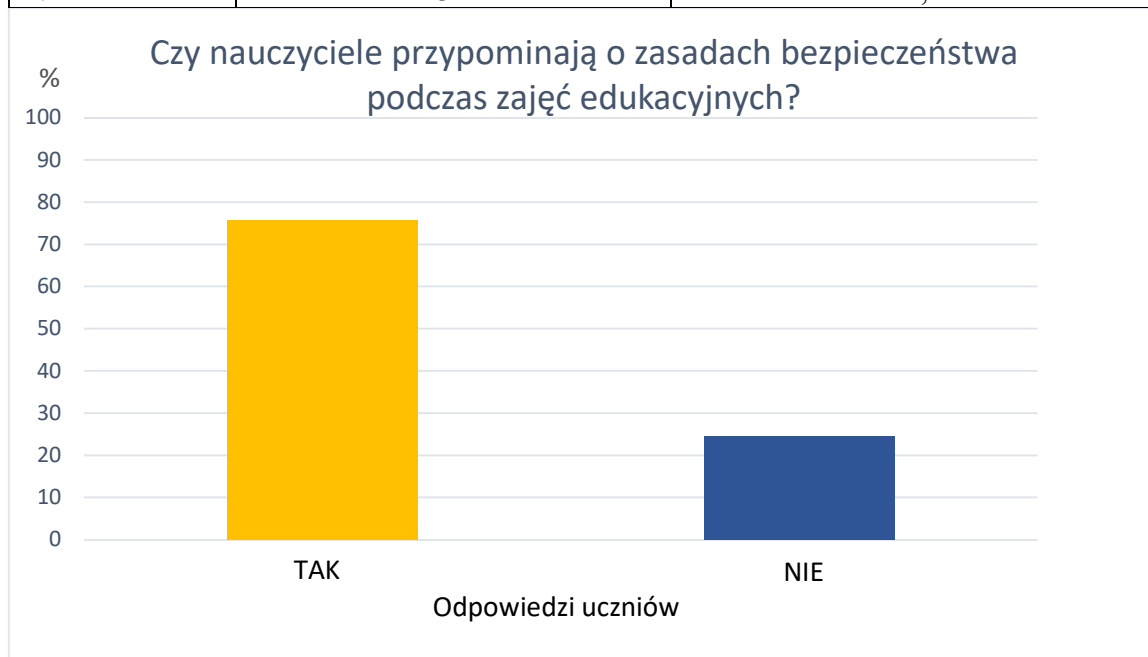

Wykres 15. Doświadczenie przemocy.

7. Czy nauczyciele przypominają o zasadach bezpieczeństwa podczas zajęć edukacyjnych?

Tabela 9. Przypominanie o zasadach bezpieczeństwa.

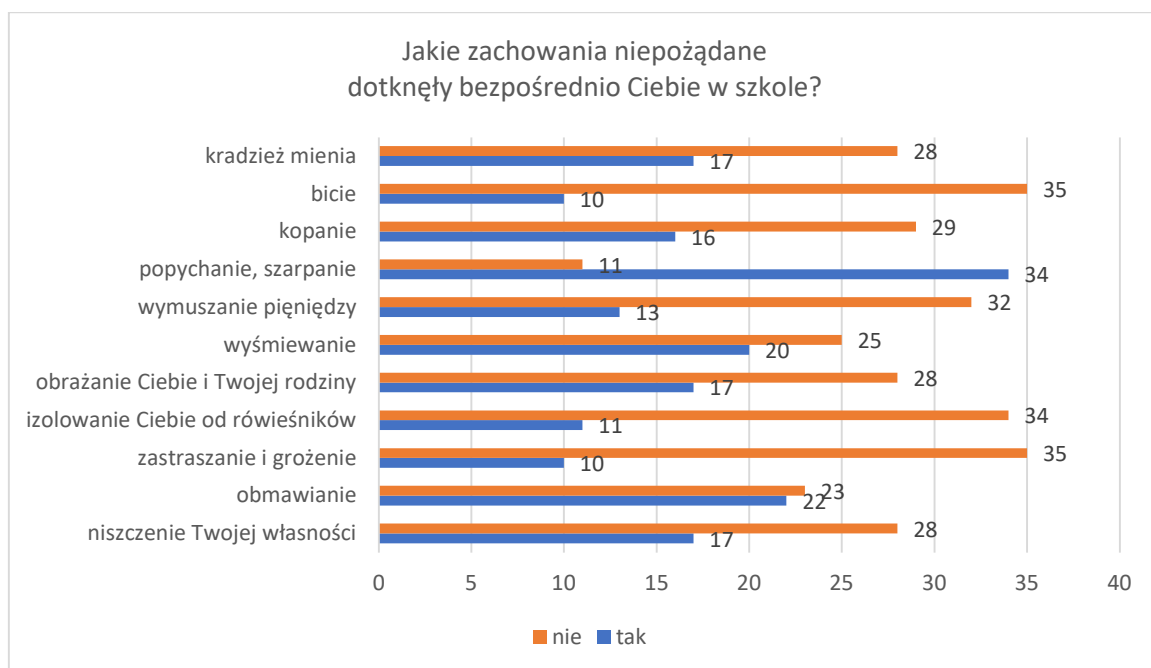
	N	%
TAK	96	75,6
NIE	31	24,4

Wykres 16. Przypominanie o zasadach bezpieczeństwa.

Nauczyciele według uczniów zbyt mało mówią o zasadach bezpieczeństwa podczas zajęć edukacyjnych. Aż 24,4 % ankietowanych twierdzi, że nauczyciele nie przypominają im zasad bezpiecznego zachowania na zajęciach edukacyjnych.

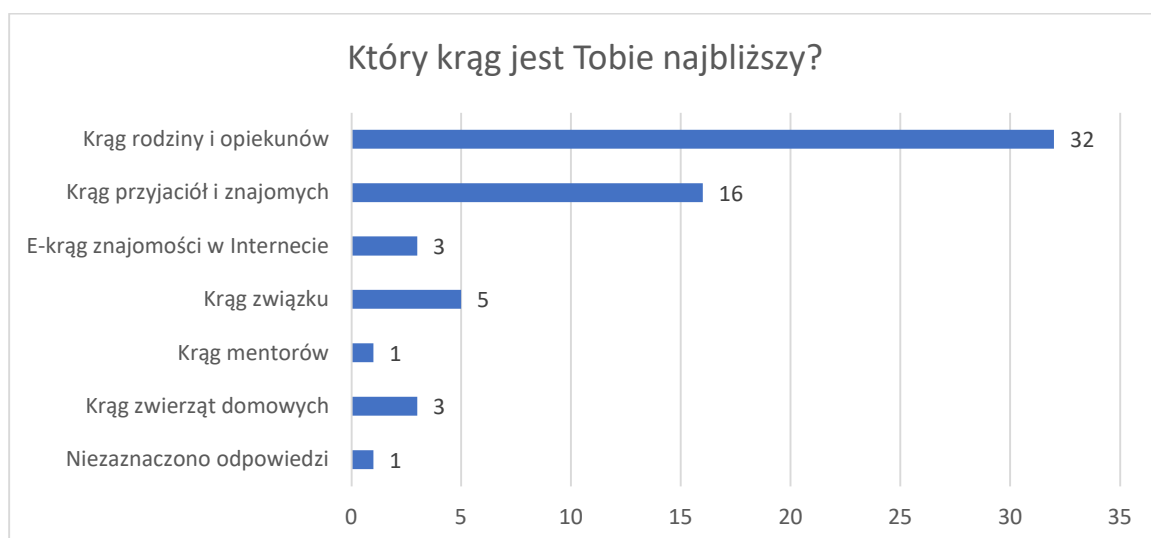
8. Jakie zachowania niepożądane dotknęły bezpośrednio Ciebie w szkole (klasy VII-VIII)?

Wykres 17. Zachowania niepożądane.

W pytaniu uczniowie mogli zaznaczyć więcej odpowiedzi. Pytanie dotyczyło zachowań niepożądanych których doznali na terenie szkoły wśród młodzieży z klas VII i VIII. Pośród najczęściej wybieranych odpowiedzi to „popychanie, szarpanie” (34 odpowiedzi), „obmawianie” zaznaczyło 22 osoby. 17 osób zaznaczyło „kradzież mienia” i „niszczenie nie swojej własności” i „obrażanie”. 20 osób było wyśmiewane przez innych kolegów lub koleżanki.

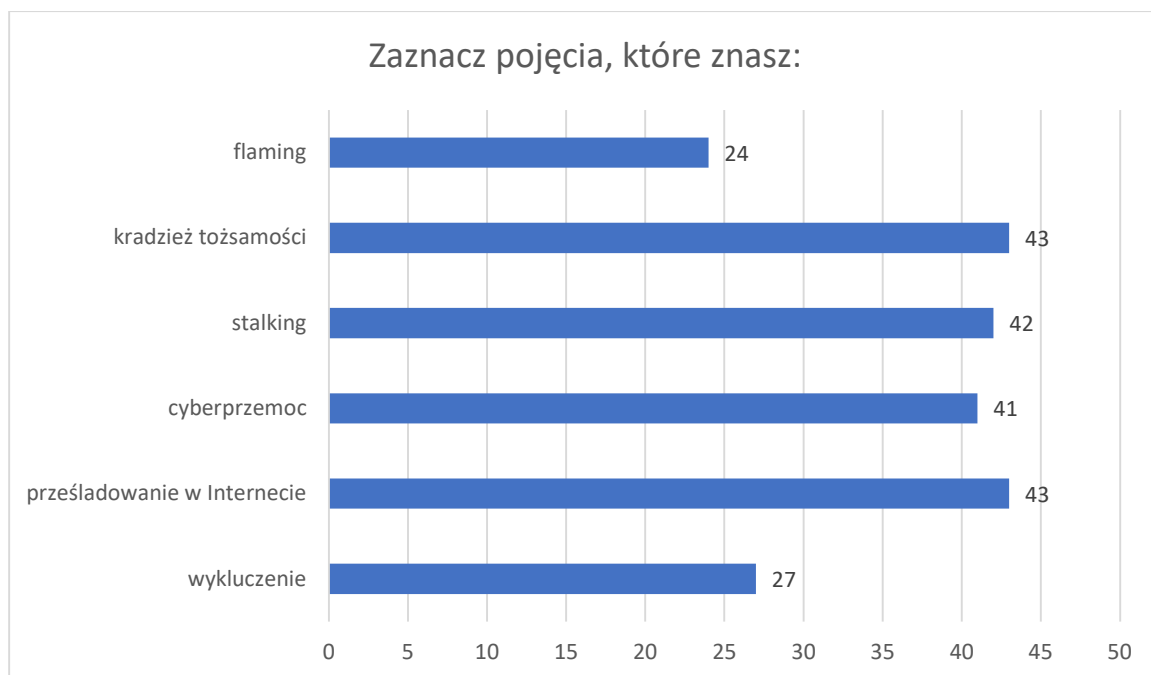
9. W kolejnej ankiecie zadano pytanie o świat relacji uczniów - który krąg jest Tobie najbliższy?

Wykres 18. Kręgi w których przebywa uczeń.

Wynik tej ankiety świadczy, że ok. 90% dzieci w szkole najbardziej ceni krąg rodzinny oraz przyjaciół i znajomych. Co ciekawe, E-krąg i krąg zwierząt domowych wybrała taka sama ilość uczniów. Badanie pokrewne z ankietą „autorytet” i „formy spędzania czasu”. Ankieta potwierdza, że rodzina jako grupa społeczna mimo kryzysu nadal spełnia swe funkcje i jest dla uczniów ważna jako najbliższe środowisko w którym się przebywa najczęściej.

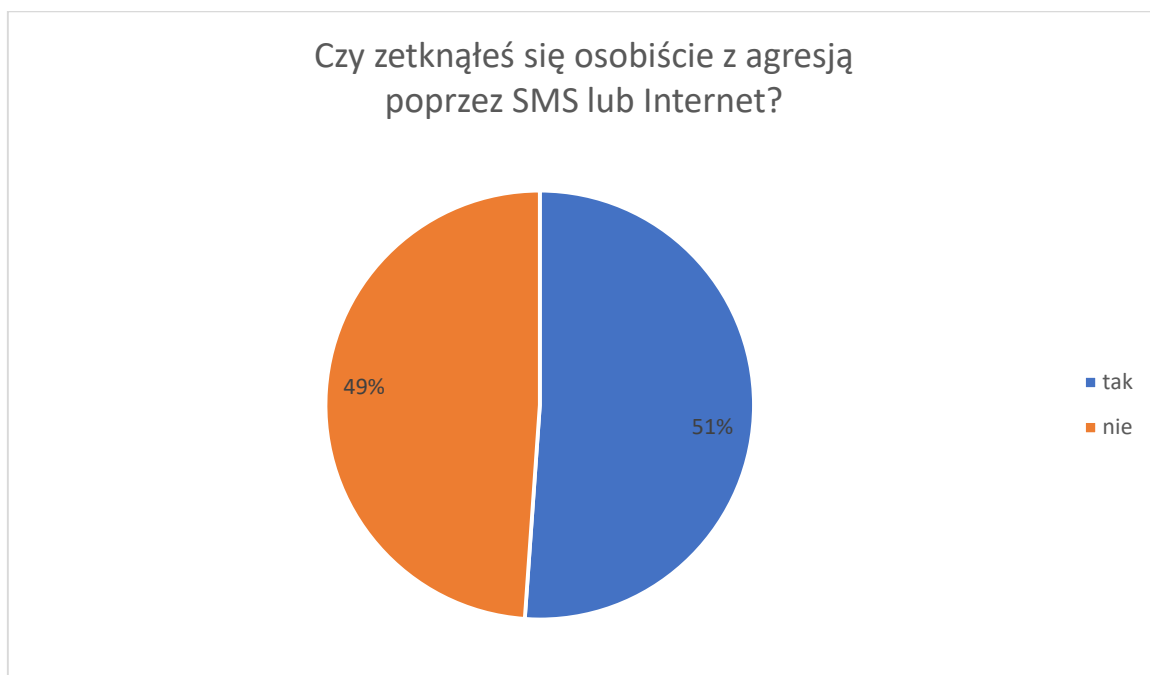
10. Ankieta ma zadanie sprawdzić znajomość terminologii z obszarów cyberprzemocy.

Wykres 19. Znajomość terminologii dotyczącej cyberprzemocy.

Badanie dotyczące znajomości terminologii rodzajów zagrożeń związanych najczęściej z Internetem i cyberprzestrzenią znane jest większości badanych uczniów. Najniższa okazała się znajomość terminów „flaming” i „wykluczenie”.

11. W ankiecie uczeń ma odpowiedzieć, czy zetknął się z agresją sms lub przez Internet.

Wykres 20. Kontakt z agresją przez sms, Internet.

Połowa ankietowanych uczniów przyznała, że zetknęła się z agresją poprzez SMS lub Internet.

12. Pytanie o znajomość zasad zachowania bezpieczeństwa przy posługiwaniu się mediami.

Wykres 21. Zasady bezpiecznego korzystania z mediów i Internetu.

90% ankietowanych uczniów stwierdziła, że zna zasady bezpiecznego posługiwania się mediami i Internetem. Prawie 10 % nie ma wiedzy w tym zakresie.

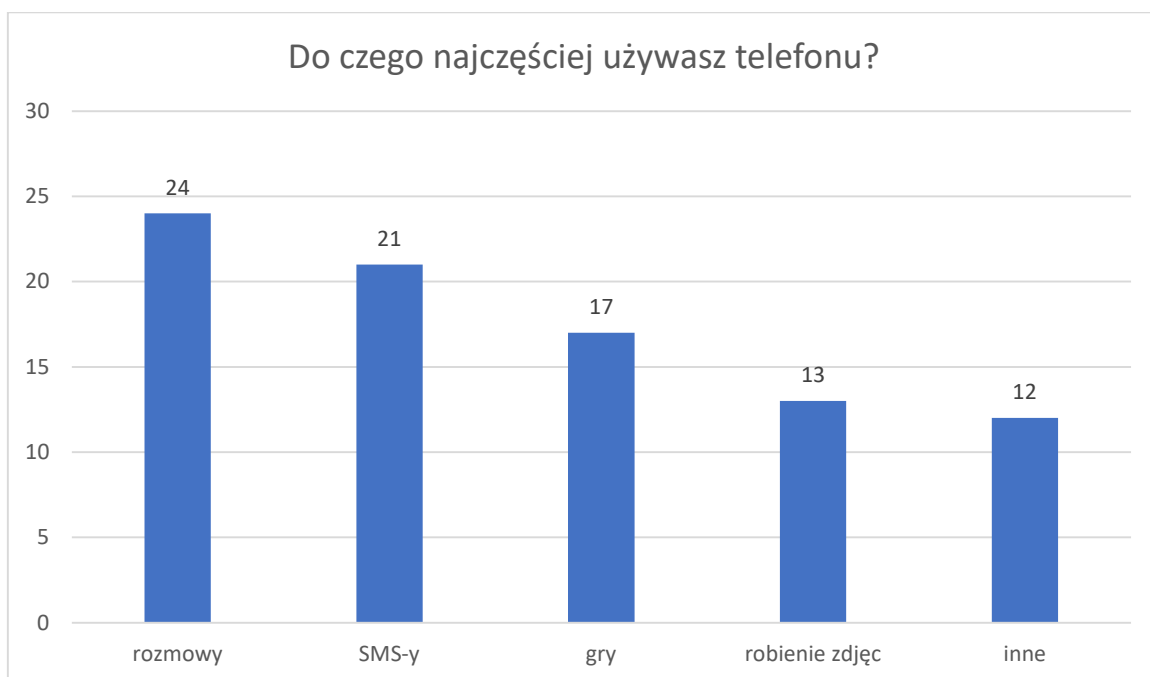
13. Pytanie o znajomość prawa w zakresie przekraczania norm społecznych.

Wykres 22. Znajomość konsekwencji prawnych nękania i form przemocy.

Podobnie jak przy pytaniu o konsekwencje prawne nadmiernego spożywania używek tak i przy tym pytaniu 90% uczniów przyznaje, że zna konsekwencje prawne uporczywego nękania i innych form przemocy.

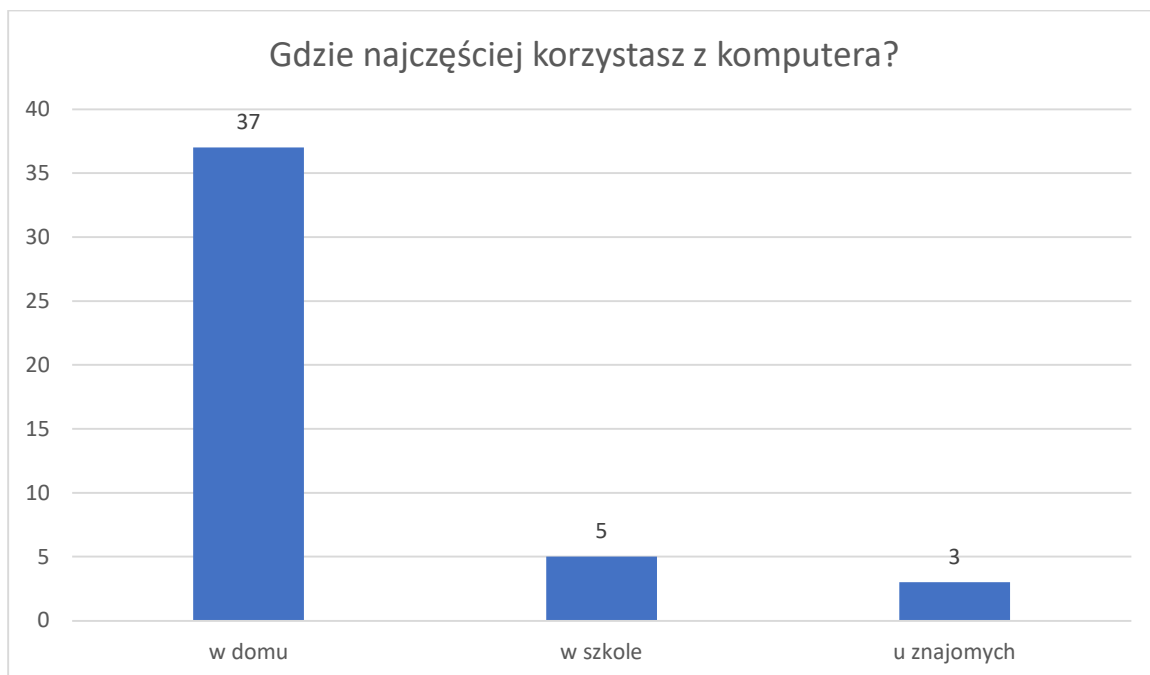
14. Pytanie ankietowanych o korzystanie z urządzeń mobilnych.

Wykres 23. Cel używania urządzeń mobilnych.

12 uczniów wybrało opcję „inne” jak: YouTube, Instagram, gry. Większość używa telefonu do rozmów, wysyłania sms’ów, grania i robienia zdjęć.

15. Pytanie o miejsce i środowisko korzystania z komputera.

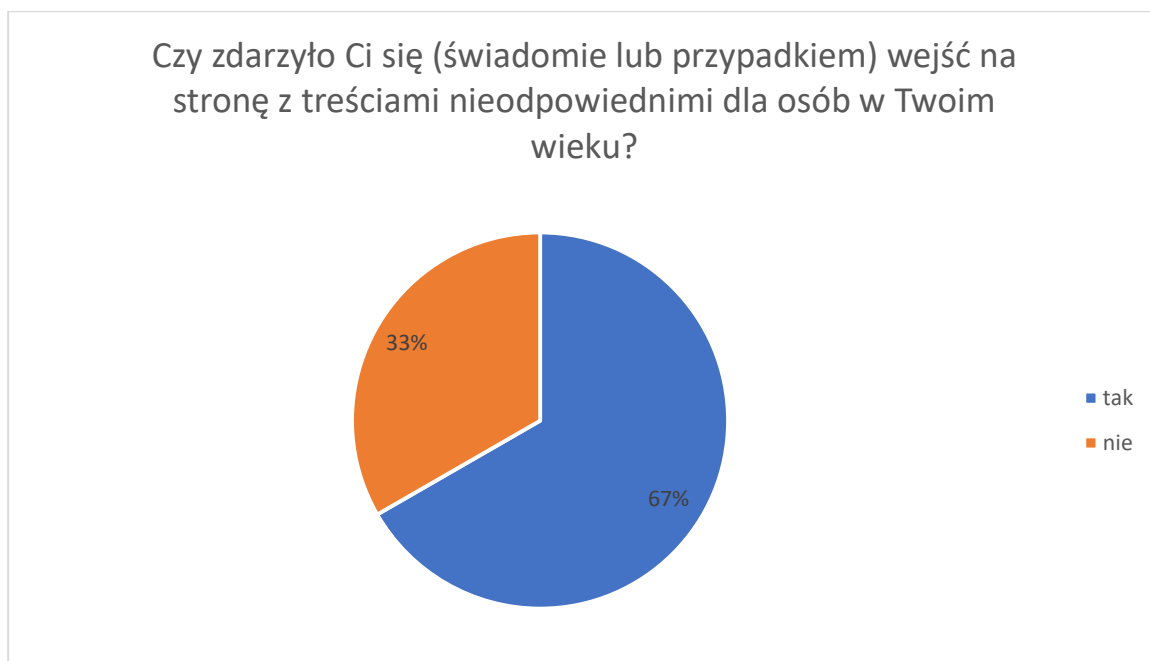
Wykres 24. Korzystanie z komputera.

Jeśli chodzi o miejsce w którym najczęściej uczniowie korzystają z komputera, to w 90% wskazano na środowisko domowe.

16. Ile godzin dziennie grasz na komputerze?

Uczniowie wskazali, że spędzają czas grając na komputerze średnio od 2 do 4 godzin dziennie, a czasem więcej.

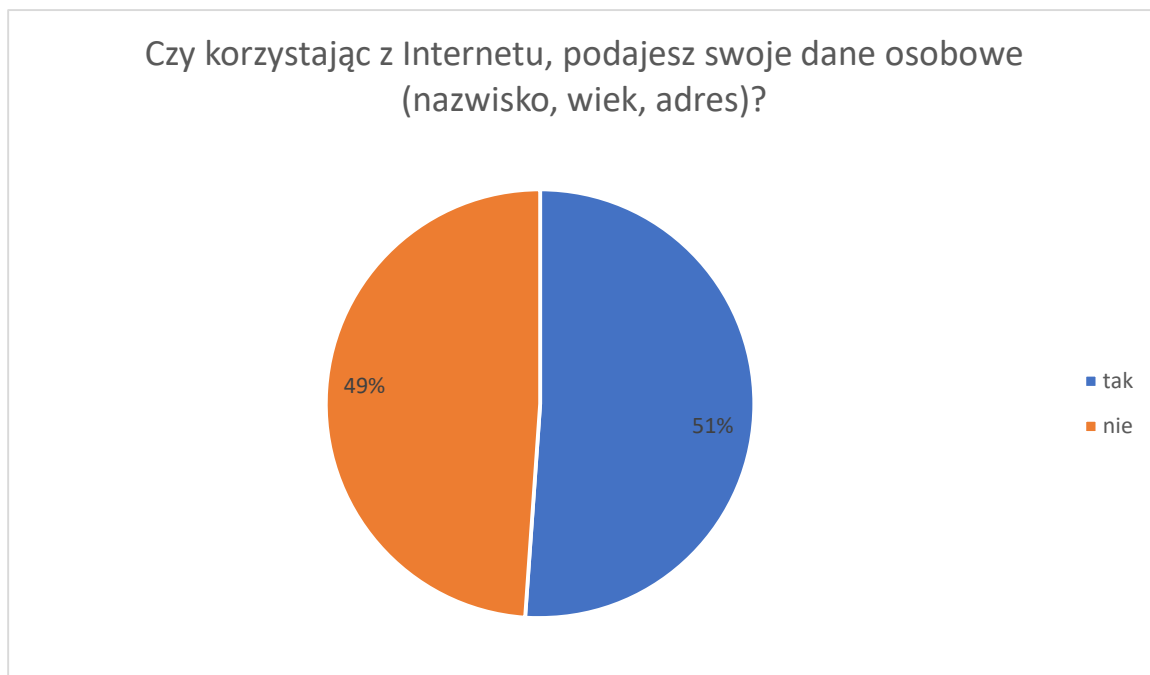
17. Pytanie dotyczy „ciekawości świata” i łamania „tabu”.

Wykres 25. Wchodzenie na nieodpowiednie strony.

Blisko 70% uczniów wchodziła na strony z treściami nieodpowiednimi w ich wieku.

18. Pytanie o umiejętność zachowania reguł bezpiecznego surfowania w Internecie.

Wykres 26. Podawanie danych osobowych osobom z Internetu.

Połowa ankietowanych uczniów standardowo podaje swoje dane osobowe w trakcie korzystania z Internetu uważając, że tak trzeba skoro oczekuje tego od nich dana strona.

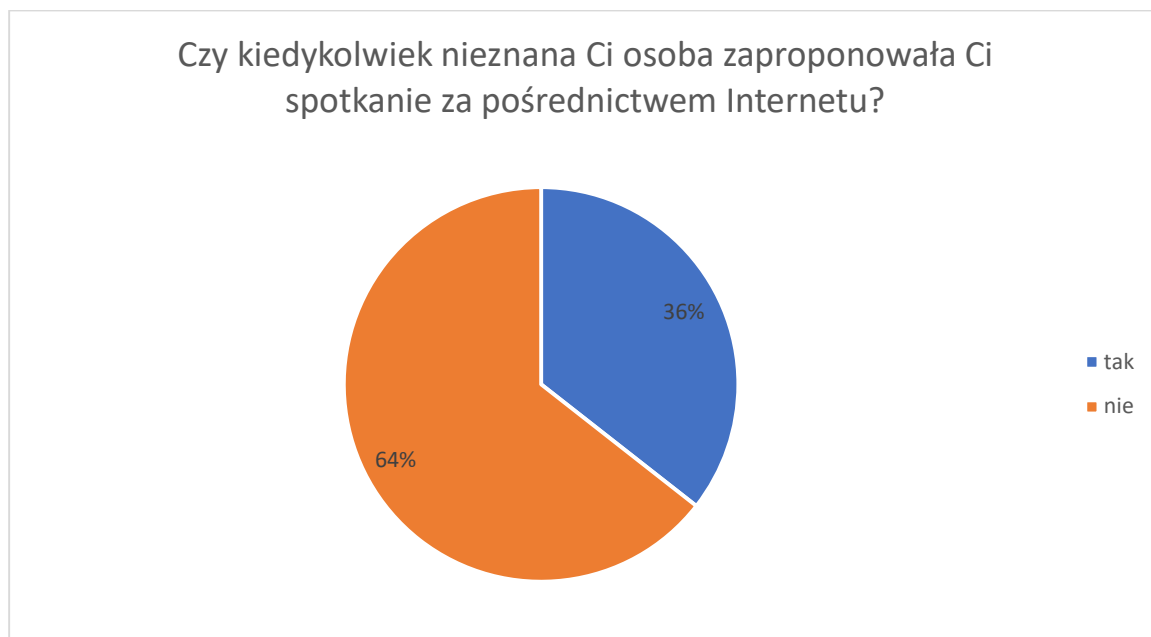
19. Pytania o zachowania ryzykowne w cyberprzestrzeni.

Wykres 27. Nawiązywanie znajomości przez Internet.

$\frac{3}{4}$ uczniów biorących udział w ankiecie nawiązało znajomość przez Internet.

20. Pytanie dotyczy zaufania niekoniecznie znajomym osobom.

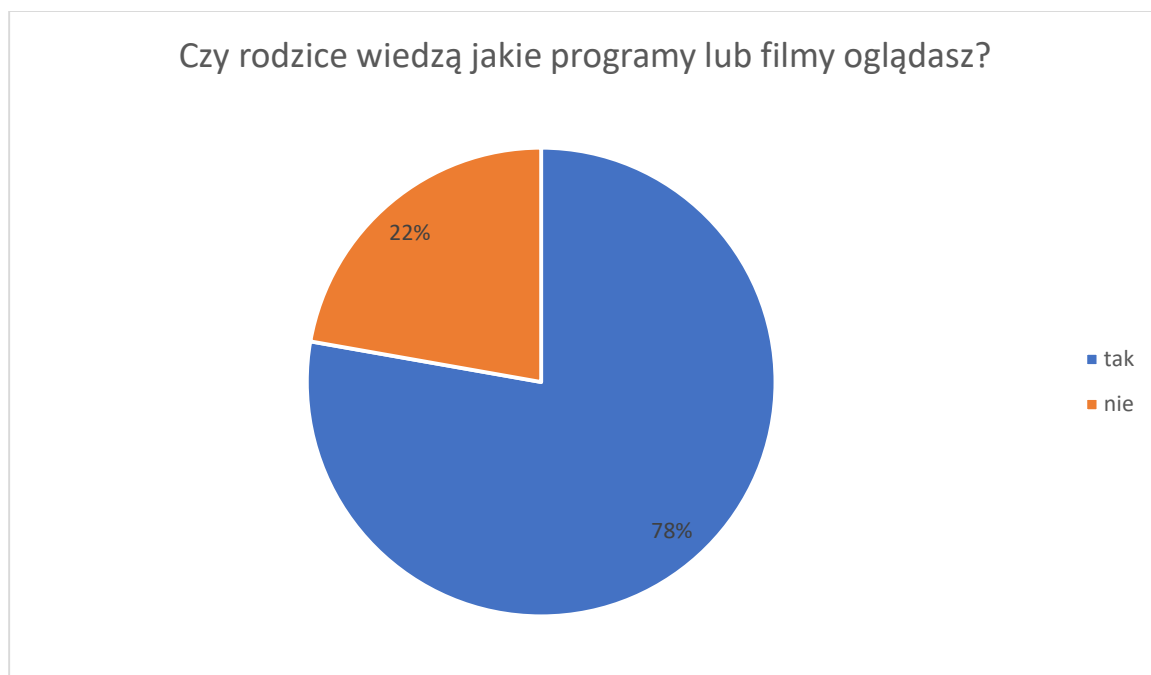
Wykres 28. Proponowanie spotkań za pośrednictwem Internetu.

$\frac{2}{3}$ uczniów za pośrednictwem Internetu otrzymało propozycję spotkania.

21. Ile godzin w ciągu dnia przeznaczasz na oglądanie telewizji?

Najczęściej wskazywano - 1h, 3h lub „dużo”. 2 osoby napisało, że nie ogląda telewizji.

22. Czy dziecko ma zapewnioną właściwą opiekę, gdy korzysta z mediów?

Wykres 29. Czy rodzice wiedzą co ogląda uczeń?

Rodzice prawie 80% badanych uczniów orientują się co oglądają ich dzieci.

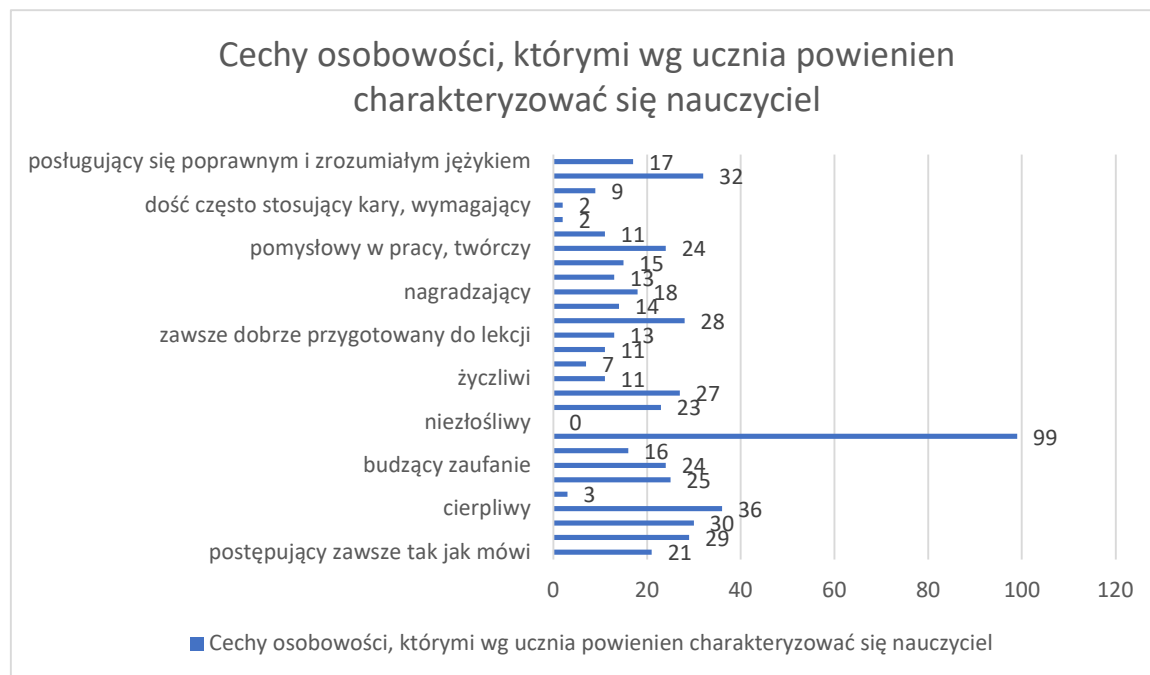
23. Jak zwykle spędzasz swój wolny czas? Ile godzin dziennie na to przeznaczasz?

Wymieniono następujące formy spędzania czasu: spotkania ze znajomymi, treningi, gry planszowe i komputerowe, słuchanie muzyki, wolontariat, oglądanie filmów (netflix), montaż filmów, hobby, odrabianie lekcji, 1 osoba nie ma w domu komputera. Czas średnio 4 godziny.

Cechy osobowości nauczyciela.

Oczekiwane przez uczniów cechy osobowości nauczyciela

1. Wskaż 10 cech osobowości, którymi powinien charakteryzować się nauczyciel.

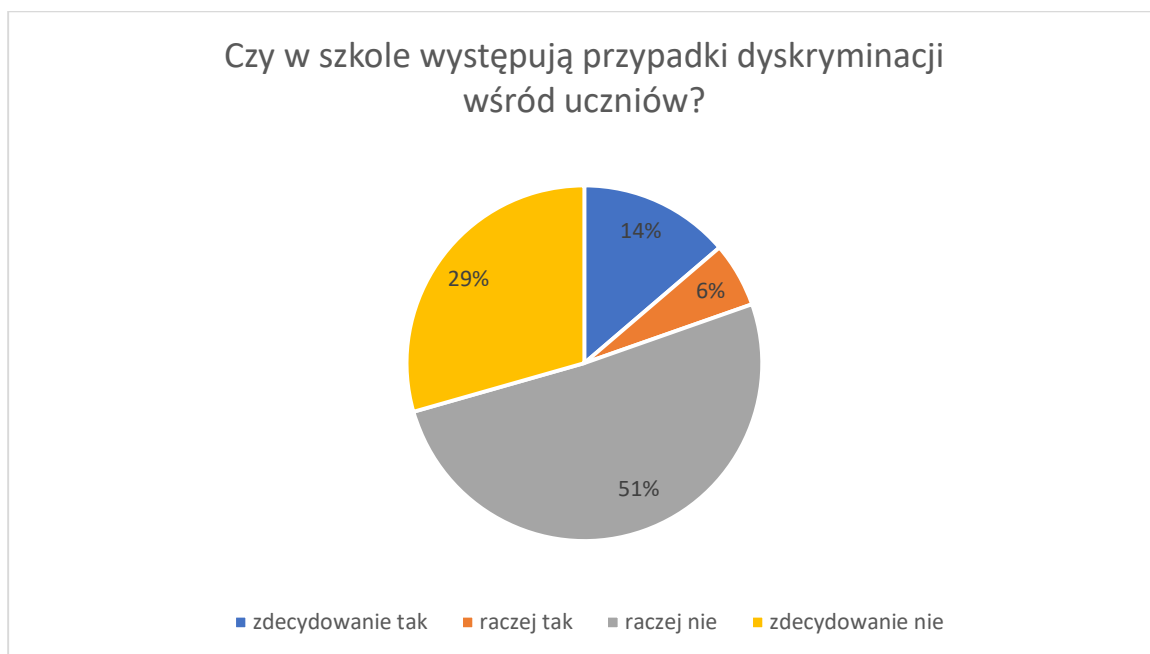
Wykres 30. Cechy osobowości nauczyciela.

Wśród dwudziestu podanych cech osobowości nauczyciela, ankietowani mogli wybrać 10 pozycji. Najczęściej wskazywano, że nauczyciel powinien budzić zaufanie, wysławiać się poprawnie, być cierpliwym, dobrze przygotowanym do lekcji, życzliwym, pomysłowym i twórczym. Uczniowie źle przyjmują nauczycieli stosujących kary i będących nadmiernie wymagającymi.

3.3. Analiza ankiet skierowanych do nauczycieli.

Bezpieczeństwo w szkole

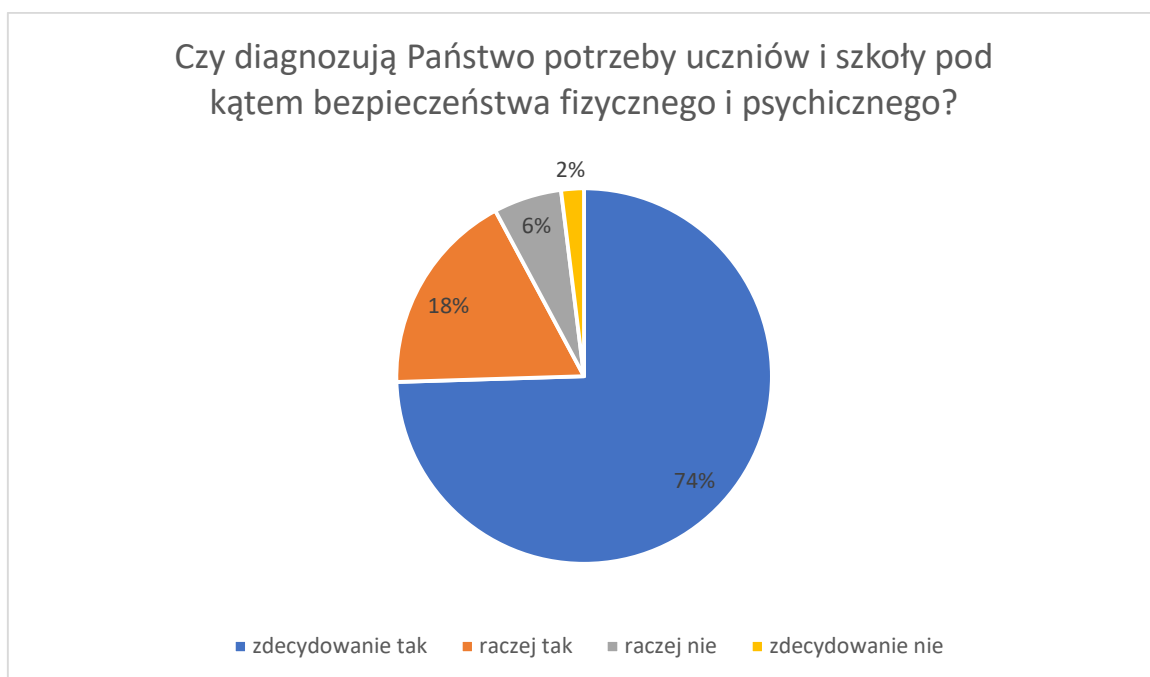
1. Pytanie dotyczy znajomości „na bieżąco” problematyki dyskryminacji wśród uczniów.

Wykres 31. Przypadki dyskryminacji.

Według opinii ankietowanych nauczycieli (80%) w szkole nie występują przypadki dyskryminacji wśród uczniów. 20% badanych miało wiedzę o przypadkach dyskryminacji.

2. Czy nauczyciel reaguje we właściwy sposób i podejmuje działania mające zabezpieczać przestrzeń szkoły od przemocy?

Wykres 32. Diagnozowanie uczniów pod kątem bezpieczeństwa.

92% nauczycieli brało udział w diagnozowaniu potrzeb uczniów pod kątem bezpieczeństwa fizycznego i psychicznego. Są jednak nauczyciele (8%), którzy takich diagnoz nie wykonywali.

1. Czy nauczyciel reaguje we właściwy sposób i podejmuje działania antydyskryminacyjne.

Wykres 33. Działania antydyskryminacyjne.

84% ankietowanych nauczycieli w ostatnich dwóch latach podejmowało działania antydyskryminacyjne. 16% odpowiedziało przecząco.

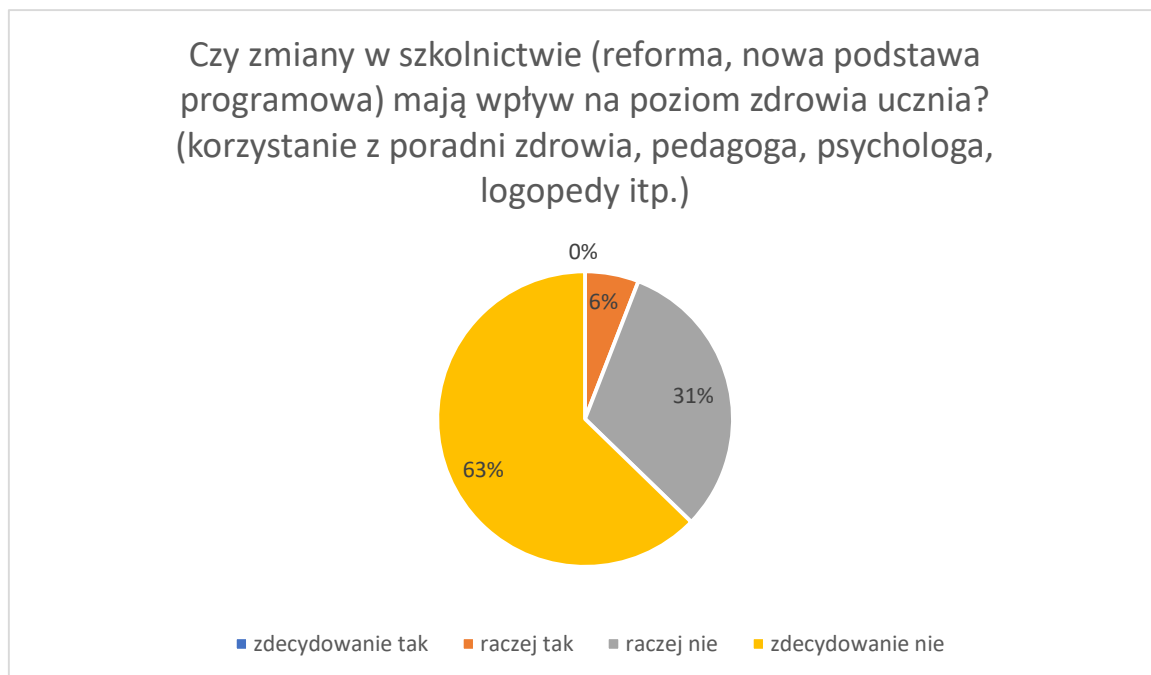
2. Pytanie o zdanie nauczycieli – oni są najbliżej problematyki – o sens wymienionych reform. Czy dzięki nim poprawiło się bezpieczeństwo w szkole?

Wykres 34. Wpływa zmiany w szkolnictwie na bezpieczeństwo w szkole.

Według badanych nauczycieli zmiany wskazane zmiany w szkolnictwie nie wpłynęły na poprawę bezpieczeństwa w szkole.

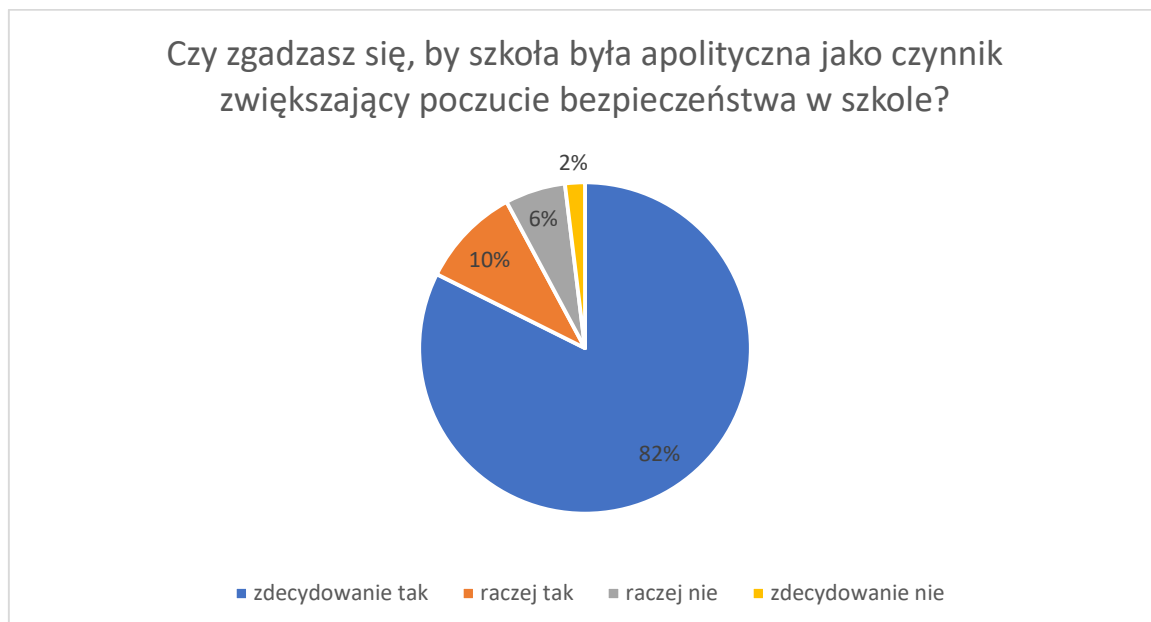
3. Czy na skutek reformy poprawił się dostęp do korzystania z poradni zdrowia, pedagoga, psychologa, logopedy itp.?

Wykres 35. Wpływ zmian w szkolnictwie na poziom zdrowia ucznia.

Zdecydowana większość badanych nauczycieli uważa, że wskazane zmiany w szkolnictwie nie wpłynęły na poprawę zdrowia uczniów i zakres korzystania z pomocy i opieki specjalistów.

4. Pytanie o zasadność istnienia szkoły systemowej.

Wykres 36. A-polityczność szkoły, a bezpieczeństwo.

Zdecydowana większość ankietowanych nauczycieli uważa, że szkoła powinna być uwolniona od polityki.

ZAKOŃCZENIE

Zamierzeniem przeprowadzonych badań było zdobycie wiedzy na ile przekształcenia kulturowe i ideologiczne obecnie w Polsce zachodzące, mogą mieć wpływ na zakres opieki i wychowania w edukacji szkolnej. Jak zmiany omówione w części teoretycznej mogą wpływać na zdrowie i bezpieczeństwo uczniów? Czy w naprawie stanu rzeczy, podniesienia jakości czynności edukacyjnych może odgrywać autorytet rodzica i nauczyciela? Jaki jest wpływ dezorganizacji rodziny na efektywność działań opiekuńczo-wychowawczych? Jeśli diagnoza okazuje się słuszna, jakie działania trzeba podjąć, by odwrócić negatywne tendencje zachodzących zmian kulturowych? Nie wystarczy wskazanie wielowarstwowej problematyki.

Na bazie zebranych danych ze źródeł specjalistycznych, monografii pedagogicznej, urzędowych danych GUS, NIK i Rzecznika Praw Dziecka, i przede wszystkim w oparciu o wynik ankiet ilościowych przeprowadzonych w wybranej szkole podstawowej wskazano możliwości zmian w oczekiwanym kierunku.

Analiza użytych na potrzeby tej pracy licencjackiej kwestionariuszy ankiet dowodzi, że nie można i nie jest to możliwe, by edukację oddzielić od opieki i wychowania. Mówi o tym Deklaracja Praw Dziecka - *dziecko, z uwagi na swoją niedojrzałość fizyczną oraz umysłową, wymaga szczególnej opieki i troski, w tym właściwej ochrony prawnej, zarówno przed, jak i po urodzeniu*⁵⁷. I choć szkoła nigdy nie będzie substytutem rodziny, gdyż pełni głównie funkcję edukacyjną, a rodziny w jej zadaniach nie wyręczy żadna instytucja czy placówka, to uczyć się mają niezbywalne prawo nie tylko do rozwoju umysłowego, ale także do wsparcia zapewniającego w ramach opieki i wychowania pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę, zajęcia sportowe i możliwość rozwoju zainteresowań. Jak możemy zauważyć na podstawie odpowiedzi uczniów, czują się oni bezpiecznie w szkole i wiedzą jakich zachowań się od nich oczekuje. Ważne by działania wychowawcze były planowane, spójne i adekwatne do potrzeb uczniów i wzmacniały oczekiwane zachowania poprzez profilaktykę oraz nagradzanie uczniów.

Zarówno zdecydowana większość nauczycieli, a także rodziców zauważa nieskuteczność przeprowadzonych zmian w szkolnictwie na drodze jego reformowania. Nowy system miał usprawnić pracę w szkołach, uporządkować kwestie rozwojowe uczniów przez likwidację gimnazjów. W zamian zwiększono biurokrację, wydłużono drogę awansu nauczyciela, utrudniono realizację procesów dydaktycznych i wychowawczych przez źle przygotowane podstawy programowe. Zmieniono niemal wszystkie elementy systemu szkolnictwa jak podstawy programowe, nowe podręczniki, konieczność dostosowania budynków placówek i wyposażenia do zakładanych celów tj. spójnej struktury organizacji szkół oraz wydłużenie okresu kształcenia w jednej szkole i tej samej grupie rówieśniczej. W rezultacie placówkom szkolnym przychodzi zmagać się z efektem wystąpienia tzw. podwójnego rocznika i wprowadzeniem dwuzmianowego systemu nauczania od nowego roku szkolnego (szczegółowy Raport NIK⁵⁸). Na wadliwą i zbyt obszerną konstrukcję podstaw programowych wskazywał Rzecznik Praw Dziecka. Zdecydowana większość ankietowanych nauczycieli uważa, że szkoła powinna być

⁵⁷ <https://brpd.gov.pl/konwencja-o-prawach-dziecka>

⁵⁸ <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/reforma-oswiaty-w-czesci-sfinansowana-przez-samorzad.html>

uwolniona od polityki wskazując przy tym, że przeprowadzone zmiany w szkolnictwie nie wpłynęły na poprawę bezpieczeństwa w szkole ani na poprawę zdrowia uczniów.

W związku ze zmianami w oświacie w jednej trzeciej szkół pogorszyły się warunki nauczania, a w połowie (56%) nie poprawiły się. Zajęcia w szkołach często kończyły się w godzinach wieczornych, a dyrektorzy szkół skarżyli się na braki finansowe. Ograniczono w wielu szkołach ofertę zajęć poza lekcyjnych.

W tych warunkach zanotowano wzrost zachowań anty zdrowotnych wśród uczniów jak palenie tytoniu i spożywanie alkoholu. Zwiększył się procent zachowań ryzykownych co pokazuje problematyka używania tzw. dopalaczy. Mimo iż w pierw uczniowie wskazali, że w szkole czują się bezpiecznie, to już w kolejnej ankiecie szczegółowej przyznali, że doświadczali na terenie szkoły różnych form przemocy werbalnej (połowa ankietowanych) i fizycznej 20%. Również co drugi ankietowany uczeń przyznał, że był ofiarą zachowań agresywnych.

Chociaż za rozwój dzieci nie odpowiada szkoła lecz przede wszystkim rodzice, to misją szkoły jest zapewnić dzieciom optymalne warunki rozwoju społecznego, intelektualnego i psychofizycznego, wzbogacać jego potrzeby i rozwój zainteresowań, prowadzić działalność korekcyjną i wyrównawczą. Prowadzić działania opiekuńcze, informacyjne, edukacyjne i alternatywne dla zachowań ryzykownych, stosować realizację programów profilaktyki szczególnie na dwóch pierwszych poziomach poprzez poradnictwo rodzinne, wsparcie pedagogów, psychologów, terapeutów i pracowników socjalnych. Reforma niestety nie wprowadziła mechanizmu, który pozwoliłby na poprawę współpracy pomiędzy szkołą, a rodziną dziecka.

Ludzie muszą się ze sobą porozumiewać. Ważne jednak, by porozumienie opierało się na zaufaniu, kompetencji, dobrym samopoczuciu, empatii – ponieważ wspieranie dobrego samopoczucia słuchacza nie jest celem, który po prostu można pominąć. Takie podejście buduje pozytywne nastawienie odbiorcy. To podstawa, fundament działania każdej osoby, która chce osiągać najlepsze wyniki i cieszyć się poważaniem wśród uczniów. 60 % badanych uczniów stwierdziło, że autorytet jest potrzebny, a 56% uznało, że autorytet ma duże znaczenie, czyli jest oczekiwany jako pewna postawa wobec uczniów. Połowa badanych w tej kwestii nie miało zdania co może świadczyć o dużych oczekiwaniach uczniów i na pewno jest to wyzwanie w dalszej pracy dla nauczycieli.

W ankietach najczęściej wskazywano, że nauczyciel powinien budzić zaufanie, wystawiać się poprawnie, być cierpliwym, dobrze przygotowanym do lekcji, życzliwym pomysłowym i twórczym. Uczniowie źle przyjmują nauczycieli stosujących kary i będących nadmiernie wymagającymi. Ważnym problemem na który wskazały wyniki badań jest brak ojca w typowaniu ankietowym „kogo uważasz za swój autorytet?”.

Wymieniano mamę, rodzinę jako całość, dziadków, brata, osoby ze świata polityki i rozrywki, ale nikt z uczniów nie wymienił ojca i nauczyciela. Ponadto 20 osób stwierdziło, że „nie ma zdania” lub nie odpowiedziało w ogóle. Wynik ten świadczy o kryzysie ojcostwa i małżeństwa zarazem. Ojciec stał się „nieobecny” i można zapytać - czy zastąpił go Internet, media, smartfon? Czy też jest to rezultat plagi rozwodów, emigracji zarobkowej rodziców /ojca/, potrzeby samorealizacji, procesu emancypacji kobiet lub innych działań różnych organizacji jak np. IPPF? Polskie organizacje podległe finansowo IPPF to: Federa, Ponton, Bez Tabu, TRR i Astra Youth. Rodzina jako podstawowa

komórka społeczna ewidentnie doświadcza szoku globalizacyjnego i wszelkich zmian z tym związanych.

Presja wywierana na rodziców, by ich dziecko nadażało i dopasowywało się do dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości ma swoje konsekwencje społeczne. Wpływy demograficzne, ekonomiczne, społeczne i antykulturowe utrudniają wypełnianie funkcji przypisanych jedynie rodzinie ukierunkowywanej silnie przede wszystkim na konsumpcję, samorealizację z odrzuceniem wartości ogólnie przyjętych jak dobro, autentyzm, godność, prawda i miłość wspierające personalny rozwój podmiotu jakim jest człowiek w sferze psychicznej, duchowej i fizycznej. Zapewne, wymienione tu zjawiska mają wpływ na uniezależnianie dzieci od moralnego przewodnictwa rodziców.

Nauczyciele z kolei mają dziś duży problem z utrzymaniem dyscypliny wśród uczniów. Nie pomagało w tym korzystanie z firm ochroniarskich w gimnazjach. Młodzież zachowuje się swobodniej, wiedzę przygotowuje „pod testy”, sytuacji nie ułatwia brak zajęć z techniki, muzyki i plastyki czyli tych elementów kształcenia, które mają wpływ na kulturę i rozwijają zdolności poprzez doświadczenie kreowania własnej twórczości. Mediatyzacja edukacji stawia wymóg organizowania „impres pokazowych” na wzór dawnych „akademii”, które natychmiast można zaprezentować na portalu społecznościowym Facebook. Tak więc, decyduje to, co można pokazać ogółowi w świecie wirtualnym nazywanym cyberprzestrzenią. Przypomina to życie z klipów reklamowych, gdzie liczy się tylko chwila obecna, „wrywkowość”, a brak jest ciągłości kulturowej.

O kryzysie tej „humanizacji” świadczy coraz większa liczba samobójstw, także wśród nastolatków, ofiar wcale nie biedy, ale zaszczucia za pomocą Internetu. Są to skutki ekranowej idealizacji rzeczywistości i bezstresowego wychowania.

Funkcje wychowawcze o których mowa, przejęły w znacznym stopniu media i rodzice z wygody lub braku czasu oddali dzieci w tę sferę, gdzie „partnerem”, „towarzyszem”, „nianią”, stały się urządzenia mobilne takie jak choćby smartfon. Jest to swoista kapitulacja rodziców wobec nowoczesnych metod kontaktowania się z otoczeniem i pozyskiwaniem wiedzy jedynie na doraźny użytek. Z kolei nauczyciel nie musi znać wszystkich odpowiedzi na pytania stawiane przez uczniów, ale musi mieć samoświadomość siebie i odróżniać wiedzę nabytą od napływających informacji.

Zjawisko i poczucie posiadania wszystkiego w zasięgu ręki (świat ukryty w urządzeniu noszonym ze sobą) rozmywa stosunki społeczne. Logika jest prosta – na pierwszym etapie za pomocą reklamy pozyskuje się potencjalnego klienta. Następnie gdy już staje się on nabywcą wymarzonego urządzenia zmienia się ukierunkowanie jego uwagi z osób z kręgów w których przebywa (rodzina, przyjaciele, znajomi), zmienia się więc forma kontaktowania z otoczeniem, nie trzeba już rozmawiać, czytać książek gdyż każdy ma tę samą wiedzę, która jest w zasięgu kilku przycisków smartfona. Nie trzeba już przebywać ze sobą „twarzą w twarz” wystarczy użyć aplikacji mobilnej.

„Spotkanie” nabrało nowego wymiaru. W kontekście budowania autorytetu ten fakt ma ogromne znaczenie. Jest to płaszczyzna zasadnicza w budowaniu nowej jakości nauczania i wychowania. Dzieci są koło siebie, lecz zbyt mało rozmawiają ze sobą gdyż są ciągle skupione na swoich smartfonach. Często zamiast po prostu rozmawiać wprost,

siedząc obok siebie piszą do siebie nawzajem sms. Relacje rodem z NASA na zasadzie łączności satelitarnej przez GPS stały się normą funkcjonowania w społeczeństwie.

Prawdopodobnie głównie z tego powodu zanika model społeczeństwa zjednoczonego zbiorem wspólnych niekwestionowanych wartości, zasad etycznych i światopoglądowych. Dawniej ludzie żyli w rodzinach generacyjnych, wielopokoleniowych. Dużo ze sobą rozmawiali. Obecnie doświadczamy na co dzień nasilonego oddziaływania mediów, postępującej relatywizacji odniesień, poglądów i kultury. Opisywane zjawisko nie omija systemu edukacji i samego szkolnictwa. Sztucznie i odgórnie stymulowany konflikt społeczny przeobraził wszystkie poziomy funkcjonowania człowieka i poziomy edukacji młodego ucznia.

Receptą na taki stan rzeczy miała być szkoła postmodernistyczna. W jej obrębie eksperymentowano, wprowadzano pedagogikę progresywistyczną. John Dewey krytykował progresywizm, że skupia się na teraźniejszości przy negacji tradycyjnego modelu nauczania. Sprzeciwiał się uznawaniu przez progresywistów postawy aktywnej, ale – jak uważał – bezcelowej, za ważną. Według niego działanie samo w sobie nie posiada żadnej wartości. Natomiast działanie skierowane na rozwiązywanie problemów jest działaniem celowym, które umożliwia postęp w rozwoju społecznym i intelektualnym ucznia. „Przeszłość” także może być przydatna. Wyłania się tutaj jeszcze jedna perspektywa. W takim kontekście nie ma mowy o „niejasnościach”. Mianowicie, tradycja to ciągłość podmiotowo-historyczna.

W Polsce propagatorem teorii progresywizmu pedagogicznego był m.in. Janusz Korczak, ale czy jego idee są możliwe do przeprowadzenia w czasach dzisiejszych?

Omówione kwestie stwarzają konieczność dokonania nowej oceny i zdiagnozowania problematyki od podstaw, by następnie uporządkować, potem nazwać wszystkie tendencje i zjawiska utrudniające realizację zadań szkoły w zakresie opieki i wychowania. Tym bardziej, że coraz częściej konieczna jest ingerencja psychologów i psychiatrów. Z powodu zaburzeń psychicznych u dzieci i młodzieży szpitale pękają w szwach.

Czy wspomnienie całego systemu metodologii pracy z młodym człowiekiem zaproponowanego i stosowanego przez Aleksandra Kamińskiego dziś już prawie zapomnianego w postaci harcerskiego wychowania znajdzie tu swoje uzasadnienie? Jest to konkretny, sprawdzalny system wartości, służba, braterstwo, praca nad sobą i inne zasady zawarte w Przyrzeczeniu i Prawie harcerskim oparte na sumiennej pracy będącej instrumentem wpływającym na samodoskonalenie i własny rozwój. To wychowanie czynne, aktywne uczestnictwo kształcające przez eksperymentowanie, samodzielne wyciąganie wniosków, dokonywanie wyborów i osobiste działanie.

Za profilaktykę opisanych wcześniej zaburzeń odpowiadają jednak przede wszystkim dorośli. By tendencja odwróciła się, trzeba aby rodzice zaczęli rozmawiać ze swoimi dziećmi. To pierwszy krok, który należy uczynić. Rodzice, którym zależy na budowaniu poczucia wartości u dziecka powinni: okazywać dzieciom miłość i czułość, jasno stawiać granice i uczyć zasad ogólnie akceptowalnych, mówić o swoich oczekiwaniach, pozwalać dziecku być samodzielnym, wierzyć w jego możliwości i kompetencje, pozwalać doświadczać rzeczywistości, akceptować uczucia dziecka, potrafić przyznać się do błędu – przeprosić, doceniać starania i wysiłki dziecka, liczyć się z jego potrzebami i jego zdaniem.

Szkoła, ma narzędzia, by wspomagać rodzinę w kryzysie. Ważne zatem, by identyfikować i zbierać informacje o uczniach w celu wyizolowania, nazwania i pokazania objawów powodujących trudności i zachowania dysfunkcyjne za pomocą narzędzi i procedur diagnostycznych. Mogą to być strategie ewaluacyjne, obserwacje, wywiady i zastosowana w niniejszej pracy metoda badań ankietowych.

Kolejną bardzo ważną kwestią jest zapewnienie uczniom bezpieczeństwa podczas ich przebywania na terenie szkoły. Dlatego konieczne jest, by diagnoza określonej grupy dzieci była poprzedzona wyraźnie sprecyzowanym celem obserwacji. Stosując strategie trzeba pamiętać o zachowaniu spójności pracy w obrębie szkoły i z rodziną.

W zaistniałych przypadkach można zastosować wykorzystując zasoby środowiska, program oparty o 5P (już obecny w szkołach) czyli *poszukiwanie* – twórczy rozwój w oparciu o kulturę oraz odkrywanie praw i osiągnięć nauki, rozwijanie uczniowskich *pasji* w określonej *perspektywie*, budowanie *pewności* indywidualnego ucznia i poczucia własnych kompetencji, tworzenie *przestrzeni* w której nie decyduje przymus i autorytaryzm lecz postawa twórcza, gdzie nikt nie będzie zaniedbany, a nauczyciel będzie mógł rozwijać swe pasje wraz z uczniami po to, by doświadczać wzrostu we właściwym dla siebie czasie (*Erikson*) aż do powstania funkcjonalnej całości. By wspomnienia ze szkoły nie były bolesne i nie zagrażały dalszej socjalizacji na poziomach społecznienia, myślenia, przetwarzania i nabywania wiedzy oraz tworzenia relacji międzyludzkich na drodze procesu personalizacji aż do późnej starości. Nie wiemy jakie skutki „przekazu obrazkowego” przyniesie „zanurzenie się” człowieka w świecie mediów.

Jak będą kształtowały się społeczeństwa, jak będzie wyglądało życie jednostki ludzkiej, zwłaszcza tej dorastającej? Tymczasem chęć poznania przez ludzi coraz rozleglejszych obszarów wiedzy przyczynia się do powstawania nowych koncepcji teoretycznych i nowatorskich rozwiązań, nie zawsze sprawdzających się w praktyce. Warto przy tym korzystać z doświadczeń psychologów biznesu, szkolących kadry pedagogiczne i menedżerów. Bez wątplenia każdy z uczących i wykładowców chce, by wiedza którą przekazuje, była odbierana i przyswajana przez jak największą liczbę odbiorców. Każdy nauczyciel wychowawca chciałby cieszyć się szacunkiem, mieć posłuch wśród podopiecznych i być autorytetem.

Współcześni wychowankowie dysponują coraz większą wiedzą o świecie, który ich otacza, ale coraz mniej rozumieją samych siebie, pozbawieni są własnego indywiduum i wymiaru duchowego. Pedagogika katolicka oparta na tym, co stałe i niezmiennie, należy do najstarszych i najszerzych inicjatyw pedagogicznych w nowożytnej Europie, a wychowanie i dydaktyka oparte na wartościach chrześcijańskich, w dzisiejszych czasach ekspansji ponowoczesności są niestety rzadko stosowane.

Zastanawiające jest, że ankietowana młodzież orientuje się w terminologii zagrożeń cyberprzemocą (*zabrakło w ankiecie terminu „patostreaming” określającego nowe, bardzo niebezpieczne zjawisko ukazywania „na żywo” przemocy, poniżania, libacji alkoholowych, niszczenia przedmiotów, podczas „transmisji oglądanej w dziesiątkach tysięcy przez dzieci i młodzież on-line - „aktorzy” na ich życzenie, za pieniądze przesłane przez widzów, dokonują dalszych ekscesów*) i zna konsekwencje prawne łamania zasad przestrzegania bezpieczeństwa w sieci, ale $\frac{3}{4}$ uczniów biorących udział w ankiecie nawiązało znajomość przez Internet, a $\frac{2}{3}$ uczniów za pośrednictwem Internetu otrzymało

od nieznanej osoby propozycję spotkania. Przy tym, połowa z nich przez Internet podaje swoje dane personalne i przegląda strony z treściami dla nich nieodpowiednimi. Dzieje się tak, mimo przeprowadzanych programów profilaktycznych (84%) i działań pod kątem bezpieczeństwa fizycznego oraz psychicznego uczniów, przez 92% ankietowanych nauczycieli. Można też zapytać, dlaczego aż 80% nauczycieli nie ma wiedzy o przypadkach dyskryminacji wśród uczniów. Trzeba nadmienić, że ankietowani, to najlepsi uczniowie pod względem nauki i zachowania w szkole, w której przeprowadzono badania. W przypadku wykazania się znajomością terminologii warto jeszcze podkreślić, że niewielu uczniów znało znaczenie słowa „wykluczenie” przy 22% uczniów, którzy stwierdzili, że nie mogą liczyć na czyjąkolwiek pomoc wśród kolegów. Symptomy wykluczenia takie jak strach czy niepokój towarzyszyły blisko 40% badanych uczniom z klas IV-VI.

Ksiądz dr Marek Drzewiecki przypomina, że *dojrzały wychowawca to ktoś, kto wie, że jego pierwszym i najtrudniejszym zadaniem jest wychowywanie samego siebie oraz pomaganie innym dorosłym w podjęciu pracy nad sobą. Ten, kto codziennie od nowa czuwa nad własnym charakterem i kto stawia sobie szlachetne wymagania, potrafi też owocnie pomagać innym dorosłym w pracy nad sobą. Gdy ludzie dorośli (rodzice, księża, nauczyciele) szczerze podejmują trud samowychowania, wtedy zaczynają tworzyć środowisko, w którym optymalnie rozwijać się może młode pokolenie. Dziewczeta i chłopcy, którzy widzą, że ich rodzice i inni wychowawcy, wychowują najpierw samych siebie, stają się w naturalny sposób skłonni do korzystania z ich obecności i z rozmów wychowawczych*⁵⁹.

Dobrym przykładem działań na rzecz opieki i wychowania jest Komitet Ochrony Praw Dziecka założony w dniu wybuchu Stanu wojennego początkowo nielegalny, mający na celu przeciwstawianie się krzywdzeniu i złemu traktowaniu dzieci. Prowadzi on programy: wsparcia rodzin zagrożonych przemocą, podnoszenia umiejętności wychowawczych rodziny i jej zdolności radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych choćby związanych z rozstaniem się rodziców (powszechność rozwodów), ochrona dzieci przed wykorzystywaniem seksualnym. Karygodne jest, że na tle ochrony praw dziecka dochodzi do konfliktów ideologicznych między Rzecznikiem Praw Człowieka wykonującym polecenia WHO, a Rzecznikiem Praw Dziecka w Polsce⁶⁰. Michał Pawlak (RPD) stając w obronie praw dzieci przeciwko obowiązkowej ich seksualizacji w szkołach powiedział: *Poglądy czy osobiste doświadczenia, także w wielości czy różnorodności związków, nie powinny być podstawą do wydawania ocen, które godzą w miliony polskich obywateli wychowujących dzieci z miłością, odpowiedzialnością i szacunkiem. zgodnie z art. 48 ust. 1 Konstytucji, a także art. 3 ust. 2 pkt 2 ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka, dziecko ma prawo do wychowania w rodzinie, rodzice zaś mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem, a wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania. Zauważa, że sam Europejski Trybunał Praw Człowieka zastrzegł, iż „państwo nie może realizować celu indoktrynacji, który może być rozumiany jako brak respektowania religijnych lub filozoficznych przekonań rodziców. To jest granica, której nie wolno przekraczać”.*

⁵⁹ https://opoka.org.pl/biblioteka/I/ID/jezus_wychczz.html

⁶⁰ <http://brpd.gov.pl/>

BIBLIOGRAFIA

- Dąbrowski Z., Kulpiński F., *Pedagogika opiekuńcza*, UWM Olsztyn 2002.
- Dąbrowski Z., *Pedagogika opiekuńcza w zarysie I*, UWM Olsztyn, 2006.
- Dąbrowski Z., *Węzłowe problemy opieki i wychowania w domu dziecka*, Olsztyn 1995.
- Dąbrowski Z., *Z problemów pedagogiki. Uniwersalność opieki międzyludzkiej*, Zeszyt naukowy nr.3/1p/2011, Chojnice.
- Gałaś M., *Niebezpieczne ścieżki rozwoju. Kultura postmodernistyczna jako źródło kryzysów*. Zeszyty naukowe WSP w Olsztynie, Prace psychologiczne, zeszyt II, 1998.
- Gerard A. JM, *Walka o normalność Przewodnik do autoterapii homoseksualizmu*, Fronda
- Gogacz M., *Osoba zadaniem pedagogiki*, Wykłady bydgoskie, W-wa 1997.
- Gurycka A., *Błąd w wychowaniu*, WSiP, Warszawa 1990.
- Hansen Bratu M., *Masowe wytwarzanie doświadczenia zmysłowego. Klasyczne kino hollywoodzkie jako modernizm wernakularny*, tłum. Ł. Biskupski i in., w: *Rekonfiguracje modernizmu...*
- <http://gazetaolsztyńska.pl/436220,Internet-i-smartfon-zastepuja-nam-przyjaciol-i-rodzine-W-sieci-spedzamy-po-kilka-godzin-dziennie.html#ixzz5Cx9cIZG7>. [on-line].
- <http://pedkat.pl/index.php/239-ks-wolicki-marian-znaczenie-autorytetu-w-wychowaniu>. [on-line].
- <https://www.komputerswiat.pl/aktualnosci/internet/gender-juz-na-facebooku-wyberz-sobie-jedna-z-56-plci-pelna-lista-oraz-instrukcja-jak/0nrx3mn> [on-line].
- <https://www.tvp.info/42659501/seksedukatorka-o-pornografii-to-moze-byc-edukacyjne-i-inspirujace>. [on-line].
- <https://www.tvp.info/42800851/dziennikarz-wyrzucony-z-turnieju-siatkowki-dla-osob-lgbt>. [on-line].
- https://www.youtube.com/watch?v=D_tZ2C8d0SY. [on-line].
- <https://zdrowie.pap.pl/psyche/coraz-wiecej-dzieci-doswiadcza-kryzysow-psychicznych> [on-line].
- Izdebska J. Sosnowski T., *Dziecko i media elektroniczne – nowy wymiar dzieciństwa*, red Białystok 2005, t. I.
- Jeager W., *Paideia*; H.-J. Marrou, *Historia wychowania w starożytności*.
- Jundziłł I., *Opiekuńczo-wychowawcza funkcja szkoły*.
- Kawula S., *Antropozoficzne oddziaływanie na rozwój współczesnego człowieka*, *Prace psychologiczne II*, WSP Olsztyn 1998.
- Kawula S., *Wychowanie jako wspomaganie rozwoju*, WSP Olsztyn 1998 s. Bogdan
- Suchodolski B., *Pedagogika*, PWN, W-wa 1982.
- Kotarbiński T., *Medytacje o życiu godziwym*, Wiedza Powszechna, 1986, *Z problemów pedagogiki. Uniwersalność opieki międzyludzkiej*, Zeszyt Naukowy nr.3/1p/2011, Chojnice.
- Kwieciński Z., *Tropy – ślady – próby. Studia i szkice z pedagogiki pogranicza*, Poznań – Olsztyn, 2000.
- Legutko R., <http://rlegutko.pl/wartosc-i-tradycja/tradycje.html> [on-line].
- LeVay, Simon (1991) *A Difference in Hypothalamic Structure Between Heterosexual and Homosexual Men*.
- Męczkowska A., *Podmiot i Pedagogika, O roli procesu wychowania dla rozwoju podmiotowości człowieka*, WNDSWE TWP, Wrocław 2006.
- Muszyński H., *Pedagogika*, PWN, W-wa 1982.
- Pielkowa J.A., *Rodzicielskie troski*, IWZZ, Warszawa 1988.
- Pielkowa J.A., *Wychowanie do miłości - Rodzina na przełomie wieków* pod red. Jana Żebrowskiego, WUG, Gdańsk 2006.
- Płopa M., *Psychologia rodziny: teoria i badania*, Impuls, Kraków 2011.

- Plopa M., *Psychologia rodziny: teoria i badania*, Impuls, Kraków 2011.
- Radlińska H., *Pedagogika społeczna*. ZNiO, Wrocław 1962.
- Rousseau J. J., *Emil, czyli o wychowaniu*, t. 2.
- Rousseau J. J., *Wyznania*, Kraków 2003.
- Sajdera J., *Wolny rynek w edukacji przedszkolnej, czyli biznes z dzieckiem w tle, rozdz. 4, (Anty)edukacja wczesnoszkolna*, Impuls, PAN, Kraków 2014,
- Sareło Z., *Postmodernizm w pigułce*, Wydawnictwo: Pallottinum 1998.
- Suchodolski B., *Świat człowieka i wychowanie*, Warszawa 1967.
- Szahaj A., *Postmodernizm w kulturze współczesnej*, Wydawnictwo Wers, Bydgoszcz 2001.
- Śliwerski B., *Nauki o wychowaniu wobec wyzwań postmodernizmu*, Chowanna 1, 9-18, Katowice 2003.
- Tanaś M., *Nowe technologie informacyjne źródłem zagrożeń dla dzieci i młodzieży, Opieka Wychowanie Terapia*, 2003, nr 4.
- Tatarkiewicz W., *O filozofii i sztuce*, PWN 1986, s 171.
- Więclawska A., *Z problemów pedagogiki*, Zeszyt naukowy nr3/1p/2011, Chojnice,
- Wilkoszewska K., *Czym jest postmodernizm*, Kraków 1997.
- Wolicki M., *Znaczenie autorytetu w wychowaniu*, KUL. <http://pedkat.pl/index.php/239-ks-wolicki-marian-znaczenie-autorytetu-w-wychowaniu>. [on-line].
- Zalewski D., *Nauczyciel jako funkcjonariusz systemu*, <https://www.edukacja-klasyczna.pl>. [on-line].
- Żebrowski J., *Etyczne i aksjologiczne aspekty wychowania do odpowiedzialności*, Studia Gdańskie. 2010, *Wizje i rzeczywistość* 7,
- Żebrowski J., *Studia Gdańskie Wizje i rzeczywistość*, 2007-t4.
- Żebrowski J., *O godności dziecka i jego prawach*, Studia Gdańskie, t. Vi.

SPIS ANKIET

Ankieta skierowana do rodziców uczniów

Drodzy Rodzice! Celem tej ankiety na użytek pracy licencjackiej jest poznanie częstotliwości i form Waszej współpracy ze szkołą. Proszę także o opinię Państwa na temat wprowadzonej reformy szkolnictwa z dnia 17.10.2017r. Ankieta jest anonimowa. Właściwą odpowiedź otocz kółkiem.

1. Czy współpracują Państwo ze szkołą i z jakich jej form korzystacie?
Proszę zaznaczyć wybrane odpowiedzi.
 - Wywiady
 - Indywidualne spotkania
 - Lekcje otwarte
 - Warsztaty dla rodziców
 - Spotkania integracyjne
 - Korespondencja
 - Współpraca w Radzie Szkoły
 - Inne

2. Czy zmiany w szkolnictwie (reforma, podstawa programowa) mają wpływ na poprawę bezpieczeństwa w szkole i poziom kształcenia?
 - Zdecydowanie tak
 - Raczej tak
 - Raczej nie
 - Zdecydowanie nie

3. Czy zgadzasz się, by szkoła była a-polityczna jako czynnik zwiększający bezpieczeństwo w szkole?
 - Zdecydowanie tak
 - Raczej tak
 - Raczej nie
 - Zdecydowanie nie

Płeć

Wiek

Klasa

Dziękuję za wypełnienie ankiety.

Autorytet - ankieta dla uczniów

Drogi Uczniu. Ankieta jest anonimowa. Dotyczy tego roku szkolnego. Zaznacz wybraną odpowiedź kółkiem. Na drugą część pytania odpowiedzi wpisz w miejsca kropkowane.

1. Czy potrzebujesz w swoim życiu autorytetów?

TAK NIE

2. Kogo uważasz za swój autorytet?

.....

3. Czy posiadanie autorytetu jest według Ciebie ważne?

TAK NIE

4. Czy każdy może nim zostać? Dlaczego?

TAK NIE

.....

.....

5. Czy nauczyciel może być autorytetem? Dlaczego?

TAK NIE

.....

.....

A. obojętne mi to.

B. mój charakter jest silniejszy.

6. Czy są w klasie osoby, do których mógłbyś się zwrócić o jakąkolwiek pomoc?

a) TAK

b) raczej tak

c) NIE

d) raczej nie

Płeć

Wiek

Klasa

Dziękuję za wypełnienie ankiety.

Bezpieczeństwo w szkole - ankieta dla uczniów kl. VII-VIII

Drogi Uczniu! Celem tej ankiety jest poznanie Twojej opinii na temat bezpieczeństwa w szkole. Dotyczy tego roku szkolnego! Proszę o szczere odpowiedzi. Ankieta jest anonimowa. Właściwą odpowiedź otocz kółkiem.

1. Czy w szkole czujesz się :

a. bezpiecznie

b. niebezpiecznie

2. Czy w szkole ktoś częstował Cię :

a. papierosami:

TAK NIE

b. alkoholem:

TAK NIE

c. narkotykami:

TAK NIE

3. Czy znasz konsekwencje prawne:

- a) spożywania alkoholu,
- b) posiadania lub spożywania narkotyków,
- c) palenia papierosów,
- d) niedopełniania obowiązku szkolnego,
- e) korzystania z niewłaściwych stron internetowych,
- f) zastraszania innych

TAK NIE

4. Pyt. Czy są uczniowie których się boisz?

TAK, NIE

5. Czy byłeś ofiarą zachowań agresywnych?

TAK, NIE

6. Czy zdarzyło się, że w szkole byłeś (klasy IV-VI):

Przezywany, wyśmiewany, kopany, zabierano ci jedzenie, zniszczono rzecz, ktoś ci coś zabrał, ktoś cię pobił, inne

7. Czy nauczyciele przypominają o zasadach bezpieczeństwa podczas zajęć edukacyjnych?

TAK, NIE

8. Jakie zachowania niepożądane dotknęły bezpośrednio Ciebie w szkole:

- a. kradzież mienia: TAK NIE
- b. bicie: TAK NIE
- c. kopanie: TAK NIE
- d. popychanie, szarpanie: TAK NIE
- e. wymuszanie pieniędzy: TAK NIE
- f. wyśmiewanie: TAK NIE
- g. obrażanie ciebie i twojej rodziny: TAK NIE
- h. izolowanie ciebie od rówieśników TAK NIE
- i. zastraszanie i grożenie: TAK NIE
- j. obmawianie: TAK NIE
- k. niszczenie twojej własności: TAK NIE

9. Który krąg jest Ci najbliższy? (zaznacz kółkiem lub podkreśl)

Krąg rodziny i opiekunów, Krąg przyjaciół i znajomych, E-krąg – znajomości w Internecie,

Krąg związku, Krąg mentorów, Krąg zwierząt domowych.

10. Zaznacz pojęcia które znasz:

- a) flaming,
- b) kradzież tożsamości,
- c) stalking,
- d) cyberprzemoc,
- e) prześladowanie w Internecie
- f) wykluczenie

NIE znam żadnego

11. Czy zetknąłeś się osobiście z agresją poprzez SMS lub Internet? TAK NIE
8. Czy znasz zasady bezpiecznego posługiwania się mediami (np. smartfon), Internetem?
TAK NIE

12. Czy znasz konsekwencje prawne uporczywego nękania lub innych form przemocy?
TAK NIE

13. Do czego najczęściej używasz telefonu? (zakreśl wybraną odpowiedź)

Rozmowy SMS-y Gry Robienie zdjęć

Inne

14. Gdzie najczęściej korzystasz z komputera?

W domu W szkole U znajomych

15. Ile godzin dziennie grasz na komputerze (średnio)?

16. Czy zdarzyło ci się (świadomie lub przypadkiem) wejść na stronę z treściami nieodpowiednimi dla osób w twoim wieku?

TAK NIE

14. Czy korzystając z Internetu, podajesz swoje dane osobowe (nazwisko, wiek, adres)?

TAK NIE

15. Czy zdarzyło ci się nawiązywać znajomości przez Internet?

TAK NIE

17. Czy kiedykolwiek nieznana ci osoba zaproponowała ci spotkanie za pośrednictwem Internetu?

TAK NIE

Telewizja:

1. Ile godzin w ciągu dnia przeznaczasz na oglądanie telewizji?

2. Czy rodzice wiedzą jakie programy lub filmy oglądasz?

TAK NIE

Inne formy aktywności:

3. Jak spędzasz zwykle swój wolny czas? Podaj, ile godzin dziennie na to przeznaczasz.

.....
.....

Płeć

Wiek

Klasa

Dziękuję za wypełnienie ankiety

Cechy osobowości nauczyciela - ankieta dla uczniów kl. VII-VIII

Wskaż 10 cech osobowości, którymi powinien charakteryzować się nauczyciel. Obok wybranej cechy postaw znak X. Dziękuję za wypełnienie ankiety.

Postępujący zawsze tak, jak mówi	Autentyczny	
Uzasadniający wystawione oceny	Zawsze dobrze przygotowany do lekcji	
Szanujący godność ucznia	Dotrzymujący słowa	
Cierpliwy	Pełen entuzjazmu w pracy	
Wymuszający posłuszeństwo	Nagradzający	
Pogodny	Opiekuńczy	
Budzący zaufanie	Optymista	
Mający zawsze czas dla uczniów	Pomysłowy w pracy, twórczy	
Mający poczucie humoru	Przestrzegający przepisów i zarządzeń	
Nieżłośliwy	Spostrzegawczy	
Akceptujący uczniów takimi, jacy są	Dość często stosujący kary, wymagający	
Tolerancyjny	Znający zainteresowania uczniów	
Życzliwy	Sprawiedliwy	
Stosujący demokratyczny styl oddziaływania wychowawczego	Postępujący się poprawnym i zrozumiałym językiem	

Płeć
Wiek
Klasa

Dziękuję za wypełnienie ankiety.

Ankieta dla nauczyciela – bezpieczeństwo w szkole

Ankieta dotyczy tego roku szkolnego i jest anonimowa. Proszę zaznaczyć wybraną odpowiedź.

1. Czy dostrzegają Państwo przypadki dyskryminacji wśród uczniów?

- Zdecydowanie tak
- Raczej tak
- Raczej nie
- Zdecydowanie nie

2. Czy diagnozują Państwo potrzeby uczniów i szkoły pod kątem bezpieczeństwa fizycznego i psychicznego?

- Zdecydowanie tak
- Raczej tak
- Raczej nie
- Zdecydowanie nie

3. Czy w tym bądź poprzednim roku szkolnym podejmowali Państwo działania antydyskryminacyjne?

- Zdecydowanie tak
- Raczej tak
- Raczej nie
- Zdecydowanie nie

Jeśli tak to jakie?

4. Czy zmiany w szkolnictwie (aktualna reforma, nowa podstawa programowa) mają wpływ na poprawę bezpieczeństwa w szkole?

Zdecydowanie tak

Raczej tak

Raczej nie

Zdecydowanie nie

5. Czy zmiany w szkolnictwie (aktualna reforma, nowa podstawa programowa) mają wpływ na poziom zdrowia ucznia? (korzystanie z poradni zdrowia, pedagoga, psychologa, logopedy etc.)

Zdecydowanie tak

Raczej tak

Raczej nie

Zdecydowanie nie

6. Czy zgadzasz się, by szkoła była a-polityczna jako czynnik zwiększający poczucie bezpieczeństwa w szkole?

Zdecydowanie tak

Raczej tak

Raczej nie

Zdecydowanie nie

Dziękuję za wypełnienie ankiety.

TABELE

Tabela 1. Błędy w wychowaniu wg. A. Guryckiej	26
Tabela 2. Charakterystyka zachowań wg. A. Guryckiej	26
Tabela 3. Współpraca rodziców	40
Tabela 4. Zmiany w szkolnictwie	44
Tabela 5. A-polityczność szkoły	44
Tabela 6. Czy boisz się innych uczniów?	51
Tabela 7. Ofiara zachowań agresywnych.....	52
Tabela 8. Formy zachowań agresywnych.	52
Tabela 9. Przypominanie o zasadach bezpieczeństwa.	50

WYKRESY

Wykres 1. Współpraca rodziców ze szkołą.....	43
Wykres 2. Zmiany w szkolnictwie a bezpieczeństwo w szkole.....	44
Wykres 3. A-polityczność szkoły i jej wpływ na bezpieczeństwo w szkole.	45
Wykres 4. Potrzeba autorytetu.	46
Wykres 5. Twój autorytet.....	46
Wykres 6. Potrzeba autorytetu.	47
Wykres 7. Kto może być autorytetem?	47
Wykres 8. Autorytet nauczyciela.	48
Wykres 9. Zwracanie się o pomoc.	49
Wykres 10. Poczucie bezpieczeństwa uczniów.	49
Wykres 11. Zachowania ryzykowne.	50
Wykres 12. Znajomość konsekwencji zachowań ryzykownych.....	51
Wykres 13. Czy boisz się innych uczniów?.....	51
Wykres 14. Ofiara zachowań agresywnych.	52
Wykres 15. Doświadczenie przemocy.	50
Wykres 16. Przypominanie o zasadach bezpieczeństwa.....	53
Wykres 17. Zachowania niepożądane.....	54
Wykres 18. Kręgi w których przebywa uczeń.	54
Wykres 19. Znajomość terminologii dotyczącej cyberprzemocy.	55
Wykres 20. Kontakt z agresją przez sms, Internet.	56
Wykres 21. Zasady bezpiecznego korzystania z mediów i Internetu.	56
Wykres 22. Znajomość konsekwencji prawnych nękania i form przemocy.....	57
Wykres 23. Cel używania urządzeń mobilnych.	57
Wykres 24. Korzystanie z komputera.	58
Wykres 25. Wchodzenie na nieodpowiednie strony.	58
Wykres 26. Podawanie danych osobowych osobom z Internetu.	59
Wykres 27. Nawiązywanie znajomości przez Internet.	59
Wykres 28. Proponowanie spotkań za pośrednictwem Internetu.	60
Wykres 29. Czy rodzice wiedzą co ogląda uczeń?	60
Wykres 30. Cechy osobowości nauczyciela.	61
Wykres 31. Przypadki dyskryminacji.	62
Wykres 32. Diagnozowanie uczniów pod kątem bezpieczeństwa.....	62
Wykres 33. Działania antydyskryminacyjne.	61
Wykres 34. Wpływa zmian w szkolnictwie na bezpieczeństwo w szkole.....	63
Wykres 35. Wpływ zmian w szkolnictwie na poziom zdrowia ucznia.....	64
Wykres 36. A-polityczność szkoły a bezpieczeństwo.	64

SPIS ILUSTRACJI

Rysunek 1. Podstawowe potrzeby opieki.....	10
Rysunek 2. Rodzaje opieki w oparciu o klasyfikację Z. Dąbrowskiego.....	11
Rysunek 3. Dwoistość pedagogiki.	13
Rysunek 4. Kadr z reklamy firmy Wedel pt. Lekcja geografii.	14
Rysunek 5. Mechanizm oddziaływań mass mediów na człowieka.....	16
Rysunek 6. Dane NIK o skali cyberprzemocy.	30
Rysunek 7. Zaburzenia komunikacji. (on-line).....	30
Rysunek 8. Zaburzenia zależne od wpływu mediów.	33
Rysunek 9. Baner profilaktyczny dotyczący bezpieczeństwa w sieci. (on-line)	34